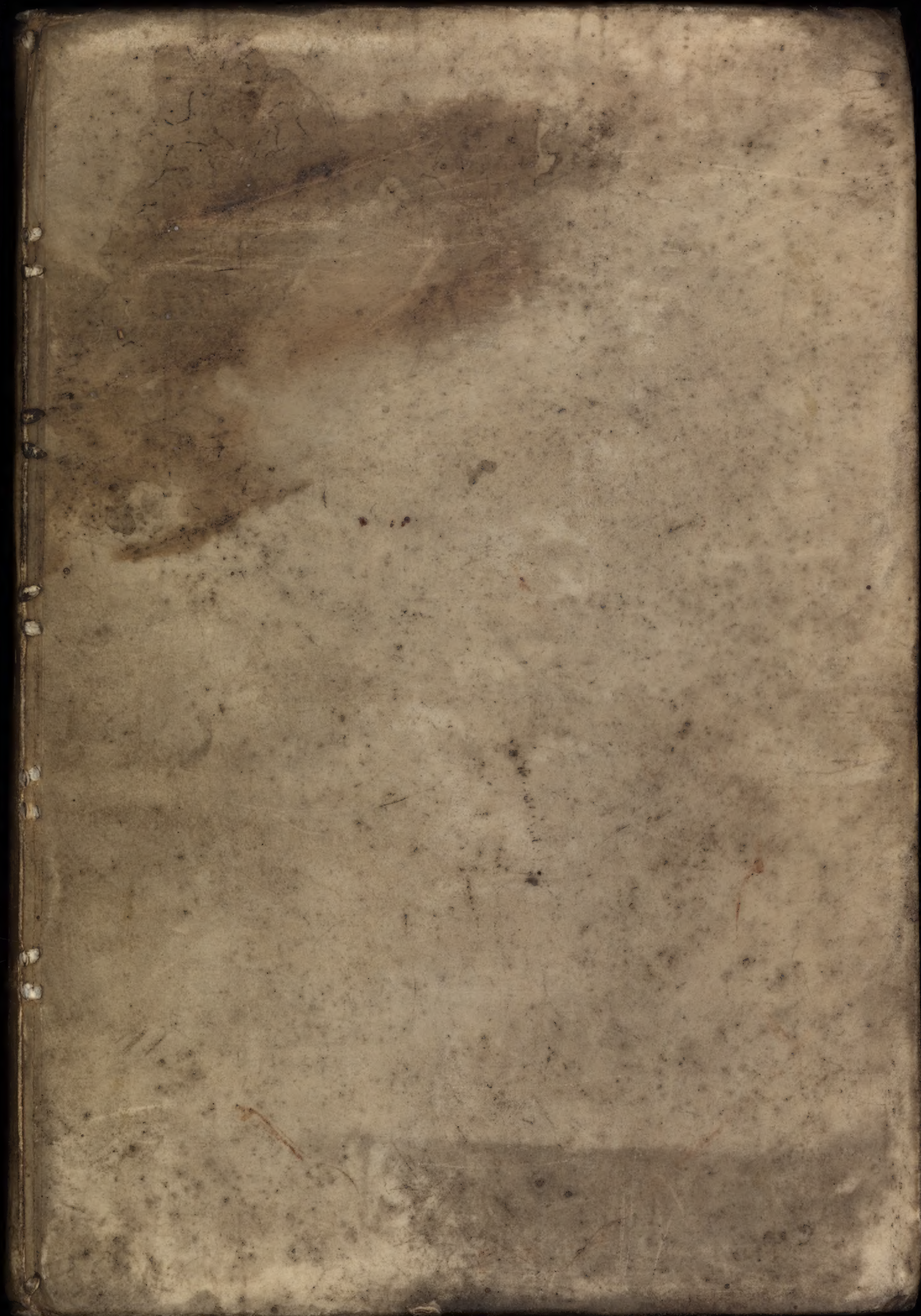

Collated & perfect. —

3 maps & plan } in the 2nd work
4 plates }

£1500

Pe 4

Jo[hann]is Cotton

Bf / 5

p: 30. Ars Pictoria. — 31. Sculptoria &c.

p: 40. Ars Typographica. ## #

Orgines Antwerpienses.

p: 152. Oudermanor. fere idem ac Aldermen ap: Londinates.

Ap: Antw: simile ac Orphan's Court.

Court of Conscience.

Governers of Blackwell Hall.

Consules 2 Annui. # # #

Typographia Plantiniana p: 124.

Fama Domus p: 112. # # #

3a: Martij, 1666. flo. 3: —: 5 st. /

CAROLI SCRIBANI
E SOCIETATE IESV
ORIGINES
ANTVERPIENSIVM.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
M. DC. X.
Superiorum permissu.

SENATVI POPVLOQ. ANTVERPIENSI.

NTVERPIAM dederam. nec alia mihi verior quàm illa quam dederam.neque enim mœnibus , aut longâ ſæculorum ſerie metiendas vrbes arbitrabar. ciuium virtus ciuitatem claram dabit. Virtutem ergo dederam, quæ vna nomen donat, cùm ſenium neſciat,perſtétque poſt cineres & fauillas : neque vlla orbe toto ſignatior Phœnix.Hæc illa eſt,à quâ vnâ decus verum, perſtátque immota in continuâ ſolidæ laudis prærogatiuâ. Quidquid extra hanc eſt,leue eſt;mutatur,non in me-

lius, ſed in aliud, & ferè in deterius. At
illa ſtat in gradu, quidquid demum in-
currerit: neque deteriorem facit dura &
difficilis, vt nec meliorem hilaris aut læta
materia: cùm quidquid attigerit, aſpe-
rum aut tenerum, in ſimilitudinem ſui
adducat, ac tinguat: ſint ſcabra, illius leui-
gatione molleſcunt, tenuia roborantur,
reuocantur obliqua, curuata explican-
tur, adeóque aliter nata finguntur in me-
lius. Iam quid in humanis clarum ma-
gnúmque eſt, quod cum hac compo-
ni poſſit? minora lumina claritas obfu-
ſcat Solis: & Virtus luce ſuâ, quidquid
extra illam affulſerit, tenebrat; ac ma-
gnitudine quadam ſuâ, quaſi ſuperie-
ctu montis, omne magnum elidit & op-
primit. Hæc cauſſa, cur vbi vos Rem-
publicámque veſtram circumſpexi, ad
ſolam virtutem, ingeniíque felices partus;

deſcen-

deſcenderim. Videbam namque illâ vnâ firmari mentes, ſupráque omnia metuenda extolli. paupertatem, exilium, tortorem ſi ponerem, nuſquam palleſcere, nuſquam refrigeſcere artus: quin contrà attollere oculos, conferre vultum, & totam etiam fortunam prouocare orbe ſpectatore. Magna hæc. & non ſola magna? At verò illa quæ extra hominem ſuum ſunt, tenuia ſunt. ſi abſunt, deſiderio fatigant: ſin acceſſerint, amittendi formidinem ingerunt; inflántque inanibus, & tamquam vento diſtentis mentiuntur opimam valetudinem. Excute quod inflat ad initia ſua ventum, miſeram oſtentabit maciem; nec aliud quàm oſſa vix pelle ſuâ veſtita. Quòd ſi propiùs etiam omnem fortuitorum poſſeſſorem luſtraueris, deprehendes trepidantem, & tamquam inter armatos hoſtes, huc illuc

circumſpectantem, & ad omnem ſtrepitum circumagentem verticem. occurrunt enim hinc in exilium acti, euoluti bonis, naufragi, ſimiliáque naufragis paſſi; & vt aues deciduorum foliorum frondiúmque ſtrepitus territat, ita ad omnem ictum trepidat quicumque ſe fortunæ credit: è quâ ingens perpetuò perturbationis materia. Cùm enim fugaciſſima illius ſint munera, quæ nunc ſolo oſtentatorio aut nudo promiſſorio finiuntur verbo, nunc ſi acceſſerint deſerunt, ſin ſteterint minantur tamen abitum, fit vt nulla beatitudo ac ne felicitas quidem ineſſe iis poſſit. nihil enim beatum, niſi quod intrepidum: inter namque ſuſpecta & diffidentiæ vortices, nec tutò, nec in pace, nec benè viuitur. Beatam vis vitam? excute hunc metum pectore: miſerè enim viuitur, vbi perpetuò

palpi-

palpitantibus præcordiis viuitur: excusſeris, ſi te ſuperiorem his feceris; facies virtutis manibus, quæ te ſolæ extra metuenda locare poſſunt. Hanc virtutem, & hoc virtute firmatum pectus, in multis veſtrûm videram. nec ſatis mihi vidiſſe, & gaudio hoc meo pauiſſe mentem; plures volui ſpectatores, admiratores, laudatores. Ergo deduxi in hanc calami mei ſcenam, quidquid multis annis ſerius obſeruator videram.

Hæc prima ſcriptionis meæ cauſſa. fuit & altera. Euocare volui viros magnos in æmulam vrbium ſuarum commendationem. ſcio has mereri, ſcio illos poſſe. & ſilentium, vtrumque premit; in illis gloriam, in his calamorum decus. vidi, & indolui. quare hoc dexteræ proritamento, euoco in gemellas laudes. agnoſcam beneficium ſi extorſero; ſi in pares

aut

aut maiores vrbium ſuarum tamquam matrum commendationes extruſero. Non deerunt qui conatum damnent, & fors inclament Phaëtonta. at meminerint conatum hunc amoris eſſe, & beneuolentiæ in me veſtræ, obſequij in vos mei. Erunt qui tot vnâ in vrbe mirentur laudes. Plinium cogitent: quantus in vno Traiano? quàm nobili panegyrico vnius æternauit nomen? quod ille in vno Imperatore, cur erubeſcam in tot Belgis, in Republicâ magnâ? virtus illum, factáque fortia; nec Imperatoriis inferiora prouocarunt me in chartam & atramentum. & perennabit Traiano, ab illius potiùs calamo, quàm à tot proſperè pugnatis bellis, decus immortale. à meo quis ſcit an victura hæc Reſpublica? hoc voueo: nec vt reſpondeat modò tam variè à me dictis, ſed & ſuperet creſcentibus

bus cum laude rebus, omni calamo maioribus.

Hîc aliquis nouus ſupercilio Cato: Quid neceſſum hæc propalare?non erat minor virtus parietibus ſuis tamquam liberali cuſtodiâ coarctata, quàm intertextis publicata floribus. Fallitur. totus hic contextus virilis eſt, & ſi quid ornamentorum,è re ipsâ natum eſt. Sed neq. hîc aliunde accerſitis pigmentis lectorem tamquam emptorem fruſtramur: maiora inueniet quicumque intrauerit; ac præter ea, quæ hac nunc manu meâ in fronte & oculis omnium ſuſpenſa ſunt, locupletiora. De ipsâ verò virtutis propalatione hoc dico: noluiſſe eam diutiùs tegi. Et verò aperto viuere oſtio ac ſine ianitore virtuti proprium. neque enim reformidat aſpici & deprehendi ſolitaria. quin imò turbam non admittit

 modò,

modò, ſed & aduocat interdum; & ferè proprium hoc conſciẽtiæ bonæ eſt: cùm mala etiam ſolitudine ſuâ anxia & ſollicita ſit; abdatur licet parietibus, ſeipſam timet, & domeſticum hunc ſi poſſet teſtem fugeret. Contrà, conſcientia, à virtute, bona, publicari gaudet, & nonnumquam etiam deſiderat, multorum bono. Quid, quòd non raró dum ſilentium captat, & ſuo ſibi ſecreto gratulatur, prodatur etiam nolens. idem enim huic euenire videmus quod flammæ: iacere non poteſt; quantóque plùs depreſſeris, tantò animoſiùs ſurgit, ſupráque depreſſorem ſuum ac quæcumque ſuperiecta, audaciùs quò repercuſſiùs, ſeſe extollit.

Habetis cauſſas ANTVERPIAE à me in laudum & honoris theatrum deductæ. Poteram minora ſpectanda proponere.

nere.ſed quem delectent humilia & parua? Magnarum verò rerũ ſpecies quem non ad ſe vocet & alliciat? me ſanè quò res grandior, eò animus in exhibitionem maior. nã in minoribus quis animo paullo ardentior calamum & chartam terat? quis in non victuris ingenium ponat? excelſa ſint nec omnibus obuia, quæ irritent manus. Idem in omni re inuenies. ſic nemo diſcat, quo modo, ſi qua neceſſitas compulerit, in roſâ iaceat: ſed in hoc duratur, vt tormentis non ſubmittat fidem. Ad mollia illa nulli non mens pectúſque promptum: ad aſpera, ad immitia, ad æternatura animus parandus. Idem per omnia videbis in laude: nullo opus conatu in re obuiâ, nec quiſquam in tenuibus vitam quærit. ſcit illam non poſſe in his perennare. Magna enim neceſſum ſint quæ æternent, & à

quibus etiam post capulum viuitur.

Verùm, qui plurimorum in Rempublicam affectus, non satis fuit plausum ab ingenio vestro, (à quo solo vti dixi laus vera) sperasse, retulisse; voluerunt, & à mœnibus: & quidem ab eodem calamo. atque hæc ipsa extra hominem suum posita, oculósque blando ludentia fascino, quæ non tam bonum arguunt, quàm, vt ita dicam, condiunt & oblectant, cùm placere videam non vni è plebe, sed è laticlauis nostris, pareo. Quidquid ergo hîc extra animum est, totámque quã videmus ANTVERPIAM, ad originem suam deductam, subiiciam oculis. dabo in maioribus, dabo natam, prætextatam, ac in virili togâ stantem. dabo in altâ pace nec lacessitam, dabo bellantem & reparatam sanguine. aduersis dein & extrema minitantibus superio-

riorem ; in tutum denique patientiâ & fortunâ ſuâ eductam : ita ferè magnis rebus, ſi quid interuenerit grauius, gloriæ potiùs, quàm dedecoris materiam præbet. exaſperantur, fatigantur ; ſed in nouarum viriũ repaſtinationem. & quamuis liuores imprimantur, nulla tamen vulnera depaſcunt intima. Quòd ſi quæ etiam ad ſumma properantibus nubium more intercurrant, infrà feruntur, numquam diem vincunt.

Carolus Scribanius.

INDEX CAPITVM.

CARO-

CAROLI SCRIBANI E SOCIETATE IESV ORIGINES ANTVERPIENSIVM.

CAPVT PRIMVM.

BELGIVM, *quæ veteribus Prouincia: quibus maioribus populisq́ue culta.*

INGENS olim Prouincia, latè patens, frequens, variuſque populus Ptolomæo, Cæſari, Plinio, Tacito: qui illius terminis quà longiſſimè patet, includunt *Aduaticos, Ambianos, Ambiuaritos, Atrebates; Batauos, Bellouacos; Caletes, Cyreſos, Centrones, Condruſios; Eburones, Eſſuos; Gordunos, Grudios; Leuacos, Leucos, Lingones; Mediomatrices, Menapios, Morinos; Nemetes, Neruios; Pæmanos, Pleumoſios; Rauracos, Remos; Seguos, Sueſsiones; Treuiros, Tribocos; Vangiones, Vbios, Verocaſſes.* Hos Cæſar. Ptolomæus addit *Vlbanetes*; Plinius *Cauchios, Friſios, Friſiabonos, Heſſos, Oromanſacos, Sueconos, Sturios, Taxandros;* Tacitus, *Bethaſios, Caninefates, Grinnes, Hugernes,*

nes, Mattiacos, Marſacos, Sunicos, Tungros. Vniuerſi hi longè lateque per Belgicam primam ſeu ſuperiorem, per ſecundam ſeu inferiorem, diſpertiti. Primam incoluere Treuiri, & quidquid ſupra ad oſtia ſe protendit Rheni Alpes ad vſque: reliqui ſecundam. Nunc anguſtioribus ſepta terminis, omnique adeò ſuperiore Belgica exuta, magnaq; inſuper ſecundæ Belgicæ parte defraudata, ſeptemdecim orbe toto notiſſimis arctatur Prouincijs.

Cæſar de bello Gall. lib. 2. Quòd ſi ad originem ac incunabula vniuerſam gentem deduxeris, *pleroſque* comperies *Belgas eſſe ortos à Germanis; Rhenumq́ antiquitus tranſductos, propter loci fertilitatem ibi conſediſſe: Galloſq́, qui ea loca incolerent, expuliſſe.* quamquam *Germaniæ vocabulum recens & nuper additum: quoniã qui primi Rhenum tranſgreßi Gallos expulerunt, nunc Tungri, nunc Germani vocati ſunt.* Inde Cimbri Teutonique, *qui cùm iter in Italiam facerent, his impedimentis quæ ſecum agere ac portare non poterant citra flumen Rhenum depoſitis, cuſtodiæ ex ſuis* VI. *millia hominum vnà reliquerunt.*

Tacitus de ſitu & moribus German.

Cæſar de bello Gall. lib. 2.

E Germanis ergo Galliſque Belgæ, è potentiſſimis duobus populis, in validum corpus coaluere; vt & duritia Germanica, & mens Gallica, magnum aliquid orbi darent: cùm quidquid haberent delecti roboris, in Belgas ſuos, tantorum patrum generoſam ſobolem, lubentes volenteſque tranſ-

transfunderent. Quæ etiam caussa, cur non putauerim transeundos hîc Germanos Gallosque illaudatos: nam & patrum laus abit in posteros, maximè si respondeat virtus; ac generoso semini par aut generosior innascatur frutex. Ac de Germanis vniuersis fortiter Tacitus: *Cùm ventum in aciem est, turpe Principi virtute vinci, turpe comitatui virtutem Principis non adæquare. Iam verò infame in omnẽ vitam ac probrosum superstitem Principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ eius assignare, præcipuum sacramentum est.* In quâ aliâ gente paria, in Principe, in milite? *Probrosum in omnem vitam Principi superesse,* quos nō stimulos addat in omnem virtutem? Iam quæ natio alia *fortia quæq; facta sua Principis gloriæ assignauerit*? Hoc est suo se spoliare, Principem vestire; illius gloriam suam putare, nec aliam quàm illius agnoscere. Agnosco modestiã, agnosco affectum; & faueo tibi gens valida, non amore in Principem quàm robore minor. Tacitus de morib. German.

Atque hæc de omnibus: venio ad designatos in tam laxâ gente. *Catti* mihi primi. *Duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. multum rationis & sollertiæ: præponere electos, audire præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare; quodq; rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ cōcessum,* Tacitus de morib. German.

plus reponere in duce quàm in exercitu. Poſſet à Romano homine de gente ſuâ maius aliquid? *dura corpora, rationis multum, ſollertiæ ac parentiæ plurimum, plus in duce quàm in exercitu reponere*. Hæc qui faciant, qui poſſideant, quantos arbitrabimur?

De morib. German. De *Tencteris* idem Tacitus: *Super ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt; nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum* ingens gloria.

Ibidem. De *Chaucis* etiam maiora: *Populus inter Germanos nobiliſſimus, quiq́ magnitudinem ſuam malit iuſtitiâ tueri. ſine cupiditate, ſine impotentiâ, quieti ſecretiq́, nulla prouocāt bella, nullis raptibus aut latrocinijs populantur. Idq́ præcipuum virtutis ac virium argumentum eſt, quòd vt ſuperiores agant, non per iniurias aſſequuntur. prompta tamen omnibus arma; & ſi res poſcat, exercitus plurimum virorum equorumq́: quieſcentibus eadem fama*. Hoc viri eſt non modò in altâ barbarie, ſed in ſummâ Chriſtianitate; arma iuſtitiâ, iuſtitiam armis tueri, nec extra illã arma noſſe. Tranſeamus ad *Cimbros Teutonoſq́*.

Velleius Paterculus lib. 2. *Tranſiere Rhenum, multis mox* Romanorum, *ſuorumq́ cladibus nobiles*. Propiùs hæc Tacitus: *Eumdem Germaniæ ſinum, proximi Oceano Cimbri tenent: parua nunc ciuitas, ſed gloriâ ingens. veteriſq́ famæ latè veſtigia manent, vtrâq́ ripâ caſtra, ac ſpatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manuſq́ gentis, & tam magni exercitus fidem. Sexcen-*

Tacitus de morib. German.

teſimum

teſimum & quadrageſimum annum vrbs noſtra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita ſunt arma, Cælio Metello & Papirio Carbone Coſſ. Ex quo ſi alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducēti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi æui ſpatio, multa inuicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ Galliæve, ne Parthi quidem ſæpiùs admonuere. quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Craßi, amiſſo & ipſe Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Caßio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quoque Manlio, fuſis vel captis, quinque ſimul Conſulares exercitus populo Romano, Varum tréſque cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt. Nec impunè C. Marius in Italiâ, Diuus Iulius in Galliâ, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium verſæ. Ducentis & decem annis *Germania vincitur,* ac ne vincitur quidem. tot enim annis dubio plurimùm Marte pugnatum. & eſt ſeruitutis impatiens Germana virtus: mori potuit, & libera cadere, non ſeruire integra. hoc demum magnæ mentis ingens teſſera eſt, mori poſſe, ſeruire non poſſe.

De *Cheruſcis* & *Arminio* Principe audiamus Tacitum: *Arminius abſcedentibus Romanis, & pulſo Maraboduo, regnum affectans, libertatem popula-* *Annal. lib. 2.*

rium aduersam habuit: petitusq́; armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubiè Germaniæ; & qui non primordia populi Romani, sicut alij Reges Ducesq́;, sed florentißimum imperium laceßierit, prœlijs ambiguus, bello nō victus, septem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ expleuit: Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi. Hic ille Arminius, *cæsi Vari, trucidatarumq́; legionum trium, totidemq́; alarū & sex cohortium* victoriâ ad internecionem nobilis, haud procul *Teutoburgensi* saltu, qui etiam nomen retinet, Romanâ illustris clade, & victoriȩ cognomine campus inclytus *VVinfeldt*, ad oppidum Hornam in VVestphaliâ: hic ille, à quo *Cæcina qui quadragesimum iam tum stipendium parendi aut imperandi habebat, cum quadraginta cohortibus Romanis tantum-non cæsus est. ac ni proiectus in limine portæ castrorum, miseratione, cùm per corpus legati eundum esset, clausisset viam*, cæsus castrisque exutus fuisset. Hic ille, qui contra Germanicum, *manu, voce, vulnere sustentauit pugnam à quintâ horâ diei ad noctem:* quique die altero ausus est conferre manum, *conlato gradu* vario euentu, cùm *hinc à tergo palus Romanos, flumen autem hostes clauderet.* atque inde *vtrisque neceßitas in loco, spes in virtute, salus ex victoriâ: nec minor Germanis animus, imprompto licet Arminio ob continua pericula, & acceptum vulnus. quin & Inguimerum totâ volitan-*

Vell. Paterculus lib. 2.

Tacitus Annal. lib. 2.

tem

tem acie fortuna magis quàm virtus deſeruit. Magni viri, Principes magni, ſi laudator accedat, qui tam alienæ, quàm virtutis ſit propriæ, admirator, prædicator.

Iam Cæſar in Philippicis campis, in quibus Vrbis, Imperij, humanique generis fata commiſſa inclamant, quorum manibus victoriam retulit? quorum auſu Pompeianis deſtinatum triumphum, vertit in interitum? *Germanorũ* nimirum *cohortes tantum in effuſos equites fecere impetum, vt illi eſſe pedites, hi venire equites viderentur. Hanc ſtragem fugientis equitatus, leuis armaturæ ruina comitata eſt: tunc terrore latiùs dato, turbantibus inuicem copijs, reliqua ſtrages quaſi vnâ manu facta eſt.* Ergo Germanicæ cohortes, Pompeiani robur exercitus equitem loco pepulerunt, ac in effuſam fugam: & quod miraculo proximum, equitem pedites: inde tamquam turbine reliquus impulſus exercitus, quantam deſtinato Magni Pompeij imperio ruinam dederit; quàm latam ad illud Cæſari viam ſtrauerit, quis ignorat? In bello deinde Alexandrino, *equites Germani diſperſi, vada fluminis quærentes, partim demiſſioribus ripis flumen tranſnarunt; & legionarij, magnis arboribus exciſis, quæ longitudine vtramque ripam attingerent, proiectis, repentinoq́ue aggere iniecto, flumen tranſierunt. quorum impetum adeò pertimuerunt hoſtes, vt in fugâ ſpem ſalutis collocarent: ſed id fruſtrà: namque ex eâ*

Florus lib. 4. c. 2.

Hirtius de bello Alexandrino.

fugâ, pauci ad Regem refugerunt; penè omni multitudine interfectâ. victoriæ proinde Cæſari initium, vt in Philippicis campis à pedite, ſic in Ægyptijs ab equite Germano. Felicem Cæſarem Germano milite, cuius manu vincere potuit!

Ammian. Marcell. lib. xv. Venio ad Gallos. *Ad militandum omnis ætas aptiſſima: & pari pectoris robore ſenex ad procinctum ducitur, & adultus, gelu duratis artubus & labore aſſiduo multa contempturus & formidanda. Nec eorum aliquãdo quiſquam, vt in Italiâ munus Martium pertimeſcens, pollicem ſibi præſcidit, quos iocalariter Murcos appellant.* Etiam in ſenibus viuida virtus, & in extremâ ætate iuuentæ robur. turpe vinci in ipſo propè capulo ab ætatis flore. Quid hæres? Semper Galli florent, ac in æterno ſunt robore, iuuenes, ſenes. nulli hîc Murci. vincere aut mori, ea demum gloria eſt. ac *Gallias primùm à Domitio Fabio nepote Paulli, qui Allobrogicus vocatus eſt, intratas cum exercitu accepimus; magnaq́ue mox eaſdem clade* Romani *affectarũt & amiſerunt.* Euocemus vetera. Nam & *vrbem, igne, ferro, manibus, ſolo æquatam* legimus; & cum Dictatoribus ætate ſuâ primis, magnâ vtrimque datâ acceptâq. clade, depugnaſſe: in agro Albano cum *M. Furio*, in ipſâ propè portâ Colinâ cum *Q. Seruilio*, cum *C. Sulpitio*, ancipiti diu euẽtu; ac *Camilli* non tam virtuti quàm inexſpectatæ rei ſuperuentu ceſſerunt. Cum *Q. Fabio* & *P. Decio* pugnarunt vt

Velleius Paterc. hiſt. lib. 2.

Florus anno vrbis 361.

viros

viros decuit, cùm *cæſa ex Decij exercitu ſeptem millia; ex Fabij mille duce̅ti.* ac ni *Samnites præter aciem Gallorum, relictis in dimicatione ſocijs ad caſtra effuſo ſe contuliſſent curſu,* ingens accepta clades fuiſſet, quæ alterum *Cannenſe* nomen dare potuiſſet. Taceo *Flaminios, Marcellos, Aenobarbos, Manlios, Valerios*; cum quibus variè pugnatum. Quid referam *prœlium nõ modò præſentibus viſu, verùm & ceteris auditu horrendum*; in quo cùm *Attilius* Cõſul cecidiſſet, *Aemilius* vicit? quid Camertinorum agrum, quid Aretinum, in quo *Lucius* Conſul; quid Feculanum, in quo *Romanorũ ſex millia deſiderata, reliquis fuga dilapſis?* Quid *Hannibalis* victorias, quæ ferè Gallorum virtute partæ? nam cùm apud Trebiam Sempronio Cos. *pauci ex Afris Hiſpaniſq; cecidiſſent, plurimi ex Gallis,* tanti agminis ductoribus victoria concedi debuit. & apud Cannas cùm *ex Afris Hiſpaniſq; vix mille quinge̅ti, è Gallis quatuor circiter millia deſiderati.* Hi nimirum primi, hi exercitus duces, quorum ſanguine victoria parta. Spectarunt Carthaginenſes, ſpectauit Hannibal, vicit Gallus, magnumq. nomen Hannibali dedit: apud Thraſimenum verò Conſul ipſe *Flaminius à Gallis circumuentus occiditur.* in quâ pugnâ cùm *ex vniuerſo* Hãnibalis *exercitu mille dumtaxat & quinge̅ti* cecidiſſent, *magnâ ex parte Galli fuerunt.* Quid magnum fuit Afro vincere alieno ſanguine? magnum tamen fuit victoriam

Polyb. lib. 2.

Polybius.

Polyb. lib. 3.

Polyb. lib. 4.

Polyb. lib. 3.

ctoriam illi dare suo sanguine. Iam ille ipse *Hannibal* cùm iter in Italiam parat, destinatumque Romanis fulmen, Saguntino conflatum igne, ab illis fabulosę altitudinis niuibus, tamquam de cælo rapit, ingenti mox fragore per medias Alpes exercitum in æquum ducturus, *in tantum periculi cum exercitu incidit, vt ab extremâ pernicie* nihil admodum abesset, ni obiectu Elephantum Gallos terruisset: *ingens tamen hominum & equorum numerus perijt.*

Polyb. lib. 3.

Narrat Hirtius paucorum equitum rem memoriâ dignissimam. *Accidit res incredibilis, vt equites* XXX. *Galli Maurorum equitum* II. *millia loco pellerent, vrgerentque in oppidum.* audax factum. At nescio an non à Cæsaris manu priore maius. *Quidam ante portam oppidi Gallus, qui per manus seui ac picis transditas glebas in ignem è regione turris proijciebat, scorpione ab latere dextro transiectus exanimatúsque concidit. Hunc ex proximis vnus iacentem transgressus, eodem illo munere fungebatur: eâdem ratione ictu scorpionis exanimato altero, succeßit tertius, & tertio quartus: nec ille priùs est à propugnatoribus vacuus relictus locus, quàm restincto aggere, atque omni parte submotis hostibus, finis est pugnandi factus.* Facinus memorabile: & in mortis pro patriâ contemptu, *Scæuolis, Curtijs, Horatijs*, æquandum.

De bello Africano.

Cæsar de bell. Gall. lib. 7. in oppugnatione Auarici.

De vniuersis verò Gallorum ingenijs quid senserit Cæsar, videamus. *Singulari militum nostrorum virtuti*

De bello Gallico lib. 7.

virtuti consilia cuiusq; modi Gallorum occurrebant, vt est summæ genus sollertiæ, atque ad omnia imitanda, atque efficienda, quæ ab quoque traduntur, aptissimum. Quid Hirtius? *Gallos homines apertos, minimeq; insidiosos, qui per virtutem, non per dolum dimicare consueuerunt.* Fefellit illos nimia non semel virtus. nam si quando bello superati, dolo plurimùm aut structis antè insidijs. *De bello Africano.*

Hîc si quis curiosior Germana robora, Gallámque componi velit virtutem, Cæsarem audiat: non potuit ab alio censore seueriùs, non potuit veriùs.

Fuit anteà tempus cùm Germanos Galli virtute superarent, & vltrò bella inferrent, ac propter hominum multitudinem agriq; inopiam trans Rhenum colonias mitterent. *Cæsar de bell. Gall. lib.6.* Et Tacitus: *Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorum diuus Iulius tradit: eoq; credibile est etiam Gallos in Germaniam trãsgressos.* *De morib. German.* At nunc quæ vis, quæ dextera bello potior? nihil dico. eunt in orbem non raro commeantque animi, roboraque ignauo sæpè otio fatiscentia; vsu & quâdam potentiorum attritione firmanda. Quidquid fiet, stabit illud Taciti: *Soli Galli fraternitatis nomen cum populo Romano vsurpant.* *Tacitus lib.XI.*

Et Gallorum quidem *fortissimi Belgæ.* nemo id potuit certiùs testari Cæsare. vt nulli notior silicis duritia, quàm qui affrictu didicit, qui vulnera retulit, qui cicatricem ostentat. Eadem reperies

Lib.xv. apud Ammianum Marcellinum: Gallorum *omnium apud veteres Belgæ dicebantur esse fortißimi.* & apud Tacitum, Germanicus magnus Imperator, non obscurus Belgicę testis virtutis: *Neq. enim* Libro 1. Annal. *dij sinant, vt Belgarum, quamquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subuenisse Romano nomini, compreßisse Germaniæ populos.* Glorientur Belgæ se olim Cæsaris testimonio *Gallorum fortißimos*; Germanici deinde iudicio, idoneos & validos *subuenire Romano nomini, comprimere Germaniæ populos*; & ante illa tempora se solos, *qui omni Galliâ vexatâ Teutonos Cimbrosq́; intra fines suos ingredi prohibuerunt.* Cæsar de bell. Gall. lib. II.

Quid egemus verbis, rebus diuites? Percurramus Prouincias. quis posset? paucas aliquot, è quibus reliquas metiamur. Atq. hîc si vetera memoriâ repetam, dubitem an vllâ vmquam pugnatum quàm apud Neruios atrociùs: veteranorum enim hîc manus, gradum retrò dedit, ac pudore magis quàm virtute restitit. Quare furenti quàm imperanti similior Cæsar, primam in aciem procurrit, propè inermis, cùm nequidquam antè prensasset fugientes, cõfirmasset oculis, manibus, clamore: vt non defuerint qui in illâ trepidatione eo Cæsarem vultu dicerent, quasi occupare manu mortem vellet. Audiamus illum ipsum: *Cæsar, vbi suos vrgeri, signisq́; in vnum locum collatis duodecimæ legionis milites confertos sibi ipsis ad pugnam*

gnam esse impedimento; quartæ cohortis omnibus centurionibus occisis, signifero interfecto, signo amisso, reliquarum cohortium omnibus ferè centurionibus aut vulneratis, aut occisis, hostes neque à fronte ex inferiore loco subeuntes intermittere, & ab vtroque latere instare, & rem esse in angusto vidit (fugato antè equitatu castrisque captis) *scuto ab nouissimis vni militi detracto in primam aciem processit*, cuius aduentu *paullulùm hostium impetus tardatus*. accursu deinde duarum legionum, quæ impedimentis præsidio fuerant, ac legione decimâ à Labieno in subsidium transmissâ, cesserunt Neruij: tantam tamen, Cæsaris confessione, *in extremâ spe salutis virtutem præstiterunt, vt, cùm primi eorum cecidissent, proximi iacentibus insisterent, atque ex eorũ corporibus pugnarent: his deiectis, & coaceruatis cadaueribus, qui superessent, vt ex tumulo tela in nostros conijcerent, pilaq́ intercepta remitterent: vt non nequidquam tantæ virtutis homines iudicari deberent: ausos esse transire latissimum flumen, ascendere altissimas ripas, subire iniquissimum locum: quæ facilia ex difficillimis animi magnitudo redegerat*. Intueamur propiùs, ac quasi collato pede rem exploremus. *De suorum cadaueribus* tamquam de vallo ac æquiore loco pugnare, hostium telis hostem ferire, *latissimum flumen transgredi*, paratum ex aduerso hostem adoriri; *ascẽdere altissimas ripas*, ac ex ijs veteranum militem, recẽtem, benè

habitum, acie instructum deturbare; *subire iniquissimum locum*, & è tantâ loci antè insessi, occupati, muniti, opportunitate hostem pellere; validumque equitatum pedestribus copijs in effusam fugam vertere, ánnon ingentium animorum est? Victi tamen Neruij, fateor: sed à solo Cæsare victi. Nam ex hac victoriâ nihil sibi miles, nihil eques, nihil centurio, nihil decerpere legatus potest; cesserant Neruiorum robori, cesserant animis; vnus Cæsar vicit. veriùs: fortuna in Cæsare vicit. Hæc de *Neruijs*. De *Battauis* quid dicam? qui Taciti *Agricolam* legit, quid ambigit vltrà? in illustri illâ exhortatione, quâ suos prouocat ad imponendum quinquaginta annis magnum diem in postremâ subactæ Britanniæ pugnâ, dubio eò vsque Marte pugnatum ait, *donec Agricola tres Battauorum cohortes & Tungrorum duas cohortatus est, vt rem ad mucrones & manus adducerent.* qui vt *miscere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obstiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes æmulatione ac impetu commistæ, proximos quosque cædere* cœperunt: inde ingens victoria, in quâ *finis sequendi nox & satietas fuit*. Iam cui ignota *Ciuili Duce expugnata castra, deletæ cohortes, pulsum Battauorum insulâ Romanorum nomen?* cui *Aquilius* terrâ marique superatus? cui *Lupercus*? cui exercitus apud *Vetera* cæsus, & in conspectu *Nouesij* equestri prœlio victus?

Tacit. in Agricolâ.

ctus?cui *Labeo* terga vertens?cui deditæ *legiones*?& ni vincentes ſpolia tardaſſent, vinci *Cerialis* poterat. Neque hoc mirum videri cuiquam debet,qui Battauos cogitauerit *diu Germanicis bellis exercitos; mox auctâ per Britanniam gloriâ, tranſmiſsis illuc cohortibus, quas veteri inſtituto nobiliſsimi popularium regebant*.cùm & *eſſet domi delectus eques,præcipuo nandi ſtudio, arma equoſq; retinens, integriſq; turmis Rhenum perrumpere ſolitus*. Quis alius eques ſequatur præeuntes? rapidiſſimum flumen, latiſſimum, altiſſimum, integris equitum armatis turmis tranſnatare,an non miraculo proximum? *Tacit. hiſt. lib. IV*

Hæc veteres *Battaui Belgæq;* veteres. Nam de recentioribus,quamquam anguſtis iam limitibus arctatis, quid dicam? Quattuor & quadraginta annorum ciuilia bella nimis, ah nimiùm docent. ô quando finis? Non tandem aliquando poſito mari ſecutura malacia decumanos ſerenabit fluctus?

Non ira quæ procudit enſeis,
Et miſeras inimicat vrbes

deſæuiet mitiore vultu, blandiore ferro & fronte?ô tandem! Iam tot exercitus terrâ mariqúe deleti,tot acies fuſæ, tot oppida vi capta, tot Regum ac propè Europæ totius opes exhauſtæ, quid loquuntur?quid miles è validiſſimis populis in hanc prouinciam immiſſus,inſtructæque fremente ge-

menteque Oceano classes, vt integi integra potuerint maria, Belgicumque quà equite quà pedite solum tegi, quid testantur? Nolo veterem hanc scabiem nouo vngue, nolo has cicatrices duriore pertentare pollice. nouacula hîc omnis manus est. Cum Regum quos vlla retrò tulit ætas maximo, cuiusque iam olim fortunatissimis maiorum successibus

Creuere vires, famáque & imperI
Porrecta maiestas, ad ortum
Solis, ab Hesperio cubili,

tot iam annis de imperio, ingentibus datis acceptisque cladibus, certasse, quis non miretur? Felicia bella, si versa à consanguineo in Turcico ferocissent iugulo. nunc quæ gloria, cùm omne propè hoc robur à Belgicâ manu in Belgico natauit sanguine, vt non semel vetus illud ingeminare licuerit, Ha tempora!

Stat consanguineum campo scelus; vnius ingens
Bellum vteri:

prouinciæ vnius, tamquam fecundæ (non & miseræ?) matris, fecundæ (non & infelicis?) sobolis, acies hostilis, inimica agmina. Audi Deus, & incude diffinge nouâ in

Massagetas Arabasq́; ferrum,

tot iam annis in Belgico retusum sanguine.

Eheu! cicatricum, & sceleris pudet
Fratrumq́;.

ergo

ergo dissociatas sociemus dexteras. Tu post illum hoc potes,

O Diua gratum quæ regis Belgium,
Præsens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos.

auerte hanc pestem à plebe populoque tuo; & in Parthum aut Scythas conuerte has sicas, nullo satiandas, nullo pacandas sanguine.

CAPVT SECVNDVM.

BRABANTIA.

Fortia prouincialium facta, victoriæ partæ, acti triumphi.

BRABANTIA aliquando è variis populis, in hũc, quem videmus, coaluit. & patuit aliquanto latiùs. nam à S. Bauone in Brachbantensi agro ædificatum sunt qui prodiderunt sacellum, quod in ipsâ Gandensi vrbe cis Scaldam conditum. & *Diuum Lauinum ad Escam, in pago Brachbantensi, martyrio coronatum accepimus*. Annales sanè nostri habent, *Teneramundam cum agris, in pretium fidæ operæ atque opis contra Grimbergios, Theodorico tunc Comiti Flandriæ accessisse, atque abiunctam deinceps à nobis esse*. Ottonis verò Secundi diploma commemorat, *confirmasse eum posses-*

possessiones Gandensis cœnobij, in pago Brachbantensi, villam Veruiniam & Fletersele, & Papingham, Bauingham, Gisensele & Holtzem. quæ pleraque in hodiernæ Flandriæ finibus reperias, vt bonam huius partem Brabantia occupauerit: nec Hanno-niæ minorem, si non omnem. nam in veteri diuisione Caroli & Ludouici Regũ anno DCCC. LXX. hæc habes: *In Brachbanto Comitatus* III. *Cameracesium, Hannoum, Louiensem.* Sanè Sigibertus il-
Anno 1059. lam ad Tornacensium mœnia extendit: *In pago Brachbantensi iuxta Tornacum.* Nunc minoribus arctatam terminis è vicinorum veterum populorum coaceruatione prouinciam vnam videas. è *Neruijs* enim, *Aduaticis, Ambiuaritis, Pamannis, Tungris, Eburonibus, Taxandris, Menapiis, Morinis,* non postremis partibus defrustatis, vnum agrum, tamquam vnum corpus statuit. Ambitur nunc ab Oriente *Leodiensibus, Namurcensibus* à Meridie, Occidentem *Flandri* claudunt, Septemtrionem *Battaui ac Zelandi* Scaldæ æstuariis discreti. Circumscribitur Mosâ, Scaldâ, Sabi, Tenerâ, fluminibus, quæ nusquam transilit. ciuitates numerat, magnitudine, variisque ab ingenio & arte propugnaculis validas sex & viginti: ac super has septemdecim solo robore suo, nullâ ductili fossâ aut muro cinctas, vrbicis prærogatiuis dotatas. sortiunturque iura sua sub *Brabantiæ* Ducatu, tamquam speciosi corporis non vltima membra,

bra, *Limburgicus* Ducatus, *Dalemij* Comitatus, *Valkenburgicus* ager. Ingens populus, valida vbiq. & lecta iuuentus, ad libertatem aut mortem animus promptus, clarumque bello nomen. Iacuit tamen aliquot sæculis multis modis fracta veritas, inscitiâ prouinciæ nostræ, mox assentandi licentiâ, inde inuidentiâ aduersus prospera. Inscitiæ si audaciam iungas, ingens malum. Assentationem quis non pronis auribus hauriat, imperiorum virus? quod enim non latet venenum sub hoc fauo? quod quò quis haurit auidiùs, eo infestiorem hostem accipit, ruinâ beneuolentiam remuneraturum. vt meritò beatam hanc dixero prouinciam; in quâ plurimi quod debent, quod Deus, quod suadet ratio, quod publicè bonum, sentiunt: beatiorem, in quâ dicere liceat quod benè senseris. hanc videor mihi nactus, nec fœdo in adulatione seruitutis crimine maculatam, vt quæ illi obduxerit pessulum; nec inuidentiæ fuligine dedecoratam, vt à quâ liuor exulet. Dicam ergo quod de Brabantis meis sentio, semotis prioribus rerum publicarum pestibus: dicam quod in tantâ historiarum tenuitate, ac quasi macie, reperio. Quod dum facio, non diffitebor aggredi me plenum variis opus casibus, atrox prœliis, discors seditionibus; ipsaque adeò cum externis pace, in se sæuum. Magna enim passim nobilitas ferro extincta: domestica an externa bella plura, du-

bium; & permista hęc non semel felici infeliciq́ue euentu. Prosperæ res in Galliâ, Germaniâ, Angliâ, Italiâ, Asiâ, aduersæ non semel. Ierosolyma capta, Syria domita, Prouinciæ huic triumphos debet. Mutuis deinde cladibus, Geldricis, Eburonicis, Battauicis, Flandricis, Limburgicis, Luxemburgicis, nobilitata. Mota reperio in Britannos arma, perdomitos Stadienses hæreticos, patriæ & diademati restitutos Reges: neque annum propè vacuum à prœliis, liberum à ferro. Ceterùm antequam propiùs hæc attingam, fateor, multa (vt antè dixi) iacêre ac quasi dormire apud nos sæcula, scriptorum incuriâ, gloriæ neglectu, veri metu, obsequendi aliis studio; dum nostra negligimus, aliena admiramur: illa deprimimus, aut intacta tamquam ingloria transimus, hæc extollimus. Quare profiteor non habere me multis ætatibus quod pro comperto dicam. Fabulas aut his propinqua, quis nisi plebeiâ linguâ narrauerit? non merentur hæc nomen calami; sed neque instituti est mei historiam texere. seponam hanc materiam alteri ætati. Capita nunc deligam ex plurimis pauca, & ea ferè quæ militiæ robur decusq́ue tangunt.

Brabanti, Gallicum ac Germanicum genus; olim in maioribus, mox propriorum factorum memoriâ clari. & meminit, vt vetera taceam, in Saxoniâ suâ *Crantzius*, æquatq́ue per ea tempora

Hel-

Heluetijs: ante diſcrimina cunctabundos, in ipſis feroces, in periculis impauidos, turbidis rebus intrepidos, in audaciâ fortunatos, pro libertate próque gloriâ pleraque auſos, conſiliis dandis promptos; nec tam linguâ, quàm factis feliciores; manu promptos, & ad quaſcumque ſcientias ac artes natos: ſuper hæc tamen omnia bellicâ laude magnos. Feliciter horum operâ, Anglorum *Henricus*, ciuitates recepit, nutantes firmauit, proceres obedientiam edocuit. Nec in longum quies data. traductos enim lego in Aquitaniam ſucceſſu pari. Inde etiam ſub *Jacobo Auinienſi* equitum magiſtro lectiſſima iuuentus in *Saladinum* ducta. ſtetit hîc anceps prœlium, donec *Auinienſis* inuectus in confertos hoſtes, & quâ parte acrior vis fiebat, dubitantibus ſubuenit, confirmat clamore, telis, manu, ſuo denique ſuorumque ſanguine hoſtem loco pellit: cædes deinde, non prœlium. Læta ea victoria Chriſtianis: cunctiſque ſuper vota fluentibus mœrorem attulit, ſanguine tantorum emptam: ita nulla felicitas in purum perpetuat. Quies deinde ab externo hoſte, turbata domi; ſignaque in *Theodorum* Hollandiæ Comitem illata *Henrico* Duce: & Comes caſtris exutus, amiſſis ſignis, viuus in poteſtatem venit. nec multò pòſt *Henrici* ductu *Philippus* Imperator *Ottonem* ſuperat; creuit tamen mortuo *Philippo*, *Henrico* pro *Ottone* fides integra & ſecunda, quâ Leo-

Anno 1175.

Anno 1176.

Paullus Æmilius

Anno 1192.

Anno 1202.

Anno 1206.

dienses in *Ottonis* verba cogit. Multa hîc prœlia, sed *Henrico* prospera, pro quo fortuna & partâ toties victoria: hinc sæua ac deformis vrbe totâ facies secuta; nec tam prœlia quàm vulnera, cruor, & corporum strages. Successit *Stadingorum* vesania, Brabantico compressa & extincta ferro. Profecta ad hoc bellum è *Brabantiâ*, *Gerardi à Lippâ* Bremensis Archiepiscopi rogatu, ingens nobilitas: & vt quisque corpore, viribus, opibus, ingenio maximè valebat, ita maiore animo, pro maiorum intemeratâ fide, contra hæreticos stetit. Hoc magnum, paucis nostrorum desideratis, *Stadinganos* ad internecionem deletos ferro ac flumine. Grauis exinde pugna in *Siphridum* Coloniensem, *Reginaldum* Geldrum, *Adolphum* Nassouium, *Henricum* Luxemburgensem, *Valeranum* Falcoburgensem, & duos huius fratres, directa acies: diemque solidum ambigua victoria stetit. Vicit tandem *Joannes* Brabãtiæ Dux, cùm mutuò se hortati *Brabanti* acri impressione hostem auertissent. capti Coloniensis, Geldrus, Nassouius, & Falcoburgius, partium duces; desideratique preter promiscuam plebem, equestris ordinis quadringenti, vt facilè videas quantum sanguinis fusum. Nec fuit incruenta *Brabantis* victoria, cùm non tantùm imbellior quisque, sed è primis ductoribus non pauci ceciderint: è Coloniensibus & Geldris, omnia robora vtriusque

Anno 1212.

Anno 1234.

Anno 1288.

gentis,

gentis, cum Luxemburgensi & Falcoburgij fratribus. Restitutus post hæc regno & suis, *Eduardus* tertius Angliæ Rex Brabantinâ manu; quam & in Aquitanos, Britannos, Normannos, Iberos duxit, fortunatissimo vbique euentu. Pari eam aliquando successu *Richardus* Anglus in Aquitaniam, *Philippus* Gallus in Aragoniam & Flandriam, *Ioannes* in suam Angliam, *Eduardus* in Scotos duxerat. Iam *Conrado* Imperatore *Vlissibona* Saracenis erepta, ducentis hostium millibus cæsis aut in fugam versis: neque alia clarior eo sæculo victoria, Belgarum ac Brabantorum cumprimis virtute parta. *Anno 1327.*

Vacui exinde externo metu, domesticis arsere malis. veterem enim inter *Brabantos* & *Grimbergenses* discordiam, priuatorum æmulationes accenderant. multæ ante hos annos inuicem clades; crebriusq. infestiusque, quàm in cognato fas populo, decurrerant. hinc æmulationes & inuidia, & vix agro discretis connexum odium: ergo arma in se vertunt, diriguntque acies pari vtrimque spe libertatis ac dominationis. Nec aliàs concursum mole maiore, neque ambiguo magis euentu: Brabantica vtrimque robora: & omisso pilorum iactu, gladiis hastisque res agebatur; collatoque gradu, corporibus & vmbonibus nixi. noscentes inter se, in euentu totius belli certabãt pro gloriâ, pro principatu. Inchoata pugna ante solis exor-

tum: nec destitum ante noctem; quin & in ipsis tenebris pugnatum: incerti hîc ictus, vulnera improuisa, suorum atque hostium ignoratio. deleto tandem promptissimo quoque aut saucio, vtraque acies ad sua se recepit. exigua quies; adpetente luce rursum pugna, & absumptus alter dies vulneribus, cædibus: neque nox finem fecit. tum verò strepitus dissoni, casus incerti; cùm neque feriendi neque declinandi prouidentia, non virtus: adeoque ignauissimi cuiusque telis fortissimus cadit. varium prœlium, his, rursus illis exitiabile; cùm nihil animus aut manus, ac ne oculi quidem prouisu iuuarent, donec satietas, & lassæ tandem manus & ferrum, acies dirimerent. paucę horæ sine sanguine, ac ne curandis aut obligandis vulneribus tempus datum: vix namque exhaustâ nocte, paratos exercitus dies aperuit, & pugnatum in meridiem. cessit demum *Grimbergensis*: victor *Brabantus*. E quâ aliâ gente triduana pugna? aut nisi *Brabantus Brabanto* contrà staret, eademque vtrâque acie arma & artes, triduum pugnari potuit? Illustrem hanc pugnam reddidit *Brabantiæ Dux* infans, & inter cunas vagiens, ex editiore arbore media inter agmina depensus, vt vagitu & tenellæ commiseratione ætatis, animos suis adderet, terrorem hostibus immitteret, cùm perfacilè viderent destinatũ *Brabantis* cum Duce suo vincere aut mori. Fuit & illud militare,

Anno 1144.

quot-

quotquot ceciderunt, contrariis cecidisse vulneribus, versósque in hostem: ea cura morientibus, vt decori etiam exitus foret.

Hactenus *Europææ*. *Asiatica* à cælo prodigia sunt: & *Gedeoneis Machabaïsq;* non inferiora; cùm *Godefridus Bullonius*, alterum naturæ miraculum, *Brabantiæ Dux*; *Græciæ*, *Aegypto*, *Palæstinæ* victricia infert sacrata Deo signa. Nullum hîc mendacio pretium est. rem narro: nec tam humanę dexteræ, quàm præpotentis Dei. quæ vt aliàs sæpè, adfuit Duci nostro. *Nicæa* expugnata, primum *Anno 1096.* laboris & tanti itineris prœmium. fusi hîc subsidiarij *Turcæ*. pauciores tamen cecidere ob propinqua suffugia. Rursus prœlium. ingens numerus; ducenta millia numerat *Tyrius*, trecenta su- *lib.3.c.11.* pra sexaginta millia *VVilhelmus Malmesburiensis*. æquata pugna, dum missilia mittuntur; vt ventum ad ferrum, deturbati hostes, ruinæ modo præcipitati. Quæsitum deinde quam vrbem aggrederentur. *Antiochia* potior visa. hanc auferre *Turcæ*, in rem famamque videbatur. ardua res, imminentia in orbem turrium iuga, ferrati portarum obices, ac tantumnon iustus in vrbe exercitus. Aduersus quæ omnia fortior animus: tantúsque ad *Bullonij* verba, crucem nec aliud ostentantis, certantis exercitus ardor, vt leui momento nudata propugnatoribus mœnia, portarum obices subuersi, capta ascensu munimenta fuerint. cessit

dehinc

Anno 1098. dehinc ciuitas victori. At in illâ victrice sede suâ à trecentis Turcarum millibus obsessum victorem reperio. ingens planè multitudo. *Bullonius* quamquam confideret virtuti, ac super omnia Deo, tamen exhortationes precibus miscet; *spernerent numerum, & inanes barbarorum minas: cessaros vbi crucem ferrúmque toties fusi agnouissent; ac in multis paucos esse qui prœlia profligarent, ipsámque adeò multitudinem non semel exitio sibi fuisse: gloriaq; ipsorum ac in primis cruci accessurum, quod modicâ manu omnem hanc turbam deiecissent.* Dixerat, cùm excepit miles gladio & hastâ; fusúsque hostis, tamquam à vento palea. Signa deinde *Ierosolymæ* illata, copiâ defensorum, propugnaculis ac magnitudine validæ. ineratque miles, & prouisi antè commeatus. Omnia cesserunt virtuti; capta *Ierosolyma*, tantorum merces bellorum. sequitur pugna. erant equitum in exercitu nostro millia quinque, peditum quindecim: hostium equitum millia centum, peditum quadringenta. ferox hostilis acies, & noui decoris auida, post tot suorum cædes, tot secunda nostrorum prœlia, insultare, prouocare, iactare minas. & trepidabant nostri, nec satis consilia expediebant, obsidionem tolerarent an in hostem irent. placuit tandem ire. instructa acies educta mœnibus, neque deerat hostis toties impatiens vinci. & *Bullonius* fortissimi nusquam militis, nusquam constantissimi ducis offi-

Malmesb. lib. 6. c. 22.

Tyr. lib. 9. c. 9.

Anno 1099.

Tyr. lib. 9. c. 12.

officium omiſerat: occurſabat pauentibus, retinebat cedentes: & vbi plurimus labor, ſpesq́ue aliqua, conſilio, manu, voce, cruciſq́ue memoriâ ſuos animabat, terrebat hoſtes. Atrox hinc cædes, donec Turcarum cohortium præfecti, ſuſtentatâ nonnihil acie, telis obruuntur, inde effuſa fuga. Supra centum millia cæſa tradidit *Vrſpergenſis*. Maior ſecuta clades, cùm mare fugam inhiberet; integri hîc cum ſauciis, ſemineces cum valentibus voluuntur fluctibus, variâ pereuntium formâ, & omni imagine mortuorum; ac plures longè mare quàm ferrum hauſit. clara, & antiquis quorumcumque Imperatorum victoriis par eâ die laus parta: Deo in primis, pòſt Duci. quippe ſunt qui paullo minùs quàm quadringenta Turcarum millia cecidiſſe narrent; vt non immeritò *Malmesburienſis* inclamet: *Cedant poëtarum præconia, nec priſcos Heroas vetus attollat fabula; nihil vmquam horum laudi comparabile vlla genuere ſæcula*. Moritur poſt hæc *Godefridus*, nulli veterum pietate, animis, victoriis inferior: ſuccedit *Balduinus*, alter Ieroſolymorum Rex. & ſecuta bella. ita nulla ab hoſte quies. Quadraginta fuiſſe millia refert *Vrſpergenſis*, cùm apud noſtros non niſi millia octo. At *Balduinus* crebris proſperiſq́ue ſucceſſibus exercitatum eduxerat militem: hoſtis per cateruas & turbas ſuos diſpertiens, agmina noſtrorum circumfuderat, non ignaro Duce no-

ſtro, qui huic pugnæ compoſuerat aciem. vt ventum ad manum, hortatur *Balduinus* ſuos, *ferro rem agerent, prædæ immemores, partâ victoriâ cuncta ipſis ceſſura*. Inde crucem vertit in hoſtem; quâ ductrice latè barbaris terror immiſſus, noſtris additus animus; ac primò equitatus perfundit quod obuium & validum in hoſte erat, ceteri terga prębuere. vertit poſt hęc ſuos ad hoſtilia paſſim propugnacula, exſcindit pleraque, plana ac edita; validos inualidosq́ue, pari omnes metu complet; cetera terrore incolarum in deditionem veniunt: paruaq́ue manu, & vix fidem reperturâ, quadraginta equitibus, peditibus ducentis, viginti *Saracenorũ* millia fundit. Steterant attoniti noſtri: ſenſerat *Balduinus*; ergo hæc ad ſuos, vt exaudiri ab omnibus poſſet: *Ne dubitarent, ſtare eos ſuper veſtigia gloriæ, cineres oſſáque Saracena calcantes. quocumque hoſtes intenderent, clades priores & dira omnia obuerſari. ne terrerentur nudo apparatu; veteranis cæſis, facilem tironi fugam fore. Quod roboris fuerat, tot antè proſperis ſuorum prœlijs periiſſe; ſupereſſe qui fugam animis, qui vulnera tergo ferant: ſed & Deum ipſum in aſpectu eſſe, cuius nutu capeſſerent pugnam Belgicæ virtutis memores. illum diem glorioſiſsimum fore, quo paruâ manu, & qualis lecticam oblectantium ſe Principum, non armatos circumſtare ſoleat, magnam hoſtium manum fudiſſent.* Valuit oratio. & deleri omnes poterant, niſi victorem

ctorem militem ſanguis laſſaſſet, & hebetatum vulneribus mortibuſque ferrum. Equitibus dein quingentis, ac duobus peditum millibus, cum Saracenorum quindecim millibus certatum. proſperum id *Balduino, Saracenis* exitio fuit. Magna hæc. & potuiſſet *Saracenorum* nomen occidione occumbere, ſi *Godefrido* & *Balduino* fratribus reliqui Chriſtiani Principes acceſſiſſent, pareſque *Belgis* animos attuliſſent: qui ferè è primâ nobilitate & lectiſſimâ iuuentute primi ad pugnam, poſtremi in receptu. Nec vltima hîc laus *Antuerpienſium*; rara ſuper alia prærogatiua, vt primi in *Bullonij* ſacræque expeditionis verba iurarent, nouo inter ſe fœdere obſtricti, non redituros niſi victores. Grande exemplum reliquæ nobilitati *Belgicæ*: quæ ſolemni ſacramento, Ordinum plauſu, ſimili ſe obſtrictione deuouit. Omnium hîc laus, ſed ferè primorum maxima: inſita namque hæc mortalibus natura, circumſpectare initium, ſequi audentes.

Delectum militum Antuerpiæ habet Bullonius.

Poſſem hîc fortia *Brabantorum* facta numero & robore plurima, poſſem Duces enumerare, belli paciſque gloriâ magnos, *Pipinos, Martellos, Godefridos, Henricos, Ioannes, Philippos, Maximilianos, Carolos*: quorum vario ductu ingentia pugnata bella, clariſſimis relatis triumphis, *Sueui, Saxones, Bauari, Dalmatæ, Longobardi, Sclaui, Hunni, Angli, Luſitani* loquuntur; & in ipsâ *Galliâ Martelli*

 manu,

manu, *Saracenorum* ſeptuaginta millia cæſa.cúmque reparato poſteà exercitu alteram formidinem intuliſſent *Galliæ*, cunctaque pauore compleuiſſent, dum quæ metuunt ſinguli extollunt, facili credulitate eorum qui eadem pauent, tantumq́ue non ſubacta *Gallia* mœſta iaceret; *Martelli* dexterâ reddita ſalus eſt, & *Saraceni* graui prœlio attriti, omni in poſterum redeundi ſpe recisâ.

Quantos hac ætate *Martellos* daret, non *Brabantia*, aut *Belgium* tantùm, ſed *Europa* tota, qui non *Galliam*, ſed *Aſiam*, *Africámque* & Europæ reliquum, barbaro depulſo iugo, vendicarent, ſi tam concordibus armis animiſq́ue hoſtem impeterent, quàm æmula circumſpectant regna? Ceterùm vicinus metus, & maior à propinquo terror, prætexuntur: ſpecioſa nomina. *Ottomannicus* pauor obſedit animum, & metum è vicino obiicimus: quemcumque timor occupauit, vſurpauit eadem. Quid ergo exſpectamus, vt mutuo laſſati ferro, in ius ditionemq́ue barbari concedamus? Toties laceſſiti, Prouinciis regniſq́ue exuti, torpemus otio; nec quiſquam præter frigidam bello dexteram oſtentat: quid niſi paullò pòſt ſupplices protenſuri? Sed æmulatio quouſque hæc? *& dominandi ſpes, ac in agro connexo vberior ſeges?* ô voces! Hæc talia erunt, donec homines, & regna: & fuerunt *Godefrido* & *Balduino* pugnantibus.

Publica moueant, quorũ interuentu priuata pensentur. Periit *Asia* & *Africa*, & *Europæ* pars maior erepta Fidei est. & nos de ęmulâ vicinitate gladiamur. Formidamus connexa imperia: moderatius ab *Ottomanno* speramus? aut mitioribus in illo malis prememur? quoties edocti post datas dexteras, post iusiurandum interpositum, & stamus in noxiâ fiduciâ, ac inter barbaras manus toties periurio lotas mitiora cogitamus? Exsurgite. *Godefridum* & *Balduinum* duces habemus: nihil hîc nouum, aut ignoratione sui formidandum; calcata via est. Potuit hanc primus Prouinciæ dux vnius, tot successibus lætus, tot cælo ituris triumphis fatigatus; tot regna, & sociata imperia pudebit sequi? ô semper inimica magnis trepidatio euentibus! ô quos triumphos vertis in iugum improba æmulatio! Exsurgite: par caussa est, idem *Deus*, *Crux* eadem, eademque maiorum *Fides*: tantùm animis opus, sequentur reliqua. Nam si regnorum tanta de vicino libido trahit, satis sub *Ottomannis* imperiorum est, quod omnium restinguat sitim, expleat famem. vestra tantùm *Reges Principesq́;* virtus exspectatur, consensus animorum vester, in quo omne robur; & sine quo, quamuis fortia, inualida sunt. Neque ego nunc vos ad bella aut pericula voco. omne robur vobiscum est; omnis victoria in manu est. Nam qui *Ottomannum* tutatur miles, vestrâ dissensione

tutatur: iungite hæc diuiſa, nuſquam vos aſpicient, quin eodem momento effugia circumſpectent. Quid ſtatis dubij? aut quouſque diſſociant diffidentia & æmulatio, imperiorum peſtes; adulatio & detractio, regnorum toxica? Exſurgite Principes. mille & quadringentis ampliùs annis *Aſiaticas* & *Africanas* tutabatur aquilas *Romana Fides*, paribus coaluerat *Græcia* tota. quis ſecuit? inimica Regnis æmulatio. *Alexius* mihi vobiſque teſtis, faſtus, libido, diuinorum contemptus, numquam ſaturandæ æmulationis ſocij. Videte ne apud vos eadem. Necdum ſat illinc magna mutuæ diffidentiæ ſpretique documenta numinis? Vbi eadem cauſſa, metus idem. Quid ſi ab eodem hoſte? an expectandum, donec Hungarico ſubmittamur iugo? Nihil facilius quàm diſperſos vinci; nihil facilius quàm coniunctos vincere, & frangere barbaras illius minas, ac ad Mahumetanum veterem puluerem deducere hos montes. Quid exempla poſcimus, domeſticis diuites? Sentiant vos *Godefridos*, *Balduinos*. putatis auſuros bella? veterem formidinem, fugam, cædes ſperate. Toties paruâ manu ſuperati, quid niſi precariam vitam Regnumque tenuerunt? exinde priuatis noſtrorum diſſenſionibus creuêre, ſubactæ Prouinciæ, Regnaque, & Orientis imperium impuro calcatum pede, inſeſſum *Mahumetanâ* rabie. Quouſque ſtamus, & in Chriſtiana pe-

ctora

ctora ferrum vertimus? Hìc illud tempus oblitterandæ culpæ; properate crimen in decus vertere. aderit qui *Godefrido Deus.* Audete, quicumque in vetere maiorum *Romanâque Fide* ſtatis. veſtrâ enim dexterâ cadet hic *Nicanor*. Non euoco degeneres veritatis grano; non nouitiis ſaturos commentis, qui à *Lutheri*, *Caluini* aut *Mennonis* torculari madidi, eructant non vuas ſed labruſcas. Vos volo intemeratæ maiorum *Fidei* propugnatores: vos mihi reduces *Machabæi*, vos *Godefridi, Balduini*. vos enim eſtis *de ſemine viro-* 1. Mach.
rum illorum, per quos ſalus facta eſt. Nam iſtos 5.
Ioſephos & *Azarias* non moror, cadent *Gorgiæ* manu. vos volo *Godefridi* & *Balduini* germen: vos mihi non *Machabæi* tantùm, ſed *Iſai Bethlemici* decus. quorum fundâ, & limpidiſſimis de torrente lapidibus, è paſtorali perâ eductis, cadat ſpurius *Philiſthæus*. Nam quid aliud limpidiſſimi lapides, quàm vera limpidaque *Fides*, nullis dedecorata maculis? quid torrens, quàm *Scriptura ſacra*, vnanimi *Patrum* maiorumque ſenſu tradita? quid paſtoralis pera, ſi non *ſupremi paſtoris vicarij Chriſti, ſucceſſoris Petri*, cui commiſſæ oues, ſpiritale armamentarium? ex hac perâ, ex illo torrente, *Scripturæ ſacræ* ſenſus purus, mens vera. Vos ergo dilecta Deo germina, *Samuelis* cornu inuncta, erigite mentes, ſacrata ſancite fœdera. nihil incertius morâ. inualeſcit malum. feſtinatione

opus;

opus; nec consiliis nunc, tot sęcula retrò abierunt, sed facto opus. abolete tot ætatum ignominiam. Quid expectatis reliquos Principes, segreges iam, & ab illâ pastorali perâ, voluntario exilio damnatos? odi moras. sat virium in vobis, si animorum, si coniunctionum satis est. Quid numerum circumspicitis? audite Sapientem: *Multigena autem impiorum multitudo non erit vtilis, & spuria vitulamina non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt. Et si in ramis in tempore germinauerint, infirmiter posita, à vento commouebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur. Confringentur enim rami inconsummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti: ex iniquis enim somniis filij qui nascuntur, testes sunt nequitiæ aduersus parentes in interrogatione suâ.* Quam vitam promittant rami arido inserti trunco? quas radices agent spuria & à maioribus degenerãtia vitulamina? quod firmamentum collocabunt, inconcussâ maiorum areâ destituti? quæ germina speres ab emortuis ramis, omniquè vitali succo spoliatis? inconsummati frutices quos fructus dabunt? somniorum filij, è Lutheri, Caluini, Mennonis puluinari, à parentum thoro profugi, ab vberibus matris aberrantes, quid nisi nouitiis interrogationibus aduersus parentes, longamque retrò maiorum seriem, sibi variisque perniciem creant? Quare de his nulla mihi verba.

Sapientiæ 4.

nec

nec ſi arma, ſi ſigna poſcant, velim ſocios. certiùs ſine his vincetis. nam quæ pars inimicis *Crucis* cum *Cruce*? & *Cruce* tamen vnâ *Palæſtina* domita. quam qui tollit, quidquid validum ſuſtulit.

CAPVT TERTIVM.

Aduatici, Ambiuariti: & cuius Prouinciæ pars aliquando Antuerpia.

BRABANTIAM dedi, cuius nobiliſſima pars *Antuerpienſis* ager. Tranſeo nũc ad *Aduaticos*, & *Ambiuaritos*, qui in *Brabantiæ* ius ditionemq́ue conceſſere. Pars ergo nunc ſunt *Brabantiæ*, & *Aduaticos* quidem ex *Cimbris* & *Teutonis* *Cæſar* duxit. *Ipſi erant ex Cimbris Teutoníſque prognati; qui cùm iter in Prouinciam noſtram, atque Italiam facerent, his impedimentis, quæ ſecum agere ac portare non poterant, citra flumen Rhenum diſpoſitis, cuſtodiæ ex ſuis ac præſidio ſex millia hominum vnà reliquerant. Hi poſt eorum obitum multos annos à finitimis exagitati, cùm aliàs bellum inferrent, aliàs illatum defenderent; conſenſu eorum omnium pace factâ, hunc ſibi domicilio locum delegerunt*. E *Cimbrorum* ergo & *Teutonum* reliquiis *Aduatici*; quos, inter *Ambiuaritos*, *Neruios* & *Eburones*, ad Scaldam vbi nunc *Antuerpia* eſt, ſunt qui conſediſſe velint. At mihi veriſimilius eſt *Aduaticos* iam olim agrum occupaſſe, vbi nunc *Gallo-brabantia* eſt, inter *Neruios*,

De bello Gall. lib. II.

uios, Eburones, ac *Menapios*, tenuisseque *Hannoniæ, Hasbaniæ, Namurcẽsis* Comitatus, ac *Leodiensis* soli non minimam partem, *Condrusijs* conterminos. Minùs etiam adducor vt credam fuisse *Antuerpiam* eam vrbem in quam *Aduatici* superatis à *Cæsare Neruijs* exercitus sui robur contulerint, apertè enim refragatur *Cæsaris* locus. apud quẽ *Aduatici: sua omnia in vnum oppidum egregiè naturâ munitũ contulerunt, quod cùm ex omnibus in circuitu partibus altissimas rupes despectusq; haberet, vnâ ex parte leuiter accliuis aditus, in latitudinem non ampliùs* CC. *pedũm relinquebatur. quem locum duplici altissimo muro munierant*. *Antuerpiæ* verò quæ rupes, qui despectus ex alto? ingens planities est: nisi quis dicat ingentes rupes, in humillimas desedisse arenas; aut Oceano abstersas, tamquam leues humani corporis verrucas. Minùs fors aberrauerit, qui *Aduaticum* statuat in montibus, qui *Namurcensibus* aut *Huensibus* imminent; aut in quocumque potiùs quàm in *Antuerpiensi* agro; in quo perpetua planities, & tamquam continuum placidumque æquor, omnem *Aduatici* coniecturam excludit. Sed neque, vt quidam arbitrati, suprema in eo oppido fuit cum *Cæsare Aduaticorum* pugna: cùm non multò pòst *Cottâ* & *Sabino* Cæsarianis legatis deletis, *Ciceronis* castra, *magnâ manu Aduatici, Eburones, Neruij, atque horum omnium socij ac clientes oppugnarint*. Sed & iustis exinde

De bello Gall. 2.

De bello Gall. li. 5.

de exercitibus *Neruij* & *Aduatici bellum Romanis pararunt:* adeoque vt *Induciomaro* à *Labieno* occiso, perstiterint tamen in armis cum *Neruijs* & *Menapijs* & *Cisrhenanis* Germanis; vt facilè videas *Aduaticos* etiam tum gentem fuisse non contemnendam, ad arma promptã; & aduersâ vnius oppidi clade, non tam fractos, quàm ad audenda maiora prouocatos. Sed neque in vno oppido vniuersa deleri gens potuit, quæ longè lateque dominaretur, ipsisque illâ ætate *Eburonibus* imperaret. *Ambiorigis* Eburonum reguli verba sunt; *Se pro Cæsaris in se beneficijs plurimũ ei confiteri debere, quòd eius operâ stipendio liberatus esset, quod Aduaticis finitimis suis pendere consuesset: quódque ei & filius & fratris filius ab Cæsare remissi essent, quos Aduatici obsidum numero missos apud se in seruitute ac catenis tenuissent.* Nam quod *Cæsar* scribit, *sua omnia Aduaticos in oppidum egregiè naturâ munitum contulisse*; quis non videat inter altissimas rupes, aditu propè inuio, non nisi angustam vrbem adeoque arcem veriùs quàm vrbem ædificatam? Ac cùm dicat in illâ memorandâ *Aduaticâ* pugnâ, non nisi quattuor *Aduaticorum* millia cecidisse, reliquis *in oppidum reiectis*, quis credat *postridie eius diei refractis portis* defuisse qui defenderent *è viginti nouem millibus*, quos in auxilium *Neruiorum* è iuuentute suâ eduxerant? aut si post quattuor millia cæsa vrbem ingressus sit propugnatoribus desti-

De bello Gall. li. 5.

De bell. Gall. li. 5.

De bell. Gall. lib. 2

De bello Gall. li. 2.

destitutam, quid magnum fuit potuisse capi? imò quid non magnum, ausos tam exiguo numero, tam raro milite, ingentia *Romanorum* castra, validumque exercitum vallo tamquam mœnibus cinctum oppugnare? Audiamus Cęsarem: *Pugnatum ab hostibus ita acriter, vt à viris fortibus in extremâ spe salutis, iniquo loco, contra eos qui ex vallo turribusq; tela iacerent, pugnari debuit; cùm vnâ in virtute omnis spes salutis consisteret.* Raro exemplo: hostem aggredi vallo inclusum, turribus cinctum, & hostem ab ingenti recentique victoriâ animatum, & ex iniquissimo loco victorem oppugnare exercitum.

De bello Gall. lib. II.

De *Ambiuaritis* tenuia apud veteres vestigia reperio, quæ me ducant ad tantum populum, qualem nunc videmus. Illud certum, cùm *Vsipetes*, & *Tencteri* à *Sueuis* pulsi, *Menapios* sedibus exuissent, legatos ad *Cæsarē* misisse, triduanas inducias poscentes, negasseque *Cæsarem*: *cognouerat enim magnam partem equitatus ab iis aliquot diebus antè prædandi frumentandiq; caußâ ad Ambiuaritos trans Mosam missam: hos exspectari equites, atque eius rei caußâ moram interponi arbitrabatur.* dolum dolo lusit. cumque capita Germanici exercitus apud se detinuisset, aliud ex alio nectens, subitâ irruptione imparatos, ducibusque destitutos, adortus, ingenti eos clade attriuit. Cùm ergo *Germani* inter Rhenum ac Mosam consederint, equitatumque

De bello Gall. lib. IV.

tumque in *Ambiuaritos* trans Moſam frumentatum miſerint, perfacilè euincam *Ambiuaritos* intra Moſam & Scaldam ſedes habuiſſe; fuiſſeque illorum agrum *Buſcoducenſem, Bredanum, Bergizomium*, *Rienſem*, *Antuerpienſem*, ac *Campiniæ* potiorem partem. Neque enim alio ſtatui loco poſſunt, cùm in orbem aliis paſſim populis *Menapij* cingerentur, *Vbiis*, *Treuirenſibus*, *Eburonibus*, *Tungrenſibus*, *Morinis*, *Battauis*. intra ergo Moſam & Scaldam *Ambiuariti* variis prouinciis circumfuſi, *Neruiis*, *Tungrenſibus*, *Menapiis*, *Eburonibus*, *Aduaticis*, *Morinis*: vt non videantur aberraſſe qui *Antuerpienſes Ambiuaritos* arbitrati; maximè cùm à primâ ſui inſtitutione, *Marchionatus Rienſis* vrbs hæc caput fuerit, ac pars quædam Rienſis agri. Adſtipulatur huic ſententiæ *D. VVillibrordi* teſtamentum; quod *Antuerpiam* in agro Rienſi ſtatuit: eadem habes apud *Theofridum Epternacenſem*. Iam verò Rienſem agrum inter *Ambiuaritos* numerant, etiam illi qui *Antuerpiam* inter *Aduaticos* ſtatuunt; vt proinde veriſimile ſit Rienſis agri caput *Antuerpiam* inter *Ambiuaritos* numerandam. quorum potentiam Cæſariano æuo non infimam fuiſſe nullo negotio comperiet, qui cogitauerit trium ingentium fluminum oſtiis, *Rheni*, *Moſæ*, & *Scaldæ*, ac *Oceani* variis æſtuariis vniuerſam prouinciam locupletatam, piſcatu, mercimoniis, commeatu nobilem.

CAPVT QVARTVM.

ANTVERPIA.

Ætas huius, ad Northmannorum excursionem relata. Qui Northmanni; ac vastitas per eos illata. graui demum prœlio victi.

NOLLEM incerta. & quis in tãto ætatum tamquam fluctuum cursu initia incerta, tamquã primam designet aquam? Labuntur, vt amnes, anni. quis in illorum volubilitate, primæ scaturiginis lympham eliciet primam? & quis in tot sęculorum densâ nocte auroram primam, lunam, solémve designabit primum? Luserũt varij, prout ingenium tulit cuiusque varium, amórve traxit in retrosiora: ita ferè æterna cupimus, quæ amamus impensiùs. Ad *Cimbros* tamen & *Teutonos* reuocant plerique; exinde Cæsariano æuo claros fuisse, & *Aduatici* aut *Ambiuariti* principem populi. Ab eo æuo altum vbique silentium, in annum quingentesimum decimum sextum, cùm ciuitatis huius præfectura à *Theodeberto*, *Vtiloni* tradita, cæso *Clochilaico* Dano. Meminit victoriæ huius Turonensis: *Theodoricus Theodebertum filium suum in illas partes cum valido exercitu ac magno armorum apparatu direxit; qui interfecto Danorum Rege Clochilaico hostes nauali prœlio superatos*

Histor. lib. 3.

ratos

ratos opprimit, omnemq; rapinam terræ restituit. & Sigebertus: *Theodoricus Clochilaicum Regem Danorum Gallias vastantem perimit*. neque hac clade, fracti licet Dani, exstincti fuerunt. Docet Sigebertus: *Northmanni adiunctis sibi Danis Franciam ac Lotharingiam peruagantes, Ambianos, Atrebates, Corbeiam, Cameracum, Taruennam, fines Morinorum, Menapiorum, Brachantensium, omnemq; circa Scaldam fluuium terram, Monasteria Sanctorum Vualarici & Richarij, ferro & igni deuastant. Inde Vual fluuium ingressi, totam Batuam, palatium etiam Neomagi incendunt*. Ambussit hæc etiam flamma *Antuerpiam*, in Scaldæ littore vrbium longè primam. neque hîc stetit rabies: *Franciam repetunt, Parisios obsidione cingunt*: ita Regino. *Henricum* Ducem militari astu circumueniunt; inde *Trecas* incendunt; *Verdunum* ac *Tullum* vsque omnia populantur. Hæc tristia. sequuntur lætiora. *Arnulphus Rex auditâ cæde suorum, à Baioariâ contra Northmannos pugnaturus properat cum valido exercitu, quos supra fluuium qui Tilia dicitur pedestri prœlio adortus, tantam ex eis stragem fecit, vt ex innumerabili multitudine vix superessent qui ad classem aduersum nuntium ferrent*. Nobilis victoria: & quæ aliquando Danorum furorem non repressit, sed extinxit. *Danos* dico. idem enim mihi populus *Northmanni* & *Dani*, è Septemtrionali Germaniæ parte in has terras

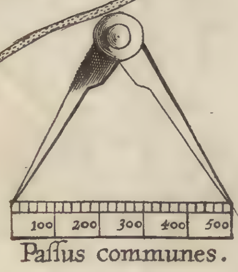
Anno 882.

Anno 882.

Sigebert. anno 895.

terras delati, quod & nomen *Noort-man* quemuis linguę illius peritum edoceat. Claram huic coniecturæ præfert facem Eginhartus è *Caroli* Magni domesticis vnus: *Vltimum quod contra Northmannos qui Dani vocantur, primū piraticum exercentes, deinde maiore classe litora Galliæ atq. Germaniæ vastantes, bellum susceptum est.* Accedit ad hanc sententiam Regino, cùm dicit: *Carolo Aquis commorante, ducentarum nauium classe à Northmanniâ in Frisiam appulisse Danos, Frisiísque deuictis tributum imposuisse.* vbi *Danos* è *Northmanniâ* educit. *Dani* ergo *Northmanni*. nec hi ab illis alij. Cùm verò Sigebertus *Tiliæ* fluminis qui se in Scaldam exonerat, meminit, locum pugnæ designat. qui non potuit longè abesse ab hac vrbe. nam & classe venerant: neque verisimile longiùs ab eâ consedisse; maximè cùm hostem adesse scirent valido exercitu, euocatis in subsidium *Galliæ* & *Germaniæ* viribus; ipsumq; Imperatorem exercitus ducem; quo, si quid aduersi euenisset, facilior tutiorque receptui via foret, & omnis generis commeatus è vicino mari ad manum; terrorq; simul incuteretur hosti, cùm ingentem in anchoris classem stare sciret. & sanè quantū ostētatio ad terrorem valeat, nemo ignorat. Et iam antè à Reginone didicimus, non viribus tantùm sed & astu pugnare *Danos* solitos, cùm Imperatorij exercitus ducem, fossâ, stipulâ, terrâque iniectâ, ignarum insidiarum pereme-

A porta ad Pyramiden
a Pyramide Durnum
qui nuper cogitatum
augmentum docent

De Kipdorp poorte

De Roy poort

Beginnagium

Fermery

7. Bloetstortingen

Knechtkens huys

Annuntiatæ

Cappucini

De Peerde merct

Almeras Godts huys

Dos merct

S. Anna strate

Godts huys van Peeter van Dael

Roose stræte

Paradijs str.

Catte strate

Hobock strate

Grooten wnakel

Couwen berch

Appostel str.

Swaen str.

T.S. Iacobi

De Kipdorp strate

Vyfringen Godts huys

Jesus str.

Meer stegh

De vuylis strate

Nieu S. Anna Godts huys

Alexiani

Sellebruers strate

Lauerau van Lorette Godts huys

S. Barbara Godts huys

De Langhe nieu strate

Lombaert strate

Clarissæ

De clare strate

S. Iacobs str.

3.

Col. Soc. Iesu

De padden gracht

Mason gan

De Conincs str.

S. Iacob gasthuys

Capel van gratie

De Vekens strate

Capel van S. Loy

De Venis str.

Droochscherders capel

De Keysers strate

Iaus van

Lier str.

Pater noster str.

Morgeraue str.

Pruym str.

Hoochsetters str.

Bursa

Sacellum S. Nicolai

Catte veste

Catelyne veste

Bleyckeryen

Raem houen

Pest huys

Bleyckeryen

Raem houen

Heßorum domus

Ian Verbist Godts huys

Ian schoenmakers Godts huys

Franciscani

De Blinde str.

4.

Facontinæ

Achter str.

7. Weeen

De Cooper str.

Oosterlinga domus

De Slyck poort

Facons plein

Cærulei fratres

Fruyt merct

Brouwers strate

Claper strate

Zeeusche coren merct

Eng. kaey

Mola aquaria

Dreisch

Minnebroers ruye

Coorten goudsaert

Cooper brugghe

Nigræ Sorores

Swertesusters str.

Dominicani

1.

Hof str.

Lieve str.

Doude borse

Dom Soc Iesu

Corte nieu str.

T.D. Virginis

De groote merct

Curia

Vee merct

Vleeschuys

T.S. Walburgis

Vier schaer

Gorter str.

Steene

Mee kaey

Cattenberch

De werf

Visch merct

Bier hoot

Sep.

SCALDIS FLV

Fort S^t. Isabel

Pag. 54.
ANTVERPIA.
ÆDES IN EA SACRÆ,
HOSPITALIA, LOCA CELEBRIORA,
ARX, AQVÆDVCTVS, OSTIA, VICI.
Incrementa vrbis, numeris designata.
Den Ackeley hof
S. Ioris poort
Bagyne poort
De oude S. Ioris poort, nu Schermers hof
Het groot Gasthuys
Tertiariæ
Meden huys
T. S. Georgij
Godts huys van S. Ioris
Lange Gasthuys straete
Vronkens huys
Corte Gasthuys str.
Augustiniani
De Bagyne straet
Godts huys van Ian van Stylen
S. Rocchus gasthuys
5.
Area castri anterior.
Castrum.
Albæ Sorores
T. S. Andreæ
Fuggerorum domus
Corte ridder str.
Lange ridder str.
Off. monetæ
Den Oeuer
S. Machils str.
Schelleken
Michaelitæ
Den Eeck hof
Croonenborch poort
Hout kaeye
Ter Siecken
Godts huys v. Almoess.
De Meyer straete
Lammekens raem
Voet bogen houen
Hant bogen houen
Geldeloos gaycken
Vleminex velt
Den Bogaert
De Bogaert
7. Ghe bruers Go. huys
Mer.
V I S S A S.

emerunt. Ac classem hanc in Scaldâ stetisse quis ambigat? neque enim hìc aliud flumen tantarum nauium capax, neque Tilia classem aut grandiores naues toleret; sed nec modicis, quales fert Tilia, tantus traduci exercitus potuit.

Habemus *Danicæ* seu *Northmannicæ* vastationis clarum in translatione D. Gummari locum: *Northmanni per fluuium Schendam ad villam Turninum deuenerunt, vbi erat monasterium S. Fredigandi confessoris. Sed Deus propter iniquitatem habitantium exosus locum, reliquias ipsius iussit altè transportari, vt nullum esset obstaculum contra desolationem; quibus sublatis, velut muro & turribus ciuitatis destructis, irruit gens inimica, & incendio perdidit omnia ædificia, ipsúmque monasterium consumpsit, homines partim trucidauit, partim captiuos abduxit.* *Molanus refert.* Sunt & hodie magnæ olim rei vestigia, vix mille ab vrbe hac passibus ad ripam Schendæ: nomenque manet *Durna*. Neque immunem ab hac hostili incursione fuisse *Antuerpiam* arbitrari possumus, loci vicinitate sæuitiam prouocante. neque nouum cuiquam videri debet, *Northmannos* per Schendam, nunc pertenuem ignobilemque ac propè sine nomine riuulum, *Durnam* seu *Durnium* adnauigasse. ruptis enim eâ parte aggeribus, perfacile fuit à Scaldâ in Schendam transmittere. Ac verisimile eâ ætate nullos fuisse aggeres, qui Scaldam arcerent à

Schendâ; vt ingens ille nunc campus, ac longa planities, paluſtri plurimùm humilique ſolo, flumine inſepultus iacuerit: ac ni arte etiamnum arceatur, totum hunc integat agrum Scalda. Et vidimus noſtrâ ætate.

Anno 656. Redeamus vnde digreſſi, fuiſſe *Antuerpiam* ſub *Clochilaico* Dano vrbium non vltimam, clarámque *VVillibrordi* ætate, qui in ipſo caſtello *Antuerpo*, Eccleſiam ſibi à *Rhotingo* datam aſſerit, ac tertiam telonij partem. Eadem habes apud Theofridum Epternacenſem. Sed & ante *VVillibrordum*, ſub *Eligio*, *Andouerpienſes* non municipij, aut oppidi vnius, ſed Prouinciæ populum latè dominantem non infelici coniecturâ colligas; cùm *Lib. 2. c. 3 & 8. vitæ S. Eligij.* S. Audoënus, *Flandrenſes, Andouerpienſes, Friſones, Sueuos*, pari loco collocet in enumeratione laborum beati *Eligij*, ac tamquam partem curæ ac ſudoris illius, *Flandrenſibus*, *Friſonibus*, *Sueuis* com- *Anno 649.* ponendam.

CAPVT QVINTVM.

Nomen Antuerpiæ. reiectæ opinationes & Gigantum Fabella.

VASTVM hîc mare eſt: quis enatabit integrâ naui, aut tabulâ? ſcopulus eſt multorum naufragiis decantatus. Quid ergo? non elidam aut frangam hîc nauem? nam quocumque hanc flecto,

flecto, præter ſcopulos, breuia aut vada; vt magnâ circumſpectione opus ſit, ac non niſi cæleſti aliquâ lunâ ductrice. Verùm à cuius cælo hoc ſidus ſi non à D. VVillibrordi?

Teſtamentum D. VVILLIBRORDI.

IN *Chriſti nomine oportet Chriſtianos viam veritatis agnoſcere, per quam Creatori ſuo dignè meritis ſuis ſeruire, aut oblatio eleemoſynarũ eorum, & deuotio perueniat ad ſalutem: ipſo ſummo dicente: Date, & dabitur vobis. & : Facite eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.*

Idcircò ego in Dei nomine Clemens VVillibrordus *Epiſcopus, cogitans caſum humanæ fragilitatis, qualiter peccata mea poſſum abluere, & donante Domino ad æterna gaudia peruenire, dono à die præſenti, donatumq; eſſe perennibus temporibus volo, hoc eſt, ad Monaſterium Epternacum, quod eſt conſtructum ſuper fluuio Surâ in pago Bedenſi. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & SS. Petri & Pauli Apoſtolorum, & ſacrati Ioannis Baptiſtæ, vel ceterorum Sanctorum, vbi ego ipſe* Clemens VVillibrordus *cuſtos vel gubernator præeſſe videor, &, ſi Chriſto placet, corpus meum ibidem requieſcere debet.*

Hoc eſt quod dono vel trado ad ipſum ſanctum locum Epternacum, omnem rem vel villas, ſeu mancipia, quæ mihi ingenui Franci pro amore eorum & ſalute tradiderunt vel condonauerunt.

Similiter illas res quas Dominus Pipinus *mihi condonauit, vel delegauit, seu matrona sua* Plictrudis, *siue filius suus Dominus noster* Carolus *Maior domus: quas res ipsas Dominus* Carolus, *& genitor* Pipinus, *tam me viuente quàm de istâ vitâ migrante, pro eorum mercede condonauerunt.*

Et illas alias res ex parte denonimo, vel homines qui mihi eas tradiderunt vel delegauerunt, id est, vt hæc scriptura sollemniter pro temporum serie confirmare debeat, & hi sunt homines nominibus his nominati.

Rothingus *mihi condonauit, vel tradidit ecclesiam aliquam, quæ est constructa in* Antuerpo castello, *super fluuio Scalde in pago Renensium, cum appendicijs suis, villas denominatas his nominibus*, Bacuualde, VVinnelincheime, Furgalare, *& in ipso* castello Antuerpo *tertiam partem de illo teloneo.*

Et Heribaldus *clericus mihi condonabat & tradidit ecclesiam aliam in pago* Marsum, *vbi Mosa intrat in mare, cum appendicijs suis, & Mariscum vnde Berbices nascuntur.*

Et Angilbaldus *mihi condonabat vel tradidit villam quæ vocatur* VVadradoch *in pago Taxandrio, super flumine Duthmalâ.*

Et Ansbaldus *mihi condonabat vel tradebat omnem portionem suam in villâ quæ vocatur* Busloth, *in pago Taxandrio.*

Et Berethinda, *Deo sacrata femina, mihi condonabat vel tradebat omnem portionem suam in villâ*

Bo-

Bocanſchot, *in pago Taxandrio.*

Et Henricus *mihi condonabat in villâ quæ vocatur* Pieplo.

Et Engelbertus *mihi quondam donabat, vel tradebat mihi omnem portionem ſuam in villâ quæ vocatur* Hineſloten, *in pago Taxandrio.*

Item quod Engelbertus *mihi condonabat vel tradebat villam quæ vocatur* Alpheim, *in ipſo pago Taxandrio.*

Item Ansbaldus *clericus mihi condonabat vel tradebat villam quæ vocatur* Dioſna, *in pago Taxandrio ſuper fluuio Digenâ.*

Et Thietbaldus *mihi condonabat vel tradebat eccleſiam aliquam quæ eſt in villâ* Montnahim, *quæ* Araride *vocatur, cum appendicijs ſuis.*

Et illuſter vir Hedenus *mihi condonabat vel tradebat omnem portionem ſuam in villâ quæ vocatur* Aimiſtadi *ſuper fluuio* VVielheo *in pago Turingaſnes.*

Superiùs nominatas vel ſcriptas ego Clemens VVillibrordus *trado atque transfundo, ad illam caſam Dei ſuperiùs nominatam* Epternacum, *vel ad illam ſanctam congregationem Fratrum ibidem Deo ſeruientium; eâ verâ ratione, vt quidquid de iisdem rebus ſuperiùs nominatis facere decreuerint, in omnibus habeant poteſtatem faciendi, vt & ibidem omni tempore pro noſtrâ mercede vel ſeniore noſtro Carolo Maiore domus, ſeu eorũ hominum qui mihi*

ſuas res tradiderunt, proficiant in augmentis.

Et illud placuit nobis inſerendum. Si fuerit vllus de heredibus vel proheredibus meis, ſeu qualibet oppoſita aut extranea perſona ſeu iudiciaria poteſtas, quæ contra hoc teſtamẽtum vel donationem meam, quam ego Clemens VVillibrordus *Epiſcopus ſanâ mente, plenóque conſilio & deuotione integrâ fieri iuſſi, venire aut agere vel eam infringere voluerit, & ſi iſta charta ei oſtenſa ad relegendum fuerit præſentata: ſibi ipſe exinde compeſcere noluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, & ſanctorum Angelorum, & ab omnibus eccleſijs, vel conſortio Chriſtianorum efficiatur extraneus, & habeat partem cum Iudâ, qui Dominum tradidit, & cum Dathan & Abiron, quos terra viuos deglutiuit, & inſuper inſerat vnà cum forio fiſco auri libras decem, argenti pondo quinquaginta coactus exſoluat, & quod repetit euindicare non valeat. Actum anno* VI. *regnante* Theodorico *Rege.*

Vniuerſum Teſtamentum putaui attexendum, & nefas defruſtare aliquid ab hoc firmamento, in quo ſidus illud, cuius ductu *Antuerpum* firmaui, nomen reddidi tot ſæculorum noctibus tenebratum: deflexit exinde paullatim, vt humana ſunt, & ex *Antuerpo*, *Antuerpia* dici cœpta, hodieque perſeuerat. Iam vnde hoc nomen? tenebræ hîc mihi, & non niſi à nouo aſtro pellendæ. ergo

ergo opinationes ſtatuam. quamquam ingens adhuc nouarum campus. quis curſum tenebit certum? obſcura res eſt, & in quâ pedem vbique figas in altiſſimâ nocte. Sunt qui *Handt-v-verpiam* à manibus proiectis voluerunt: ac ne quid fabulæ deeſſet, Gigantem repererunt, cuius etiã dentem oſtentant palmo maiorem. Credamus habuiſſe duos ſupra triginta, quantum os illud fuerit, in quo tot palmares dentes luſerint? ſex pedes iuſtam viri longitudinem ſtatuunt, quatuor palmi pedem, vt quatuor digiti palmũ. palmi ergo XXIV. virum dabunt. hunc virum arbitreris ludere inter dentes Gigantis noſtri. monſtra narro. propiùs etiam ſubducamus calculum. Concedamus in iuſto viro ordini dentium, longitudinem palmorum duorum, quæ duodecima iuſti hominis pars eſt; neceſſum erit Gigantem noſtrum palmos complexum minimum XCVI. qui cubitos XVI. ſtatuunt, pedes XXIIII. licet dentium illius ordini non niſi octo palmos conceſſerimus. Quid ſi palmos tribuamus XVI. centum & XCII. palmos æquauerit. qui cubitos XXXII. dabunt, pedes XLVIII. quanto hic Goliadâ celſior, quem Scripturâ teſte ſcimus ſex tantùm cubitorum & palmi vnius fuiſſe, pedum nimirum IX. & palmi vnius? Eſt & aliud in Gigante noſtro non minùs portentoſum. dens ille quem ad fidem faciendam oſtentant, ſedecim vncias appendet: cùm interim dens viri maxi-

mus

mus, numquam aut rarò drachmam attingat aut excedat: ſingulæ autem vnciæ cùm octo conſtent drachmis, neceſſum fuerit Gigantis noſtri dentem, CXXVIII. drachmas appendiſſe. Iam ſi à mole dentis, ad reliquum corpus tranſeamus; cùm in viro ſex pedum dens maximus drachmę ſit vnius, quantum arbitrabimur Gigantem noſtrum, in quo dens vnus drachmas pendet centum viginti octo? Scio veteres variè fabulatos, credulitatiſque facilitate ad immania Poëtarum ſomnia deductos. Memini Maronis:

Hîc & Aloïdas geminos immania vidi
Corpora, qui manibus magnum reſcindere cælum
Aggreſſi, ſuperiſq; Iouem detrudere regnis.

Et alibi eleganter:

Fama eſt, Enceladi ſemiuſtum fulmine corpus
Vrgeri mole hac, ingentemq; inſuper Ætnam
Impoſitam, ruptis flammam exſpirare caminis;
Et feſſum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum ſubtexere fumo.

Quid ſi ingenti vrbis huius mole vrgeri Gigantem noſtrum dixero? Pari felicitate Pindarus:

Ὅς τ' ἐν αἰνᾷ ταρτάρῳ κεῖ-
ται θεῶν πολέμιος
Τυφὼς ἑκατογκάρανος, τόν ποτε
Κιλίκιον τρέψε πολυώ-
νυμον ἄντρον, νῦν γε μὰν
Ταίθ' ὑπερ Κύμας ἁλιερκέες ὄχθαι,

Σικε-

Σικελία τ' αὐτοῦ πιέζει.
Στέρνα λαχνάεντα. κίων
Δ' οὐρανία συνέχει
Νιφόεσσ' Αἴτνα πάνετες
Χιόνος ὀξείας τιθήνα.

Qui in horrido tartaro iacet
Deorum hoſtis,
Typhon centiceps, quem notiſsimum
Cilicium aliquando nutriuit antrum,
Ipſius nunc vltra Cumas ſepientia mare
Litora, & Sicilia hirſuta premit pectora.
Niuoſa verò Aetna niuis perpetuo acutæ
Seu frigore vrentis nutrix, columna adinſtar
Cælo minantis ipſum cohibet.

Neſcio an non Gigas noſter, ſi non centiceps *Typhon*, centimanus *Briareus*, inter Centauros ſtabulans, horrendum

Aeſtuet, atque omnem Cocyto eructet arenam.

Concedamus aliquid Poëtis, quibus facile ſemper in mendacio ingenium. hic hydram felicibus renaſcentem reperit vulneribus; ille Centauros, equos hominibus ſuis ſomniauit implexos; alius *Mercurium* alatum, ac *Triuiam* trinis capitibus ac multis manibus horrificam: quidam de hominibus aues, flores, arbores, deque feris homines ingenioſâ naturarum demutatione fabulati ſunt. Et ne ſoli Poëtæ fabulas populo venderent, reperti Philoſophi, qui humanam animam pro merito-

rum ratione, hîc insultantem in aquilâ, ibi desultantem in anguillâ, alibi in sterquiliniorum bestiis vermium venena ruminantem, statuerent: ac modò transeuntem in capram, modò in balenam, inde in coturnicem, imò & in cadauerinam, rursúmque in humanam; semperq. memorem sui, in vrso, in leone, cane, talpâ, vespertilione. Fuerũt & Historici, ne quid deesset somniorum vanorum, qui Poëtas imitati, naturæ an ingenij sui portentis, narrationes farserunt. Plinius in Cretâ cadauer narrat repertum sex & quadraginta cubitorum, Strabo in Tingi Mauritaniæ ciuitate, sexaginta cubitorum, Boccatius non longè à Drepano cubitorum ducentorum; ita cum ætate crescunt fabulæ: *Pallantis* corpus altitudine Romana superasse mœnia, vulnusque à *Turno* illatum quattuor pedum hiatu patuisse, à Bergomâ Eremitâ ex Martino accepimus. Quantum ergo vulnus, quo periit, accepit Gigas noster? & quo ense vastissimi illius corporis amputata manus est? Iam quid potuit ad omnem fabulam explendam reperiri accommodatius, *Brabonem Cæsaris* collegam, Alcidem nouum, Druonis nostri, rediuiui Erycis, manum præscidisse: tam nobile collegæ sui factum aut ignorasse *Cæsarem*, aut pressisse silentio, qui non tacuerit *Sextum Baculum*, *C. Volusenum*, *T. Pulsionem*, *L. Varenum*, pluresque inferioris notæ & operis?

Beca-

Becanus noster *Antuerpiam* à Belgico **aen-werpen/** *adiectu*, vel **aen-de werue/** *apud aggerem*, deducit, felici ſemper coniecturâ. Ego nihil hîc pugno. *Becanum* tamen præeuntem lubens ſequor. Nam in tam confusâ ac diffusâ planè re, tamquã in patentiſſimo Oceano, propiùs ille mihi portum tenuit, & viam tãdem aliquam ſignauit tamquam aſtro.

CAPVT VI.

Marchionatus Antuerpienſis.

QVis ad genus ſuum deducat? obſcura res eſt. & ferè initia rerum annorum mole labant, & primigenio deſtituta ſidere, tamquam per obſcurum noctis aut denſam nubem cælum oſtentant ſuum. E manuſcripto Lipſiano codice:

Henricus genuit Henricum Louanienſem:
Quilibet iſtorum Romani Marchio regni.

Nouitia hæc. Vuaſſenburgius à *Tungrorum* Principibus deducit, inde ad *Carolum Magnum*, poſteróſque. audax factũ. at neſcio an pari robore. ex voto meo velim ſtare auctori fidem. Lazius, Becanus, Lipſius ad annum trahunt IↃXI. *Vtilonem* enim *Theodonis* magni Boiorum Ducis fratrem honorariâ *Marchionatus* Antuerpienſis prȩfecturâ, à *Theodorico* Ludouici Magni Gallorum Regis filio, donatum volunt: adnitente cum primis *Theodeberto*, *Theodorici* filio, qui *Clochilaicum* Da-

 norum

norum Regem poſt ingentes abactas prædas, depopulataque hoſtiliter vicina Marchionatui loca, terreſtri ac nauali clade, ad internecionem deleuit, conſilio manuque potiſſimùm *Vtilonis*; cui etiam ſororem in vxorem *Theodebertus* dedit. è quo matrimonio *Caroli Magni* magnum genus. Magnum proinde *Marchionatus* nomen, à quo tantorum progenies Regum, mille & quod excurrit annis, nuſquam interruptâ ſerie, cõtinuata, in *Hiſpaniæ Reges Auſtriacamq;* ſe diffundens domum. Hic ergo tot Principum primordia, tot Imperatorum eunabula, non Romanorum modò, ſed & Ieroſolymorum, quorum princeps *Godefridus*, in Antuerpienſi Marchionatu ſuo, exercitus in Aſiam ducendi primitias roboraque delegit. ac in ipsâ adeò vrbe, *Equeſtri* titulo ciues duodecim, duodenario Apoſtolorum numero prouocatus, decorauit, maximæ rei magna in hoc Apoſtolico delectu initia daturus, dum felici omine, ex vnâ hac vrbe ſecuturarum victoriarum prænotionem quamdam, ſpe plenus è ſacrato hoc numero, ominatur; & ſpem, acti de *Turcis Saraceniſq;* ſuperarunt triumphi. Quis proinde vetet gloriari *Antuerpiam*, tot Regum Principumque parentem? tot Imperiorum matrem? ferè enim quæ eueniunt origini debemus. quam ſi tollis, omnem ſecuturam ſeriem præſcindis: neque iam vlla euentuum poſteritas numeretur.

Quo

Quo verò loco *Belgij* Principes, ſacri hunc Imperij *Marchionatum* habuerint, vel ex eo colligas, quòd *Marchionatum* vrbi antetulerint. Cùm enim *Ludouicus* Flandriæ Comes à *VVenceſlao* Brabantiæ Duce *Antuerpiam* impetraſſet, nulla quantumuis ingens pecunia digna viſa fuit, vt *Marchionatu* cederet. Quare cùm vrbem feudalitio iure Comes poſſideret, caruit *Marchionatus* titulo: & licet tenuerint Flandrię Comites vrbem in annum M. CCCCIII. cùm ad Brabantiæ Duces rediit, *Marchionatu* tamen excluſi fuerunt. *Anno 1357.*

CAPVT VII.

Arx ſiue Burgum: perantiquam videri. Oppidi incrementa.

ARx ſiue *Burgum* vetus mihi, quo nunc loco templum *D. VValburgis* ſororis *D. Bonifacij* magni Germaniæ Apoſtoli. ac ſi Annalibus credimus, ante annos mille, non fuit inter *Belgij* vltimas: ipſaque ſtructura vetuſtatem loquitur, cuicumque ferendo æuo idonea. cuius ſi aream deſideras, metire muri qui flumine alluitur extimam partem, mille minimùm paſſus complectitur.

Hæc prima vrbis initia, vetera indubiè, & quæ Romanam oſtentant ætatem, aut hac maiorem. ſed perexiguo ambitu. Creuit deinde ante annos mille, adiectione vicini agri. complectitur hic

nunc *Senatoriam domum*, *Dominicanorum* & *Sororum nigrarum* cœnobia. auxit iterùm pomerium *Henricus* Dux, anno MCCI. ita iis qui protulere imperium, vrbis etiam terminos propagare datur. continetque hæc nunc area *D. Virginis* ædem ſacram, *Prioratum S. Saluatoris*, domum *Patrum Societatis Ieſu*, Sacella varia. maior tamen acceſſio facta ſub *Joanne* III. *Brabātiæ* Duce, anno MCCCXIV. claudit enim hic locus ambitu ſuo, Tēpla *SS. Michaëlis*, *Georgij*, *Andreæ*, *Iacobi*; cœnobia, locaque ſacra plurima, *Franciſcanos*, *Carmelitas*, *Capucinos*, ſcholas *Societatis Ieſu*, *Auguſtinianos*, *Alexianos*; *Hoſpitale* maius, *Nonnas*, *Tertiarias*, *Albas ſorores*, *Clariſſas*, *Annuntiatas*. Iterùm pro fortunâ creſcente populo & opibus termini producti, ſub *Carolo V.* anno MDXLIII. elegans & diffuſum opus, & quod in mille & ſexcentos in longitudinem paſſus extendatur, in latitudinem in quadraginta quatuor ſupra ducentos: eſt hîc *Ooſterlingana* domus ampla & venuſta. tandem *Caſtrum* cum planitie ſuâ acceſſit anno MDLXVII. ſub *Philippo II.* Hiſpaniarum Rege.

Iam mœnia qui curioſiùs ſpeculatus, facilè videbit, nullis *Europâ* totâ cedere, ita è viuo patrio marmore ſolidè firmata, procurrentibus paſſim validiſſimis propugnaculis in mutuam tuitionē, mutuum proſpectantibus. De quibus hoc audeo: certaſſe hîc omnium artificum ingenia, hoſtibus

ad

ad terrorem, ciuibus in præſidium: tantâ interludente venuſtate, vt dũ molem ſpectas roburque, arbitreris omnem abeſſe elegantiam; hanc ſi intuearis, putes deeſſe robur: rarâ in humanis miſtione, roboris & venuſtatis. Si latitudinem quæris, patentiſſima eſt: nam & in ſupremâ planitie, tamquam in ſummo vertice procurrit in pedes CX. Validum opus, &, quod magis mireris, arboribus perpetuis conſitum, tam ſcitè & ad lineam, vt nulla, conetur licet, dentem imprimat inuidia: ita extra etiam omnem contumeliam elegantia eſt. Vrbis portas è ſolidâ credas rupe ſtare, opere omnes Dorico: vt meritò dubites, elegantia, an firmitas vincat. Quid referam foſſas quæ mœnia ambiunt? ingentes omnino in orbem ductæ, quà fluuio diffidebatur; nam reliquã partem latiſſimum flumen tutatur. Ædes mirâ felicitate ad omnem negotiationem, varietatem, ſplendorem, ingenio plurimùm in iis naturam ſuperante, numerat Guicciardinus tredecim millia & quingentas (& ſupereſt etiam ædificando area: cuius ſi amplitudinem metiaris, tribus minimùm millibus locum præbeat) plateas ſupra ducentas; quas in laxiſſimum non rarò proſpectum, & qui cuiuſuis oculos fugiat, videas protenſas; ædium circumſecus elegãtiâ, & quæ continuâ quaſi ſerie ad oſtentationis inuidiam æmulumque ſplendorem depugnent, firmatas. Nihil perſimile huic *Europâ*

totâ,

totâ, ſeu viarum laxitatem, & ad perpendiculum ductus, ſeu auguſtam ædium amplitudinem intuearis: quas non tam priuatorum quàm Principum arbitreris vſibus deſtinatas. Accedunt adhęc ſupra ſex & viginti fora vario opulentata mercatu.

CAPVT VIII.

Frequentia. ciuium multitudo. ingens negotiatio.

TAM varia vrbis incrementa quid aliud docent? neque producta hæc ad terrorem, aut ad nudam oſtentationem profecta. Quid quòd ætate noſtrâ cogitatum ſeriò de nouo augmento; veriùs, de nouæ vrbis conditu; quæ vniuerſam propè hanc quam videmus, ambiret immani flexu? nec cogitatum tantùm, ſed initia ducta, & progreſſum non infeliciter. vetuerunt tempora, & in medio curſu conatū præſciderunt. Magnum alioqui paremq; operi architectum nacti eramus, *Gilbertum van Schoonbeck*; & quo meritò ſe iactet *Antuerpia*, componatque cum quocumque veterum. Viuere deſijt prælmaturè, ætatis anno XXXIX. longiore vitâ digniſſimus. credas tamen ſæculum vixiſſe, ſi quæ in veteri, ſi quæ in vrbe nouâ, ab ingenio & manu illius, intuearis. prodigia ſunt: nec tantorum annorum, ſed multarum ætatum opera, ac non niſi à Regum ærariis. quæ ſi propiùs diſcuſſeris, dubites, audaciore ingenio, an feliciore manu

manu peregerit. & cogitabat maiora. ſuburbia, in quibus ſupra duo ædium millia, ac inter has, Regum magis ac Principum, quàm priuatorum domus longè plurimas, foſsâ & mœnibus claudere.

Omittamus cogitationes, rem ipſam aggrediamur; & frequentiam aliquando, tamquam è ſcenâ aut theatro, ſpectandam proponamus. decurram per capita, & non niſi punctuatim, quaſi per ſummum verticem, aut capillum, ſingula. Frequentatiſſimos annos reperio, quinquageſimum ſextum, & qui ſequuntur in ſeptuageſimum ſeptimum. Erant vrbem incolentium, ſupra centum millia. deſumam in huius rei fidem, è veteri codice anni 1568. numerum. cenſa illo anno ciuium capita, in primâ regione ſeu tribu (wijcken linguâ noſtrâ nominant) 6239. in ſecundâ 5929. in tertiâ 6124. in quartâ 6512. in quintâ 5218. in ſextâ 5810. in ſeptimâ 9627. in octauâ 6943. in nonâ 7419. in decimâ 7529. in vndecimâ 7234. in duodecimâ 7164. in decimatertiâ 8248. capita ergo vniuerſim 89996. Hæc ciuium. erant eodem anno variarum hîc gentium familiæ, quæ domicilio locum delegerant. capita in his 14985. erant proinde capita 104981. atque hæc extra nautas, quorum ingens numerus in nauibus. Erant ſuper hæc in ſuburbiis capitum 50. millia, quibus ius ciuitatis, non ſecùs ac in vrbe natis. iam peregrè

 aduen-

aduentantes quis enumeret? lego anno CIↃIↃXLIX.LVI. LIX. LXI. numerata ciuium & aliunde accedentium capita, ſuprà CC. millia. nemo mirabitur, qui cogitauerit, quanti hîc è variâ gente, Germani, Hiſpani, Luſitani, Angli, Genuenſes, Florentini, Mediolanenſes, Lucenſes, Piſani, quantique è reliquis Italiæ, adeoque & Galliæ vrbibus: ſanè è ſolâ Hiſpaniâ, trecentas aliquando incoluiſſe hanc vrbem familias accepimus, potentes pleraſque, & quæ ingentes ſecum opes traherent. Quid quòd ſtatâ bis de die horâ, meridianâ & claudente diem, ſupra quinque hominum millia, in deſtinatum negotiationi locum conuenire ſolita? & numerat *Guicciardinus* CCC. ætate ſuâ pictores, ſartores ICC. aurifabros CXXIV. chirurgos CX. piſtores CLXIX. omnes familiarum ductores, & arte ſuâ magiſtros.

Tranſeamus ad res ipſas. Naues non ſemel in flumine bis mille & quingẽtas ſpectauimus, cùm in anchoris poſteriores ſtarent, duas, tres etiam ſeptimanas, priuſquam terram aut tenerent cominus, aut onere ſe leuarent; nec erat dies, quâ non quingentæ minimùm adnauigarent, aut enauigarent omnium generum mercibus onuſtæ: ac vno non rarò maris æſtu CCCC. appuliſſe accepimus.

Iam currus vix fidem inueniant. nulla dies non ducentos vidit vectoribus grauidos: taceo Germanica plauſtra, Hanſatica, Lotharingica, Galli-

ca,

ca, quæ nullâ non ſeptimanâ millia adæquarent, ſub amico pondere gementia: taceo ruſticos carros omnis rei commeatum deportantes, qui hebdomadatim, decem millia ſuperarent: taceo in animorum laxamentum, in luxum etiam faſtúmque deſtinatas rhedas facilè quingentas. quæ ſingula quanta fuerint, nemo non videt.

Quòd ſi ad negotiationes ipſas, remq́ue pecuniariam, oculos animumq́ue reflexeris, maiora videbis. Dixeram in *Antuerpiâ* meâ, quinquaginta auri milliones, annis ſingulis, in rerum emptionibus, ac venditionibus, in vnâ hac vrbe abſumi ſolitos; corrigo. inuenio namque accuratiore diſquiſitione, nullo non anno è ſuprà recenſitis, quingentos argenti milliones, auri nimirum centum triginta tres, & quod excurrit, in rerum emptionibus venditionibuſq́ue erogatos. atque hoc extra campſualem pecuniam, illam reciprocam, & tamquam adlabentis relabentiſq́ue Oceani æſtu, adfluentem refluentemq́ue ſtatâ acceſſione & fugâ; dum per vniuerſum orbem inambulat fenerario itu reditúque. hanc nulli propè numeri, arithmetica nulla expleat. Fuit hoc: eritq́ue, vbi benignior afflauerit cæleſtis aura.

Finio hoc caput meliore negotiatione, ingeniorum & liberaliſſimarum artium: quarum, in vnâ hac vrbe, ludi fuerunt ſupra CL. omnium ſcientiarum linguarumq́ue vernacula domicilia. hinc

 pleri-

plerique antequam pedem vrbe extulerint, omnium loquuntur linguis: nec viris hoc tanùm, ſed & mulieribus perfamiliare eſt.

CAPVT XI.

Aduerſa vrbi.

O *Nulla longi temporis felicitas!* Incremēta dedi, imminutionem videamus. humana hæc: ſumma petimus, vix media attigimus, & præcipitio locus eſt. Vbicumque te paullò è plano & ſupra hanc aream erexeris, caſum time. Quid quòd in ipsâ arenâ deiectâ, & humili, lapſus. Irruunt fortuiti caſus, aut *Dei* imperio laſciuiam & faſtum depreſſuri; aut ab opibus, & grandi populo, diſſidia & in partes ſectiones. Publica priuataque narro. Extrema paſſam à Danis Antuerpiam, ac in ignibus totam cōſediſſe vetus codex teſtatur anno DCCCXXXVII. vrbis deinde partem maximam,

In ſegetem veluti cùm flamma furentibus Auſtris incidit, vna abſumpſit flamma, anno MCCXXXVI. ſæuiit eadem, tres nobiliſſimas depaſta plateas, *Nieu-ſtraet, Kip-dorp, Keyſer-ſtraet*, anno MCCCXCVI. ingenſque rurſum ignis anno MCCCCLVI. & anno CCCCLXI. ac ante hæc, anno MCCLXIII.

Anno 1533. Erat poſt hæc negotiationi deſignata domus ampla

pla & nobilis, & qualem nulla viderunt regna parem. valuit hîc flamma. ita nihil æternum. voluuntur fata, & tamquam imprudenti nexu tollunt depriimuntque, ibi humilem caſam, hîc Regum domus: & qui ſteterunt cælo vertices inuidiam facturi grandini & nimbis, verſi in cineres plebeio calcantur pede. *Anno 1583.*

Arcem huius vrbis quis ignorat? nullum viderat Europa validius propugnaculum. vix decem annis ſteterat, cùm pars maxima æquata ſolo. nec multò, ſurrexit iterùm tamquam poſt buſta phœnix funeri ſuperſtes ſuo. *Ædificari cœpta anno 1567.* *Anno 1577.*

Senatoriam domum, principem vrbis domum, vidimus ſuperbo ſtantem vertice: vidimus iacentem ab inſolenti calonum manu; eademque flãmâ ſeptingentas priuatorum ædes ſub ingenti diuitiarum mole fatiſcentes, paucis horis abſumptas. Quid? tot opera, quæ luſtrare ſingula ſingulas vrbes poterant, horulâ euerti vnâ, vt propè Antuerpiam Antuerpiæ quæramus? Quid querimur mortales? an inexſpectata aggrauant, & nouitas adiicit calamitatibus pondus? non hac lege intrauimus, eamdem exituri? inter peritura naſcimur, viuimus, cadimus. Circumfer oculos, an non quo quidque fulſit ſpecioſiùs, cecidit citiùs? non quidquid longa ſæculorum ſeries ſtruxit, dies vnus ſpargit, & diſſipat? non, vt alia deſint, domeſticus aut externus hoſtis, nullo impellente, *Anno 1560.* *Anno 1576.*

quæ ætates plurimas tulerant, ruunt? & non vbi nunc Campiniæ ſolitudines, exſurgere regia poteſt? & in quo nunc turba ſuffocatur, fieri ſolitudo? Pilæ ſumus, ludi mortales ſumus. Intueamur hęc fortuita, omnia, ſingula: & vbi accuratiùs cuncta luſtrauerimus, quid aliud Fortuna facit, quàm vt in hunc mortalium cœtum, diuitias, honores, regna, imperia, gratiam ſpargat? quorum quædam inter diripientium manus ſciſſa ſunt: alia infidâ ſocietate diuulſa; alia cum ruinâ eorum, in quos deuenerant, prenſa. omnia denique dum aut rapiuntur, aut poſſidentur, vel cum animâ excuſſa. Quid ergo, damno hæc munera? nihil dico. & tamen vnum dico: prudentiſſimum quemque, ex voto Senecæ, dum induci videt munera, à theatro fugere; ſcit enim magno parua conſtare. At plerique hîc inter primos verſantur, vbi ſpei aut lucri aliquid circumſpiciunt; nec vnâ contenti manu, plures vouent. Miſeri! qui vilem non raro quæſtum, ingenti ruinâ luunt: & dum ſingulis inhiant auidi, omnibus excluduntur. Vis monentem? ſecede mecum quiſquis es ab his ludicris, & da raptoribus locũ. Veniet dies, & fors iam pulſat fores, quę prædã & raptorem ſuũ raptu rapiet vno. Quid igitur? virtutem ſequere. Nulla hanc flãma, ruina nulla, inferiùs adducet, aut à celſo mouebit vertice. Hæc vna moueri neſcit: ſtata enim illius, vt cæleſtium, magnitudo eſt, & immota quies.

Verùm

Verùm ad aduerſa. inceperam à flammâ, finio in illâ. Templum *Dei Matri* ſacratum, abſumpſit edax ignis, & quidquid hîc magnum, præter turrim & chorum, ſuſtulit vna dies. non vmquam tulit, *Anno 1533.*

Documenta fors maiora, quàm fragili loco

ſtarent, quæcumque humanâ fabricata manu. vix vna dies interfuit inter auguſtiſſimum *Europâ* propè totâ templum, & nullum. eoque hic caſus triſtior, quò ferè ſine exemplo. Multa namque templa, incendia, aut de cælo fulmina vexarunt; rara tam ingentia abſtulerunt, tam breui morulâ tanta depaſta ſunt. Vnum ſolatur, neſcio an alteri, vrbi ſanè veſtrę proprium, ſurrexit auguſtius. Ita ferè, quidquid hîc periit, perijſſe credas vt reſurgeret altius. felicitas hæc veſtra eſt.

Intra mœnia hæc euenerũt. extra illa, ingentia à *Roſſemio* damna illata. ſæuiit ferro & igne: ſed ferè *Anno 1542.* in imbellem ruſticam manum, in ligna & lapides, in templa & monaſteria, *Cartuſianorum*, *Nonnarum*, *Beginarum*, *VVillibrordi*, in quidquid ſacrum profanumque. Quid magnum fuit ſternere quæ nullo propugnatore defendebantur? Non eſt viri, ferocire in lapides, in non repercuſſuram calcem. Viri eſt, vbi hoſtem oſtenderis, vbi inimica agmina, vbi hauriendus aut dãdus ſanguis, ſtare impauidum, occupare priorem, &, ſi quid proſperum aduenerit, inſtare fortunæ; ſin ſecùs, abolere ignominiam

miniam fortibus ausis. nam in prosperis ferocem esse, muliebris ingenij est: & ferè qui in secundis, vbi nulla contrà dextera steterit, sæuiunt, his in aduersis

Refugiat timidis sanguen, atque albescant metu;
nec à ferro aut manu, sed à solis pedibus auxilium petant.

CAPVT X.

D. Virginis ædes, reliquæque vrbis parœciæ.

QVALE *per incertam Lunam, sub luce malignâ,*
Est iter in siluis;
tale hîc mihi, si ab origine primâ eruenda & narranda singula. Hoc certum, in æde illâ principe non semper fuisse Canonicos, nec tenuisse hunc locum. alterum non minùs certum: Præpositum hîc olim fuisse, magnâ dignitate, qui duodecim Canonicis, vniuersoque præesset Clero. sedem ille fixerat, vbi nunc templum Archangelo *Michaëli* sacrum. cessit loco, rarâ largitate; rariore etiã, cùm Canonicatibus quattuor: quos *Nortberto* Præmonstratensium conditori, ob res præclarè in hac republicâ gestas, cum Ecclesiâ tradidit, locum ipse sibi suisque delegit alium. Fama tenet fuisse hîc sacellum *Diuæ Matri* sacrum, & 400. annis claruisse miraculis frequentibus & magnis; quin & perseuerasse prodigia in annum M. D. XXXIII. cùm incen-

TEMPLI D. VIR
VERA DE

INIS MARIÆ
INEATIO.

incendio Ecclesia periit. quę vt primũ vrbi reddita est post immanes cineres, reddita & prodigia esse: paullatim tamen refrixisse, fiduciâ labante. Fide enim & spe miracula ferè surgunt, perstantque. ea si tepescant, ac pulso quasi gelascant calore, miraculorum cursum stare, nec iam vltrà arentia benigniore fluxu suo rigare videmus pascua. Ego tamen nihil in hac re audentiùs affirmo; nec ausim in tot ætatum decursu, certioribus destitutus. Hunc tamen delegisse Præpositum locum res loquitur; reliqua obscura. ante Nortbertum fuisse nemo dubitabit. quot antè annis, quis eruat? Dicam testata è veteri manuscripto codice: *Godefridus Bullionensis, qui anno* M. XCVI. *cum multis Principibus Belgicis in expeditionem Ierosolymitanam profectus, anno* M. XCIX. *eam cepit, & primus Ierosolymorum Rex creatus est; Decimam duorum manipulorum, quam ab Imperatore in feudo tenuit, Ecclesiæ D. Archangeli Michaëlis ad vsum Canonicorum ibidem seruientium contulit.*

Erat tunc Ecclesia, nec ignobilis, Præpositus, Canonici, in quos Ierosolymorum Rex ab ipsâ Palæstinâ munificentiam testari voluit. Nec stetit hæc liberalitas in vno Rege, transiit ad Imperatorem: habes in eodem codice: *Henricus IV. Romanorum Imperator, anno* M. C. XIX. *litteris sigillo suo munitis, consilio & petitione Godefridi Ducis, concessit Ecclesiæ S. Michaëlis Archangeli sitæ in Burgo qui*

dicitur Antuerp omnem decimam quæ continetur à terminis Zantflit vſque Olmezemuthen, ita vt quartam eiuſdem partem Eccleſiæ Præpoſitus ſibi retineat, & reliquas in vſum Fratrum conferat. Ratam donationem hanc habuit Lotharius. verba codicis ſunt: *Lotharius tertius Romanorum Imperator anno* M. C. XXXV. *indictione* II. *anno Regni ſui S. Imperij* II. *omnem decimam ab anteceſſore ſuo Henrico IV. collatam, cum integritate Præpoſituræ, & omnibus appendiciis ſuis Eccleſiæ ſanctæ* MARIÆ *in Burgo qui vocatur Antuerpia aſsignat*. Conditorem ſanè ſuũ agnoſcit hæc Eccleſia *Godefridum Bullonium*, & publicè teſtatum reliquit: *Regnante in terrâ ſanctâ felicis recordationis Illuſtriſsimo Chriſtianiſsimóque Principe fundatore noſtro Godefrido de Buillon Ieroſolymitanorum Rege*. Hæc Decanus & Capitulum, in veteri membranâ, anni M. CCCCX. Iunij die X.

Sequitur in ſuperiore manuſcripto codice: *Anno* M.CXXIV. *Præpoſitus ſe tranſtulit cum octo præbendis ad Eccleſiam* S. MARIÆ. quam Burchardum Cameracenſium Archiepiſcopum ſacraſſe docent hi verſus:

Vndecies centum ductis & ſex quater annis
Virginis à partu conciliante reum,
Burchardus Præſul hæc atria, nec minùs aram
Sacrauit, mediam quæ tenet Eccleſiam.

Octo deinde Canonicatus tranſierunt in duodecim:

cim: anno verò M.CCXL. in XXIV. Laudanda rès; & neſcio an hoc æuum exempla donet vltroneæ huius depauperationis, cùm octo in opum ſuarum ſocietatem quattuor euocant. nec his contenti, alios adſciſcunt duodecim, quos vt dignitate, ita prouentuum acceſſione æquant per omnia ſibi. Denique in eodem codice hæc lego: *Feriâ ſecundâ poſt Omnium Sanctorum anno* M.CCLVII. *ordinatum in Capitulo fuit, vt poſt deceſſum vel ceſsionem G. de Pervveys Præpoſiti, commutetur nomen Præpoſiti in nomen Decani: qui eamdem haberet iuriſdictionem quam Præpoſitus, & duplicem præbendam ſicut olim Præpoſitus. Fuit dicta Capitularis ordinatio per Præpoſitum G. de Pervveys ratificata, & poſtmodum per Nicolaum Epiſcopum Cameracenſem, Alexandrum IV. & Vrbanum IV. Romanos Pontifices.* Primum à conſtitutione hac Decanum reperio *Henricum Noſe* anno M. CCLXXI. longâ exinde & nuſquam interruptâ ſerie duos & viginti numero. Pontificem inter hos vnum *Adrianum VI*. Archiepiſcopum Biſontinum vnum *Franciſcum Buſleydium*: Epiſcopum etiam vnum *Carolum Maſium* Iprenſem, mox Gandenſem, qui in Decanatu ſucceſſorem habet *Ioannem del Rio*.

Tranſiit tandem Collegiata hæc Eccleſia, anno M. D. LIX. in Cathedralem, adlaborante *Philippo* II. Hiſpaniarum Rege, Pontifice *Paullo IV*.

Verba dabo; quoad ea licuit ex erectione nouorum per *Belgium Episcopatuum* defrustare. ac primò *Antuerpiensem* Ecclesiam eximit à Cameracensium iurisdictione Pontifex: *Ex certâ scientiâ, de fratrum nostrorum consilio, ac de Apostolicæ plenitudine potestatis, ad Dei omnipotentis honorem, & sanctæ ipsius Ecclesiæ auctoritatem*, Antuerpiensem Ecclesiam atque Diœcesim *auctoritate Apostolicâ, tenore præsentium perpetuò eximimus, segregamus, diuidimus, & separamus ab omni iurisdictione, potestate, & subiectione*, Archiepiscopi & Capituli Cameracensis, *atque à solutione decimarum, aliorumq́ iurium*, Archiepiscopo & Capitulo *ratione iurisdictionis, subiectionis, & legis Diœcesanæ & Metropolitæ debitorum*. Firmat deinde *Cathedralem* Ecclesiam, & quidquid hanc tangit. ac è veteri & *Sedi Apostolicæ* consuetâ formulâ, Antuerpiense oppidum in ciuitatem erigit: Ecclesiamq́. *B. Virginis Collegiatam* in *Cathedralem*. Pōtificia verba sunt: *In Cathedralem, consilio & potestate & auctoritate & tenore præmissis, erigimus.* ac in eâ Episcopalem dignitatem, cum sede Episcopali *aliisq́ Cathedralium Ecclesiarum insignijs, honoribusq́ & priuilegijs, quibus ceteræ Cathedrales Ecclesiæ de iure vel consuetudine vtuntur, vel vti poterunt, similiter erigimus, & instituimus*. Antuerpiensi demum in Cathedralem erectæ, assignat *territorium septem oppidorū cum pagis interiacētibus* (qui sunt ad CXLIV.)
quos

ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRIO
Besoyen
Sprang
Loon opt sant
Gierle
Eel
Out Turnhout
Poppel
Ryle
Weelde
Rauels
Turnhout
Capelle
Waesbeeck
Dierien
Alfen
Dungen flu.
Gilsen
Baerle
Sgrauen moer
Ramsdonck
Dungen
Chaem
Marxblais
Oosterhout
Hauel
Cartusers
Wortel
Ginneken
Ten houte
S. GEERTRUYENBERG.
BREDA
Meerl
Teteringen
Rycke
Hoochst
Nieu clooster
Galder
Mersel
Minder hout
Meera
Drummelen
Meede
Merck flu.
Ter heyden
Hage
Riesbergen
Groot Sundert
Swaluwe
Moerdyck
Cleyn Sundert
Loenhout
Etten
SEVEN BERGEN
Sprudel
Ter leur
Woest wesel
S. Marten polder
Hoeue
Ruckveen
Nieumoer
DEN CLUNDER
Tsant daer buyten
Achterb
Ouden bos
WILLEM STADT
Nieu Gastel
Gastel
Calmpthout
Stryen
Nispen
Finart
DE BLAECK
PRINCEN LANDT
Roosendael
Huybergen
Woude
Ossendrecht
Oelkens plaet
Cruyslant
Hoogerheyde
Haerle
Woensdrecht
VOORN
Hildernisse
Emaus
Halteren
BERGEN OP ZOOM
Borchvliet
STEENBERGEN
Batsen toren
Stadt
Polder
S. Quiryn
Heeninge
Oude tonge
TER TOLEN

DIŒCESIS
EPISCOPATVS
ANTVERPIENSIS.
Scala miliarium Brabant.
1
2
MERIDIES.
FLANDRIÆ
PARS.
Corsendonck
De cleyn Nethe flu.
De groote Nethe flu.
Demer flu.
Schelde flu.
De Brusselsche vaert
Groote bout
Samel
Westerloo
Tongerloo
Tiestelt
Rillaer
Tielen
Kastel
Ouel
Oelen
Noerder wyc
Lichtart
Gierle
Lille
Poerle
HERENTALS
Herselt
Zoerle
Meer beeck
Morchouen
Hulshout
AERSCHOT
Balem
Beerse
Wecheler sant
Vlimmen
Vorselaer
Throon
Herenthout
Boesch
Heyst
Itegem
Grobbendonc
Bouwel
Werchten
Oostmal
Pulde
Ouwen
Nylen
Gestel
Bersel
Viersel
Pulder bos
Voorscoten
Molle
Ballar
Haecht
Lenart
Suersel
Kessel
Hoick
Putte
Rieme nam
Westmal
Santhouen
Massehouen
Nasaret
Brecht
Schille
Halle
Emmelen
Ander stadt
LIERE
Oelegem
Broechem
S. Catelinen Wauere
Op de locht
Int goor
Ranst
Vremde
Millegum
Musen
Sgreuen wesel
Wommelgem
Bochoute
Duffel
MECHELEN
Wynegem
Emmerseel
Walem
Braxschaten
Borsbeeck
Houe
Waerloos
Schooten
Dueren
S. Willebort
Cantecroy
Mortsel
Contick
Rumpst
Capelle
Horst
Eygem
Reet
Leest
Merxem
Luythagen
Berchem
Wilryck
Artselaer
Ekeren
ANTWERPEN
Kiel
Boom
Hoeuen
Hoboken
Willebroeck
Wilmerdonc
Tveer
Heimissen
Niele
Stabroeck
Oorderen
Oisterweel
Borcht
S. Bernart
Scelle
Eyck
S. Philip
Oerdam
S. Maria
Tollnuys
ndrecht
t vliet
De Perel
Rupelmonde
Lillo
Liefkens hoeck
Den Doel
Polder van Namen

quos in iconiſmo huius Diœceſeos hîc inſerto videre eſt) *longitudinis quinquaginta ſex, latitudinis triginta millium paſſuum ſimilium.* Hæc Pontifex. Habuit verò Eccleſia Epiſcopos, *I. Philippum Nigrium*, de quo poſſum illud;

Oſtendent terris hunc tantùm fata, neque vltrà
Eſſe ſinent.

II. Franciſcum Sonnium, qui è Siluæducenſi ſede ad hanc venit anno M. D. LXX. deceſſit anno M.D.LXXVI. *III. Læuinum Torrentium* ex Archidiacono & generali Vicario Leodienſis Eccleſiæ, anno M. D. LXXXVII. abiit ad meliora M.D.XCV. de quo liceat illud Maronis: non hæc

Vllo ſe tantùm tellus iactabit alumno.
Heu pietas, heu priſca fides, inuictaq́ue virtus,

duris aſperiſque infracta rebus! *IV. Guilielmum de Bergis* ex Decano Leodienſi, & primâ nobilitate Belgicâ, anno M. D. XCVIII. abeuntem ad Cameracenſem Archiepiſcopatum anno M. DCI. luximus; mortuum etiam magis, anno M. DCIX.

—— manibus date lilia plenis;
Purpureos ſpargam flores,

vt momumentum

His ſaltem accumulem donis, & fungar inani,

amico tamen & obſequioſo munere. *V. Ioannem Miræum* anno M. DCIV. ſeruet hunc vrbi DEVS. Surrexit ſub hoc Seminarium Diœceſanum, magnorum ſucceſſuum grande initium; quo illi no-

mine pij omnes debent gratiam, locupletes operam, reliqui votum è meliore vitâ.

Sunt extra ſummam ædem *Parœciæ* quattuor. in quibus nihil admodum habeo quod lectorem mereatur, niſi quis ea volet, quæ è veteri membranâ: dabo.

S. GEORGII. *Nos Decanus & Capitulum Eccleſiæ Collegiatæ* B. MARIÆ *Antuerpienſis, ad ſupplicationem & inſtantiam Burgimagiſtrorum & Legiſlatorum, nec non communitatis oppidi Antuerpienſis, & aliis certis ex cauſſis & reſpectibus moti, conceſſimus, quantum in nobis eſt, & de iure poſſumus, quòd in Eccleſiâ Parochiali* S. GEORGII *dicti oppidi, quæ etiam filia ipſius Eccleſiæ* B. MARIÆ *exiſtit, erigatur fons baptiſmalis pro infantibus ipſius parochiæ* S. GEORGII *baptiſandis. anno* M.CCCC.LXXVII. XV. *Maij, Pontificatus Sixti VI. anno* VI.

Fuiſſe ante hanc conceſſionem Parœciam, conceſſionis verba docent: quin & fama eſt vetuſtiſſimum vbi templũ eſſe, ſed fama tantùm. quot ante conceſſionem annis, quis dabit? Reperio tamen in Manuſ. codice anno M.CCCIV. altare ibi DD. Petro & Paulo ſacratum, additumque cœmeteriũ, monumentum nimirum victoriæ diei illius ab Antuerpienſiũ Marchione à Flandris relatæ: ſed & in veteri chartâ, anno M. CCI. fuiſſe hanc Eccleſiam nõ ignobilis eâ ętate pagi. Ego nihil affirmauerim.

S. VVAL-

S. WALBVRGIS proxima priori Ecclesia est: testatur id constitutio Sixti IV. anno VII. & concessionis verba. S.VVALBVRGIS.

Nos Decanus & Capitulum Ecclesiæ Collegiatæ B. MARIÆ *oppidi Antuerpiensis, Cameracensis Diœcesis, ad supplicationem & instantiam Burgimagistrorum, & Legislatorum, & communitatis incolarum, Parochiæ castri oppidi prædicti, aliisq; certis caussis & respectibus moti, consentimus, quantum in nobis est & de iure possumus, quod in Parochiâ Ecclesiæ* S. WALBVRGIS *castri dicti oppidi, quæ filia ipsius Ecclesiæ* B. MARIÆ *existit, erigatur fons baptismalis pro infantibus Parochiæ dictæ Ecclesiæ Castri baptizandis; quódque constituatur ibi cœmeterium pro funeribus ipsius Parochiæ sepeliendis, nisi alibi suam elegerint sepulturam. Actum anno* M.CCCCLXXVIII. I. *Martij.*

Fuisse D. VVALBVRGIS Ecclesiam Parochialem, ante hanc concessionem, clarè docent Pontificia Sixtina verba, quæ habes in ipsâ institutionis formulâ, vbi dicit solitos in hac Ecclesiâ, qui illi præessent, *Nubentium benedictionem impendere, Pœnitētiæ & Eucharistiæ Sacramentum ministrare:* additq; *fuisse admodum graue & damnosum, pro Baptismatis & extremæ Vnctionis Sacramentis, ad matricem Ecclesiam recurrere, & ad illam decedentium pro tempore eorum corpora tumulanda deferre.* Erat proinde ante Pontificiam hanc institutionem, Decaniq. & Capituli concessionem, Parochia:

rochia: ſed quæ careret *Baptiſmatis & extremæ Vnctionis Sacramentis*, & cœmeterio. quæ hoc demum anno conceſſa, conceſſionis verba docent. Quot verò antè luſtris aut ſæculis Parochia fuerit, incertum mihi. Hoc certum, in Burgo templum fuiſſe Arcis areæ ſuperſtructum. Nec dubitare hac de re quiſquam poteſt, qui teſtamentum *D. VVillibrordi* legerit, & in illo hæc verba: *Rhotingus mihi condonauit, vel tradidit Eccleſiam aliquam, quæ eſt conſtructa in Antuerpo caſtello, ſuper fluuio Schalde, in pago Renenſium, cum appendiciis ſuis, villis*, &c. Erat ergo iam Eccleſia *VVillibrordi* tempore ante annum DCCXXXVI. quo ad meliora *VVillibrordum* diſceſſiſſe hiſtoriæ tradunt. Aliquis hîc Eccleſiam hâc gentilitium arbitretur fanum, at erat *Rhotingus* Chriſtianus, & Eccleſiam tradidit, *cum appendiciis ſuis, villis*, teſtamento expreſſis, qui ferè mos Chriſtianorum. & vt fuerit gentilitium, vt primùm tamen ad *VVillibrordum* venit, quis non credat pulsâ gentilitate ad nos tranſiſſe? *VVillibrordum* cogitate, & in hoc animum, calorem, zelum, fidei propagandæ robur & ſtudium, inuictumque aduerſis pectus.

S. IACOBI. S. IACOBI Eccleſiam æui propinquioris fuiſſe nihil addubitem. quo verò anno exſtructa, incertum. quo in Parochiam erecta, inſtitutio Sixti IV. & Conceſſio Decani & Capituli tradit.

Con-

Consentientes quantum in nobis est, & de iure possumus, quòd huiusmodi capella S. IACOBI, *quæ infra limites ipsius Ecclesiæ nostræ Beatæ* MARIÆ, *quæ etiam Parochialis & matrix Ecclesia est, consistit, in Parochialem Ecclesiam aliàs tamen canonicè præhabentem ad hoc potestatem cum insigniis Parochialibus, vt puta fonte Baptismali, extremâ Vnctione, & ceteris Sacramentalibus iuxta confinia per nos & præfatos supplicantes consignata & concordata erigatur. anno* MCCCCLXXVII. III. *Iulij Sixti IV. anno* VII.

S. ANDREAE recentior est: docent id Constitutionis Adriani VI. & Concessionis Decani & Capituli verba. S. ANDREÆ.

Decanus & Capitulum Ecclesiæ B. MARIAE *Antuerpiensis, cupientes diuini cultus augmentum, & votis & desideriis Illust^mæ Dominæ Margaritæ Austriacæ, necnon ciuium & incolarum oppidi Antuerpiensis, satisfacere; consenserunt quantum in ipsis fuit, erigi nouam Ecclesiam Parochialem sub inuocatione S. Andreæ, die* XXIX. *Maij, anno* M. D. XXIX.

Habes in eadem Concessione, fontem Baptismalem & cœmeteriũ. Ante tamen Concessionis huius diem, Ecclesiam hîc reperio, cùm è Saxoniâ Augustiniani anno M.D.XIIII. in vrbem hanc venerunt. ante horum aduentum tenebræ mihi.

Hæ quinque vrbe totâ Parœciæ. antè vna D. Matris in solidum, & numeris suis omnibus

abſoluta Parœcia fuiſſe videtur. ſtetitque ad annum MCCCCLXXI. cùm frequentior grandiorque populus, ac in tredecim regiones, quas *VVijcken* vulgò appellant, ritè diſcriminatus, Parochum vnum onere leuare ſuaſit, addereque priori quattuor. Sed & principem Eccleſiam in duos Parochos diſpertiri placuit: vt non quinque, ſed ſex cenſeri debeant. Poſſent deſignari plures, & ſtaret ſingulis ſuus labor: nunc plurima familiarum millia vnum agnorunt: exſurgat qui faciat.

CAPVT XI.

Virorum Cœnobia, aut loca Religioſa.

LVSTRABO ſingula, & ſi quid occurrat litteris aut famâ notum, non omittam.

PRÆMONSRATENSES, tempore inter Religioſos primi, duce D. NORTBERTO ſub annum MCXXIIII. in hanc vrbem venerunt. Celebre illâ ætate NORTBERTI per Germaniam orbemque vniuerſum nomen. qui Adamiticam Tanchelini hæreſim, per vicina vrbi loca ſæuientem, validè repreſſit, veſanis impudentiæ illius ardoribus reſtinctis. ob quam rem, benè, & è voto Antuerpienſium peractam, areâ, domo, temploque donatus. liquidò hoc litteræ docent.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Ego Hil-

Hildolphus Præpositus S. Michaëlis in Antuerpiâ, tam futuris quàm præsentibus in perpetuum. Qualiter præfata Ecclesia nostra ad vsus Canonicorum Præmonstratensis Ordinis trãsierit, & quâ de caussâ assensus Capituli nostri eis datus fuerit, præsentis scripti attestatione notificamus. Cùm in diebus nostris quidam hæreticus Tanchelinus nomine in partibus nostris aduenisset, & venenoso sermone à fide & à Sacramentis Ecclesiæ plurimos auertisset; hac de caussâ vt illa hæresis, quæ prouinciam nostram occupauerat, funditus extingueretur, consilio Domini Burchardi Episcopi, & totius populi, & assensu Capituli nostri, Dominum Nortbertum, virum nostris temporibus spectabilis religionis, accersiri curauimus; eiq́ ac suis Fratribus Regulam beati Augustini seruantibus, suamq́ institutionem exsequentibus, supradictam Ecclesiam cum capellis in eius cœmeterio fundatis, & tribus curtilibus & iugero terræ eidem cœmeterio adiacentibus, cum quattuor præbendis, per manus memorati Episcopi tradidimus; circumspectione vigiles, dignéque perpendentes, quòd eorum saginaremur orationibus, & bonis spiritualibus, si eos sustentaremus beneficijs temporalibus. Nos verò priùs numero duodecim, numerum nostrum in octo terminauimus præbendis, & cum his & Præpositura nostra integritatem in Ecclesiam beatæ Mariæ transtulimus. Ceteras verò quattuor præbendas, per omnia eis consimiliter participantes, proprio nostro arbitrio dedimus. Excepto quòd

 allo-

allodia & mancipia, quæ vsque ad hæc tempora Ecclesia illa possederat, in nostros singulariter vsus segregauimus. Baptismus verò celeberrimi temporis, videlicet Pascha & Pentecostes, in Ecclesiâ illâ obseruabitur; reliquo autem tempore Parochianus noster baptizandis prouidebit. Infirmos autem visitare & communicare, oleoq; inungere, confessiones audire, mortuos sepelire, omnibus hæc ab eis quærentibus liberè concessimus. Vt autem tam præclaræ beneficentiæ fœdus inuiolatum, & inter nos & ipsos semper permaneat, hoc definitum est, vt quodcumque munus, infirmus, & moriens parochianus, siue in terrâ, siue in aliâ substantiâ cuiuis Ecclesiæ aliquid obtulerit, aut pro se offerri instituerit, per medium diuidatur. Quod verò alienus sanus aut infirmus, aut parochianus incolumis dederit, Ecclesia, cui hoc datum fuerit, absque partitione possideat. Ipsæ verò Ecclesiæ sedulâ omnium exactione inuicem iuges sibi debebunt fraternæ charitatis orationes, in omnibus necessitatibus sese supportantes. Pro commemoratione verò suæ libertatis vtraque Ecclesia persoluet Cameracensi Præsuli aureum nummum Antuerpiensis monetæ & ponderis, singulis annis in festo S. Lucæ. Vt autem hæc rata & inconuulsa permaneant, sigilli nostri impressione, & testium subscriptione, qui interfuerint, & hoc donum dederint, annotari curauimus. Ego Hildolphus Præpositus S. Mariæ, Anselmus Canonicus, Bernardus Canonicus, Giselbertus Porcus, Raduardus Canonicus, Ouo Canonicus,

Ra-

Raduardus ſcriptor, Rागerus Canonicus, Hildeuuinus Parochianus. Actum autem eſt hoc anno Verbi incarnati MCXXIV. *Indictione ſecundâ, Epactâ tertiâ.*

Dos ergo prima debetur Canonicis anno M.CXXIIII. altera Duci anno MCCXI. Senatus etiam non pauca contulit.

Sepulta in hoc templo anno MCCCCLXV. *Iſabella Borbonia Caroli Pugnacis* vxor, vbi ante gradus principis altaris mauſoleum habet.

DOMINICANI à Senatu populoque in hãc vrbem Argẽtinâ euocati. Dabo euocatorias litteras, veterem ac nonniſi Antuerpienſem pietatem ſpirãtes.

Religioſis viris & diſcretis, honorandis, Priori Prouinciali Fratrum Prædicatorum Teutoniæ, & Fratribus diffinitoribus Capituli Prouincialis apud Argentinam, Scabini & communitas Antuerpienſis, Cameracenſis Diœceſis, ſalutem & ſinceram in Domino charitatem. Quamuis mundanis pulueribus obfuſcati comparatione felicitatis ſpiritualis multarum Ciuitatum, quibus in populo & aliis tẽporalibus termini noſtri ſuperabundant; noſtram neceſſitatem vobis inuitamur exponere. Cùm itaque ſecundùm præſentem ſtatum, miniſterium veſtrum ſanctæ Dei Eccleſiæ comprobetur perneceſſarium, & nos hucuſque conſolatione veſtrâ (quod cum dolore proferre poſſumus) caruerimus, niſi in quantum B. Fratres veſtri domus Louanienſis, vel alij remotiores nos duxerint viſi-

visitare, omni deuotionis affectu vestram propulsantes exoramus charitatem, quatenus nobis & nostris compatiamini, & collegium Fratrum vestrorum Antuerpiam destinari faciatis. Hos enim ipsos affectu sincero, & dilectione stabili pertractare compromittimus: firmam tenentes fiduciam, quòd, cùm Dominus benedixerit domui Ægypti propter introitum Ioseph, & domui Laban propter Iacob, benedictionis diuinæ munus ad introitum eorumdem consequemur. Datum in Inuentione S. Stephani, anno MCCXLIII.

Hæc Antuerpienses. sunt in eamdem sententiam Brabantiæ Ducis & Cameracensis Archiepiscopi. quæ quia longum recensere, prioribus insisto. Designata aduentantibus à Senatu domus, areaque perampla: & retinet hodieque vicus nomen, vulgò *Preeck-heer-straet*. Transierunt post hæc, veteri relictâ domo, in eam quam etiamnum inhabitant, liberalitate *Henrici III.* Brabantiæ & Lotharingiæ Ducis, anno MCCLVI. vbi etiam templum ædificarunt. Fama tenet *Albertum Magnum* Ratisbonēsem Episcopum anno MCCLXXI. sacrasse. cuius cùm angustiis excluderetur populus, placuit priore euerso, aliud à fundamento augustius, in eam quam videmus molem erigere, anno MDXLVII. audaci per omnia, raro, visendoque opere. Habes in hac æde, prioris, in campanâ, monumentum, hac inscriptione:

Tēporibus clango certis, & funera plāgo. anno 1253.

PRIO-

PRIORATVS S. SALVATORIS, Cisterciensis Ordinis, vulgò *Petri Potz*; munificentiâ *Petri Potz*, patricij Antuerpiensis, coniugisque illius *Mariæ Terrebrots*, exstrui cœptus anno MCCCXXXIII. & ad optatum aliquando finem eorumdem benignitate anno MCCCCXLVII. deductus, annuoque censu, qui duodecim religiosis alendis satis esset, dotatus.

FRANCISCANI cœperūt anno MCCCCLXVII. locum Senatus dedit. donationem Philippus Brabantiæ Dux diplomate probauit.

PHILIPPVS *Dei gratiâ Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, & Limburgiæ; Comes Flandriæ, Arthesij, Burgundiæ, Palatinatus, Hannoniæ, Hollandiæ, Zeelandiæ, Namurci, Marchioq́ sacri Imperij, Dominus Frisiæ, de Salinis ac de Mechliniâ. Vniuersis præsentes litteras inspecturis salutem in eo qui est omnium vera salus. Cùm inter alios Fratrum ordines Regulares, quos per diuersos Patres pro perfectione vel eminentiâ vitæ Christianæ ab exordio militantis Ecclesiæ introductos esse conspicimus, sacro Apostolico ordini ab eximiæ sanctitatis Patre beato Frãcisco diuinâ inspiratione, vt piè credimus, Fratribus ac discipulis suis tradito (quo præditi, tamquam abiectis auro & argento, & reliquis omnibus auaritiæ & cupiditatis huius mundi illecebris, quibus qui tamquam Mammonæ inseruiunt, Deum odio habere coguntur,*

guntur, ab earumdem illecebrarum imperiis in sanctam libertatem euasi velut paratißima & expeditißima mancipia, spretis omnibus soli Deo poterunt adhærere) tamquam Ordini acceptißimo Deo, & pro dilatatione & ampliatione sanctitatis militantis Ecclesiæ specialißimam in animo nostro commendationis sedem parauerimus; perindéque eos quos videmus se ex corde non ficto ad eiusdem Ordinis strictam obseruantiam mancipare, magnâ & indefeßâ cogimur charitate complecti; & libenter ea quæ ad fomentum & incrementum eiusdem obseruantiæ operari posse conspicimus, omni sollicitudine promouere; offendiculaq́ & aduersus prosperum successum eiusdem obseruantiæ militantia, quantũ in nobis est, longiùs relegare. Sanè cũ didicerimus nouiter dilectos & fideles nostros Burgimagistros, Scabinos & Consules oppidi nostri Antuerpiensis, ad prædicti sacri Ordinis obseruantiam promouendam charitate accensos, Fratribus eiusdem Ordinis quos viderũt ad illibatam, quantum humana infirmitas diuino afflante adiutorio cõceßit, se velle in eadem Ordinis obseruantiâ, absque voluntariâ & irrationabili dispensatione, vnanimiter cõtinere, commodasse certam quantitatem terræ in loco qui nunc communi nomine Mons omniũ Sanctorum vocatur; super quã quibusdam viris deuotis hoc procurantibus, & aliis manum charitatis & deuotæ liberalitatis ad hoc porrigentibus, ædificium satis conueniens tam pro diuino seruitio quàm pro receptatione dictorum

Fra-

Fratrum erigere & fabricare inceperint: ne tam sancto proposito & initio deesset auctoritas Principalis, placuit id quod ex deuotionibus subditorum sic est inceptum, auctoritate nostrâ omni modo, tamquam ab initio manum apposuissemus, ratum & gratum habere; & perinde nosipsos tenore præsentium eiusdem monasterij declarare & constituere Archifundatores. Idq; ex nunc fundatum esse, & inanteà ad reuerentiam & honorem Dei, & Beati Andreæ Apostoli, & Patroni nostri per nos speciali deuotione electi, nec non dicti vestri Patris Francisci vitæ Apostolicæ sectatoris, complendum & perficiendum; & sub eorumdem Patronorum, & præcipuè dicti B. Andreæ Apostoli titulo perpetuis futuris temporibus recolendum. Rogantes instantiùs Reuerendum in Christo Patrem Dominum Cameracensem Episcopum, quatenus Ecclesiam ipsam & altare maius, & alia principalia ædificia, quæ cõsecrari conuenit, ad honorem dictorum Patronorum, & præcipuè B. Andreæ Apostoli, necnon minora altaria, & eius alia loca partialia per Dei gratiam & deuotorum hominum charitatem perficienda, ipsisq; accommodata & commodanda quæ congruum fuerit dedicare ad honorem Dei & aliorum Sanctorum, iuxta deuotionem eorum qui eleemosynas suas ad hoc contulerint, per se dedicare velit & consecrare, aut per alium dedicari ordinet & consecrari. Placuit nobis insuper ex nunc Fratres omnes & singulos, qui in dicto monasterio post consecrationem

huiusmodi iuxta dictam Regulæ obseruantiam, sunt sanctam & religiosam vitam acturi, in nostrâ protectione & saluigardiâ speciali recipere, promittentes pro nobis & heredibus nostris, eos & eorum quemlibet quamdiu in Ordinis obseruantiâ perseuerauerint, quantum in nobis est, tueri & defendere, aduersus omnes qui eosdem nunc vel inanter quibuslibet persecutionibus vel iniuriis turbare sategerint, vel molestare. Sub pœnâ indignationis nostræ, & vltionis consonæ rationi, secundùm mensuram & qualitatem delicti, omnibus subditis nostris cuiuscumque status aut conditionis extiterint, districtiùs inhibentes, ne dictis Fratribus quamcumque molestiam aut iniuriam, verbis aut factis, quomodolibet inferre aut irrogare præsumant. Præcipuè antedictis Burgimagistris, Scabinis, & Consulibus, necnon receptoribus principalibus, & aliis quibuslibet eiusdem villæ obuentiones recipientibus, aut recepturis districtiùs inhibentes, ne de esculentis & poculentis quæ paucis diebus consumuntur, & quæ eisdem Fratribus à deuotis & fidelibus ob amorem Dei in puram eleemosynam conferentur, præsumant ausu temerario, quidquam Gabellæ, Impositionis, Talliæ, Maletotæ vel Assisiæ titulo exigere, petere, capere, vel extorquere; sed potiùs obmittant penitus aurum & argentum exigere ab eis qui nec id habent, nec in communi, nec in priuato licitum est habere. Et prætereà mandantes & præcipientes omnibus officialibus nostris præsentibus, atque futuris, quatenus eosdem ab omni iniu-

iniuriâ, molestiâ & persecutione tamquam præcipuè Dei famulos tueantur atque defendant, aduersus omnes qui ipsis huiusmodi iniurias, molestias, aut persecutiones inferre molientur. quósque, si qui fuerint, tamquam hostes & aduersarios seruorum Dei, meritis pœnis & vltionibus, omni dißimulatione postpositâ, curent afficere. nec in hoc vnus alium præstolari, nec etiam à nobis aliud exspectare mandatum; quoniam ita ob singularem deuotionem, quam habemus ad veram & illibatam dicti Ordinis regulam, & odium transgreßionis eiusdem, necnon ad reuerentiam & honorem Dei, Beatorumq; Andreæ Apostoli & Patris Francisci Apostolicæ vitæ præcipui sectatoris, placet, ex certâ nostrâ scientiâ & auctoritate principali sine contradictione fieri volumus cum effectu.

CARMELITÆ anno MCCCCLXXXV. locum ædificando delegerunt; fauentibus impensè Maximiliano Romanorum Rege, & Philippo Brabantiæ Duce. Docent hoc Pontificiæ litteræ.

INNOCENTIVS SERVVS SERVORVM DEI, *dilecto filio nobili viro Maximiliano Archiduci Austriæ salutem & Apostolicam benedictionem. Eximiæ deuotionis affectus, & probatæ fidei constantia, quibus in nostro & Apostolicæ Sedis conspectu clarere dignosceris, non indignè merentur, vt votis tuis illis præsertim quæ diuini cultus augmentũ, ac animarum salutem, ac Religionis propagationem spectant, quãtum cum Deo*

possumus, fauorabiliter annuamus. Sanè pro parte tuâ nobis nuper exhibita petitio continebat: Quòd tu qui oppidum Antuerpiense Cameracensis Diœcesis, tuo temporali dominio subiectũ, & illius incolas speciali dilectione prosequeris, & cupis nõ solùm prospero & felici regimini ipsorum in iis quæ ad tuum temporale dominium huiusmodi pertinent prouidere, sed etiam quantum in te est, pro salute animarum earumdem te vtiliter & salubriter exercere; non demeritò sperans, quòd si Professores Ordinis gloriosissimæ Dei genitricis semperq; Virginis MARIÆ *de monte Carmeli haberent in dicto oppido aliquam domum, pro vnius Prioris & aliquorum Fratrum dicti Ordinis vsu & habitatione, incolæ præfati, qui ad Ordinem ipsum & illius Professores singularem gerunt deuotionis affectum, ex Prioris & Fratrum pro tempore in dictâ domo degentium exemplari vitâ, ac diuinorum deuotâ & assiduâ celebratione, prædicationibus verbi Dei, audientiâ confessionum, & exhortationibus ad benè & laudabiliter viuendum, vberiores fructus pro suarum salute animarum in dies reportarent, ac meritis & intercessione eiusdem Virginis* MARIÆ *consequerentur præmia felicitatis æternæ; summopere desiderans de bonis tibi à Deo collatis vnam domum pro vsu & habitatione Fratrum prædictorum in eodem oppido construi & ædificari facere, si tibi ad id eiusdem Sedis auctoritas suffragetur. Quare pro parte tuâ nobis fuit humiliter supplicatum, vt tibi in dicto oppido in aliquo loco*

ad

ad id conuenienti & honesto, domum prædictam cum Ecclesiâ, campanili humili, campanâ, cœmeterio, refectorio, dormitorio, claustro, hortis, hortalitiis, & aliis necessariis officinis construi & ædificari faciendi, ac dilectis filiis Generali dicti Ordinis, necnon Prouinciali Prouinciæ Allemaniæ Inferioris in quâ ipsum oppidum consistit, Prioribus quoque & Fratribus Ordinis eiusdem illam pro eorum vsu & habitatione recipiendi, & perpetuò inhabitandi licentiam concedere, aliásque in præmissis opportunè prouidere de benignitate Apostolicâ dignaremur. Nos igitur qui diuini cultus augmentum, & Religionis propagationem, animarúmque salutem supremis desideramus affectibus, tuum in hac parte pium & laudabile propositum plurimùm in Domino commendantes, huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi domum prædictam in aliquo loco dicti oppidi ad hoc conuenienti & honesto, cum Ecclesiâ, campanili humili, campanâ, cœmeterio, refectorio, dormitorio, claustro, hortis, hortalitiis, & aliis necessariis officinis, pro perpetuo vsu & habitatione Fratrum prædictorum, Ordinarij loci licētiâ petitâ, licet forsan non obtentâ, sine tamen alicuius præiudicio, construi & ædificari faciendi, ac Generali necnon Prouinciali, Prioribus, & Fratribus prædictis illam recipiendi, & perpetuò inhabitandi, auctoritate Apostolicâ, tenore præsentium, licentiam elargimur. Iure tamen Parochialis, & Beatæ MARIÆ *Ecclesiarum oppidi prædicti, & cuiuslibet alterius semper saluo in*

omnibus. Nos enim dictæ domui, postquam sic constructa fuerit vt præfertur, ac Prioribus & Fratribus, qui illam pro tempore inhabitabunt, vt omnibus & singulis priuilegiis, fauoribus, concessionibus, & indultis quibus aliæ domus Fratrum dicti Ordinis & illarum Priores & Fratres in genere potiuntur, & gaudent, ac vti & potiri ac gaudere poterant, quomodolibet in futurum vti, potiri, & gaudere liberè & licitè valeant, auctoritate præfatâ, earumdem tenore præsentium de specialis dono gratiæ indulgemus. Non obstantibus felicis recordationis Bonifacij Papæ VIII. prædecessoris nostri, prohibente ne Ordinis Mendicantium Professores nouas domos ad inhabitandum recipere præsumant, absque Sedis prædictæ licentiâ speciali, de prohibitione huiusmodi plenam & expressam mentionem faciente, & aliis constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, statutis quoque & consuetudinibus dicti Ordinis iuramento, confirmatione Apostolicâ vel quauis firmitate aliâ roboratis, ceterisq; in contrarium facientibus vel obstantibus quibuscumque. Nulli ergo liceat omnino hãc paginam nostræ elargitionis & concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Apostolorum eius Petri ac Paulli nouerit se incursurum. Datum Romæ apud Sanctũ Petrum, anno incarnationis Dominicæ millesimo, quadringentesimo, octuagesimoquinto, XI. Kal. Ianuarij, Pontificatus nostri anno secundo.

Cœno-

Cœnobium auguſtum eſt, ſtructura firma, chorus templi altus & illuſtris; & ſuperioribus his annis adiecta ingenti auſu, felici ſucceſſu, non modica pars. Sunt qui velint Carmelitas vrbem ingreſſos anno MCCCCV. priuatis tamen ædibus ſe continuiſſe in annum MCCCCLXXXV.

BOGARDI texendo vitam tolerabant. hos primùm vrbem ingreſſos reperio anno MCCXXVIII. auſpiciis D. Beggæ, Pipini primi, Brabantiæ Ducis, filiæ, ſororis D. Gertrudis. ac primò, nullis certis legibus, ſolo caritatis vinculo annis LXII. modeſtè ſe continuerunt. anno deinde MCCXC. tertiam D. Franciſci Regulam profeſſi, Fratrum de pœnitentiâ nomen ſortiti, magnis à Brabantiæ Ducibus Ioanne II. & III. exactionum temporalium, & à variis Pontificibus, Ioanne XXII. Clemente V. Vrbano V. ſpiritualibus prærogatiuis donati. locum tandem habitationi, priore commodiorem, anno MCCCXLVI. ære ſuo pararunt, inſigniquе poſteà acceſſione, priuatâ induſtriâ, locupletarunt, anno MCCCCLV. cumq́ue in eam diem texendo vitam ſinguli toleraſſent, prudenti conſilio, reliquam Religioſorum conſuetudinem imitati, in communi viuere cœperũt anno MCCCCLV. quin & monaſticã profeſſos reperio anno MCCCC-LXVIII. eoq́ue res proceſſit, vt textrinâ relictâ ſolis diuinis vacarent.

AVGV-

AVGVSTINIANI olim fuerunt, & venerāt in hanc vrbem anno MDXIIII. Congregationis Saxonicæ, non postremi famâ, numero; cessit deinde anno MDXXIX. non ignobile templum locúsque parœciæ S. Andreæ, permanetque in hanc diem. Anno demum MDCVII. eiusdem instituti, ex normâ nimirum D. Augustini, nullo tamen cum prioribus fraternitatis aut capitis nexu, domum à Senatu impetrarunt.

ALEXIANI. tenue principium. sparsi primùm habitarunt, anno MCCC. aucti pòst numero & opibus, collecti in vnum, propiorem religioni vitam duxerunt. Principium illis ab Henrico Suijdermanno Germano, qui anno MCCCXLV. fundum & domum dedit, ac tandem D. Augustini Regulam secuti, sacratiori se religionis voto ligarunt anno MCCCCLXI. demum domum struxerunt insigni opere, priore longè augustiorem, anno MDXLVI.

CAPPVCINI vltimi in hanc vrbem è Galliâ venerunt anno MDLXXXV. hortatu Alexandri Farnesij, Parmæ ac Placentiæ Ducis. Redierunt paullò pòst ad suos; rursusque eiusdem Principis euocatione in Belgium, inde Antuerpiam, anno MDLXXXVII. acceptiq. perhumaniter à Reuerendissimo Antuerpiensium Episcopo Læuino Torrentio, Senatu, Populoque, cœnobium Catholici Regis munificentissimis impendiis struxerunt.

reli-

reliqua priuatorum benignitas adiecit, quâ vnâ viuunt, extremam paupertatem professi.

PATRES SOCIETATIS IESV anno MDLXII. vrbem ingressi, firmandi aliquando domicilij initia posuerunt. & primùm duo fuerunt, plures exinde accesserunt; cùm impares oneri, pauci illi laboribus succumberent. anno demum MDLXXIV. paucorum, ac in primis D. Frias Hispani, liberalitate, empta domus, templumq́. non totis mensibus sex exstructum. Iuuentus deinde anno MDLXXV. moribus ac bonis litteris institui cœpta: triennium ea institutio stetit: successerunt turbæ, & ciuilia hæc bella; inter quæ sæuo iactati turbine, & ingentis naufragij pars non postrema, passi quod assolent qui enauigarunt tabulâ. Septem annos tenuerunt hi fluctus Belgium, donec positis illis, cum ipsâ Republicâ Rempublicam ingressi anno MDLXXXV. auspicatam feliciter olim iuuentutis institutionem, reliquaque Societatis munia, maioribus quàm antè animis, fecundioribusque successibus aggressi. Cumque scholarum angustiis iuuentus excluderetur, præprouidâ munificâque Senatus largitione, augusta amplaque domus anno MDCVIII. accessit. Creuit hîc iuuentus, maximè cùm humanitatis studiis, Theologiæ moralis, Scripturarumque sacrarum, ac Controuersiarum prælectiones additæ.

CAPVT XII.

Feminarum Cœnobia aut loca ſacra.

VARII hîc illarum cœtus, rarâ morum integritate. & ſunt *Antuerpienſes* ad ſacrum hoc vitæ genus & caſtimoniam pronæ. nec mœnibus his contentæ, vicina repleuere oppida: & ſicubi ſanctior locus monaſticaque ſeuerior diſciplina, *Antuerpienſes* reperias. Sunt in

HOSPITALI magno, quæ ægrorum curam gerunt. Huius initia obſcura; in peruetuſto membranaceo codice hæc habes: *Anno Domini* MCCXXXVIII. *Calendis Maij, in feſto SS. Philippi & Iacobi tranſlatum eſt Hoſpitale Antuerpienſe ab atrio Beatæ* MARIÆ, *vbi priùs fuerat ædificatum extra oppidum, in campum vbi nunc in honore Beatæ* MARIÆ *Virginis eſt ædificatum*. Creuit variorum opibus. Primus dotauit *Guilielmus Noſe*, agris in Borsbeke anno MCCXXXII. annuente *Henrico* Brabantiæ Duce. Secundus *Ludouicus Berthout*, Mechliniæ Dominus, agris in Mortſele anno MCCLIV. Tertius *Arnoldus de Louanio* Bredæ Dominus, agris in Berendonck, in Micke, in Eeckeren, anno MCCLXXX. Quartus *Hēricus vā VVilre* Bergizomij Dominus, agris in Weſele, anno MCCXCV. Sepulturæ ius conceſſum his reperio anno MCCXXXVII.

Sunt

Sunt quæ operam ſuam omnem leproſis impendunt, vulgò TER SIECKEREN. Extra vrbis pomeria primæ fuerunt, anno MCCXXXVI. vrbem demum ingreſſæ anno MDLXXVIII. cùm latè fortuitus ſæuiens ignis priorem locum æquaſſet ſolo.

NONNÆ, è Zuytbeuerlandiæ Monaſterio, ad hanc vrbem, Capituli & Senatus litteris euocatæ, anno MCCLXXIX. domum extra vrbis mœnia ſtruxerunt anno MCCLXXX. nomen huic vallis *S. Margaritæ.* paſſæ deinde anno MDXLII. à *Martino Roſſemio*, ferro & igne, quæ militiæ illius furor permiſerat, tranſierunt in vrbem anno MDXLIV. locumque perexiguum, templumq́. à *Petro Tack* Antuerpienſi ciue anno M. D. ædificatum impetrarunt.

ALBÆ SORORES, dicunt ſe anno MCCCXII. huc veniſſe, Ordinis pœnitentium *S. Mariæ Magdalenæ.* de quibus hæc in veteri membranâ: *Cùm Ioannes Brabantiæ Dux viro religioſo Gerardo poteſtatem facit per Belgium eleemoſynas colligendi, in commodum domus ſuæ de nouo in honore S. Crucis fundatæ, vbi opera ſunt caritatis, vtpote de peccatricibus iuſtæ mulieres, ac bonæ, ac Deo deuotæ efficiuntur.* nec ſolis hìc lapſis locus, ſed quòd illis locus, quibus alibi negatus.

FACONTINAE. *Falco de Lampage*, ſub an-

num MCCCL. hoſpitale hoc loco inſtituit, à cuius obitu abierunt ad Regium fiſcum, quæcumque viuus poſſederat: etiam hic locus. Emit hunc à Præfecto ærario *Ioannes van VVitham* anno MCCCLIV. & ab hoc aut heredibus, virgines illæ, quæ priorem aliquando ſub *Falcone* locum incoluerant, annuente *Ioanne* Cameracenſi Epiſcopo ſub annum MCCCCXXI. qui etiam loco nomen dedit: **Onſe L. Vrouwen dael in Valckenbroeck**, à quo impetrarunt vt in regulam tranſirent Sanctimonialium *Vallis S. Barbaræ in Theniſmonte.*

TERTIARIAE cœperunt à liberalitate *Henrici Soudermanni* Germani, qui domum emit, dedit, anno MCCCL. Sed non niſi domum. In medio namque magnarum cogitationum, naufragium mari paſſus, periit. perſtiterunt tamen Virgines, priuatâque induſtriâ variorumque eleemoſynis vitam tolerarunt. tertiã *D. Franciſci* regulam profeſſæ anno MCCCCLIV. Pio II. Pontifice Maximo.

NIGRAE SORORES. ſub annum MCCCLXXI. paucæ primùm viduæ in agro Brabantino cœperunt: curam ægris impenderunt, nullum inualetudinis genus auerſatæ. ac nullis aliquãdo legibus, pòſt *D. Auguſtini* regulam profeſſæ, anno MDVI. aſſentiẽte Iulio II. Locum multorum munificentiâ æreque ſuo pararunt anno MDXXI. nomenque loco indiderunt *Montis Caluariæ.*

CLA-

CLARISSAE, *S. Claram* ſecutæ, Ordinis *D. Franciſci*. Inſtituit *Iſabella* Luſitanica, *Philippo* Brabantiæ Duci matrimonio iuncta, ſalutis anno MCCCCLV. abſoluta ſtructura Monaſterij ac templi annis ſex.

D. Auguſtini regulam ſecutæ, quæ in monaſterium *D. Annæ* dicatum, vulgò LVYTHAGEN, extra mœnia olim, nunc intra illa receptæ. Conditor Illuſtris vir *D. de Ranſt* Ciuitatis Marchio; qui Maximiliani exercitus ductor, cùm feliciter contra Flandros die *D. Gregorio* ſacro pugnaſſet, *Anno* duodecim hîc virginibus locum parauit, annuo 1496. cenſu dotauit. nobilis hîc olim locus ſterilitati auertendæ.

ANNVNTIATAE, anno ſuperiore Louanio huc venerunt. prima inſtitutio è Galliâ. diffuſæ dehinc per Belgium, Brugas, Louanium, Betuniam, Niuellas demum & *Antuerpiam* traductæ. & nunc hîc ſunt. priuatorum beneficentiâ, Senatuſque ante omnes, ædes locumque pararunt.

BEGINAS ad ſacratos hos Ordines refero, animo religionem profeſſas, quam & æmulantur, nullo tamen perpetuo arctioris vinculi voto. templũ his domosq. extra vrbem exſtrui cœptas inuenio in Sion, anno MCCCCLX. incẽdio poſt hæc, quidquid magnis impendiis ſteterat, abſum-

ptum anno MCCCCXCIV. ac tandem funditus ſacra profanaque euerſa anno MDXLII. ac demum in vrbem traductas.

CAPVT XIII.

Hoſpitalia. Pauperum receptacula.

ALIA ab aliis condita reperio. & prout quemq. pietas aut beneficentia traxit, in varios vſus deſtinata; omnia tamen egenis ſubſidium. Cura horum, Eleemoſynariorum fidei ferè commiſſa, quorum ſeriâ ſollicitudine res adminiſtrantur.

Inde Hoogh-ſtraet. S. IVLIANI hoſpitale. falluntur qui ante annos mille ſtetiſſe volunt: exſtructum reperio anno MCCCIII. Peregrinis quaquà venientibus in biduum hîc domus eſt, & benignè habentur. ac ne diuina deſint, adiunctum ſacellum, & in eo diurnum ſacrum. ita corpori & animo largiter proſpectum.

Inde Kop-ſtraet. INFIRMARIA. nomen hoc, loco eſt. nullus auctor inſcribitur. fuiſſe ante annos CCC. fama tenet, & conſtans fama. ſtetit olim in vico *Claddorp*; mutauit deinde ſedem anno MDXLV. Sunt in hac feminæ ſedecim, & horti domuſque legati hoc fine.

Inde Kerck-hof-ſtraet D. VIRGINIS. conditor *Henricus Souderman* Germanus anno MCCCXL. multa huius viri germanæ

manæ in hac Republicâ pietatis veſtigia: duodecim feminis, ætate aut valetudine fractis, domicilium hîc eſt; adiuncta ancilla, quæ ætatem morbóſve leuet.

CÆRVLEI FRATRES. memorant exſtructum anno MCCCLXVI. multorum hîc munificentia claruit. viris duodecim ſenio & inualetudine laborantibus, ancilla in ſubſidium ætati & ægritudini data. Inde Brede-ſtraet.

S. ANNAE. auctorem narrant *Balduinum de Riddere* cum vxore *Elizabethâ Hays*. pulchra in coniugibus largitatis æmulatio. imitentur plures. vndecim hîc mulierculis & ſubſidiariæ ancillæ receptaculum cõceſſum anno MCCCCXII. annexum habet ſacellum. Inde Cortenien ſtraet.

S. IACOBI. æuum huius & auctores vidi lapidi inſculptos. *Nicolaus de Herde, Guilielmus de Molener, Cornelius Lemſens, Ioãnes Melus, Ioannes van VVoude, Guilielmus Ottens*, anno MCCCCLIV. collato ære poſteritati ſacrarunt. Quotquot D. Iacobi petunt limina, aut ſoluti voto reduces, hoſpitij hîc iura reperiunt. Magna olim concurſatio parentum æuo, cùm & pietas in Diuos ardorque maior: & aberat hæreſis, ridere & perdere, gelidamque ſuffundere piæ huic flammæ edocta. Inde Keyſer-ſtraet.

GERARDI BAERT. conditoris nomen præfert. Op de Calck-brugge.

fert. ſex viris ætate aut laboribus fractis ſacerdotem vnum præeſſe voluit anno MCCCCLXX.

Opde Faquesrupe. IOANNIS VAN BIEST. auctorem nomen narrat; anno MDIV. mulierculis ſedecim ancillam adiunxit, abeuntis ſolamen ætatis. mille è voto meo Bieſtios è mercatorum cœtu; neq.enim eunt hæ negotiationes omnes ſine rugâ aut maculâ.

By de Venus-straet. SACELLVM GRATIÆ. rara ſemper maiorum pietas. atque ô lubeat, aut non pudeat ſequi! præiuit *Antonius Ruelli* anno MDV. duodecim viris, ſacerdotem vnum qui ſacris indies operaretur, præfecit. imitare qui potes. nam quis non veſtrûm fenerario puluere ſi non intectus, inſperſus tamen ſuâ aut alterius manu, alienum redolet?

In S. Rochus-straet. PVPILLARIS DOMVS EXPOSITITIIS DICATA. quorum in magno populo, & frequenti viciniâ, magnus numerus, & iam CXXC. numerant. auctores habet Eleemoſynarios vrbis anno MDXXXII. nobile opus, & quod nomen in Principe mereatur. educantur, &, vt primùm per ætatem licet, edocentur, prout cuiuſque ingenium tulerit. additurque lectio & ſcriptio, ne quidquam ad honeſtam educationem vitæque reliquum deſit.

In S. Rochus-straet. FATVA DOMVS. aberrantibus ab homine ſuo, quales in magnâ Republicâ, ingenti viciniâ, numquam deeſſe poſſunt, locus hic ab Eleemoſy-

moſynariis datus.& reſpondet operi fructus.

In vicinia S. Georgii. *Eliſabetha Goudtſvlieden,* mortuo marito anno MDXLV. *Ioanne Gottenſys*,pietate, & in pauperes munificentiâ inſignis, ſex mulieribus locum tribuit. Quantæ hîc viduæ ſub opibus tamquam onere fatiſcentes, maiora poſſent? velint. & mentem hanc iniiciat qui poteſt Deus. By S. Joris kercke

Virginvm domvs. varium opus, multiplex, nec minùs rarum; & fortunatiſſimi euentus. *Ioannes vander Meeren* anno MDLII. inſtituit. Virgines hîc erudiuntur, quas egeſtas paternâ excluſit domo, aut matrum pudor. quæ vbi adoleuerint, è pupillari in hanc traductæ, quidquid in virgine deſiderari poteſt edocentur. inde ancillatum dimittuntur: aut ſi quam modeſtior adoleſcens ambiat, matrimonio iungitur, dotem à pauperum ærario acceptura. Inde langhe Gasthuys straet.

Feminarvm domvm Eleëmoſynarij anno MDLIV. ædificarunt. variæ hîc mulieres, & ferè moribus non optimis, quæ his parietibus, tamquam honeſtâ continentur cuſtodiâ. Inde langhe Gasthuys straet.

Hermannvs vanden Hoecke, ſex viris ætate aut morbo confectis, aream dedit, ædes ſtatuit, conditoris nomen meruit anno MDLVII. By de Calckbrugge.

Opde Peerde-mert

IVVENVM DOMVS reſpondet puellarum: inſtituitur enim hîc iuuentus variâ arte pro cuiuſq. ingenio, aut propensâ voluntate. & delecti ſuperioribus annis ex omni hac turbâ, quæ ingens omnino eſt, qui ingenio & moribus plurimum ſponderent: quique præ reliquis eruditionis aut probitatis maioris ſpem facerent, addictique humanioribus litteris, vt inde ad Philoſophiam altioreſque ſcientias tranſeant. Condidit domum IOANNA VAN SCOONBEECKE anno MDLVIII. multas Ioannas concedat hoc ſæculum; ſingulæq. Belgicæ vrbes vnam alterámve.

Inde Boeck-ſtede.

SEPTEM FRATRVM. anni ſunt ampliùs centum cùm *Henricus Loomans* domum legauit, viris ſeptem ſenio & egeſtate preſſis; ſubſidiariumq. vitæ trahendæ annuum cenſum addidit.

Inde Rop-ſtraet.

Pulcra æmulatio, oriantur plures: ſeptem ibi viris, ſeptem hîc mulieribus *Michaël vander Heyden*, anno MDLXII. domum coëmit, dedit, dotauit, nomen inſcripſit, SEPTEM PROFVSIONVM SANGVINIS; ita voluit inſcriptioni reſpondere numerum.

In Schutters-hof-ſtraet.

CATHARINA & DINA ALARTS virgines anno MDLXXXV. octodecim mulierculis domum annuumque prouentum ſtatuerunt, forti in poſteritatem prouocamento, dum æmulantur nomen cælo terrâque magnum. Enaſcantur plures, poſte-

posteritatis & largitatis æmulę. & cùm non desint sorores virgines, non desint *Alartiæ*, quadam etiam meritorum nominisque inuidentiâ maiores.

S. ANNÆ. *Simon Roderigues Peretti*, Baro de Rodes, domo Lusitanus, domum emit duodecim florenorum millibus, hòrtum tribuit, sacellum addidit, instruxitque ab omni re sacrâ; amplam dotem inscripsit, quæ alẽdis duodecim honestiore loco natis, sed gradu & opibus (variante Fortunâ vices) exclusis, sufficiat. adiunxit famulam: sed & Sacerdotem præfecit, qui sacris indies operaretur; qui sacratiore verbo viciniam pasceret. Laudes etiam musico concentu decantari voluit. Inde Duylstraet *Anno* 1600.

VRBIS ELEEMOSYNARII anno MDCVII. octodecim feminis, quæ aut fortunâ, aut hominum malignitate, aut inualetudine variâ oppressę, maioris calamitatis effugium statuerunt. Inde Lepelstraet.

IOANNES SVTOR sex viris senio morbisque attritis locum dedit, mulieremque addidit quæ famularetur. è tenui supellectile venit hæc liberalitas. quanti erubescunt imitari? Erubescent & præmiari. Viuet interim Sutoris nomen, nec eradet hoc vetustas. & vbi opes perituræ? vbi possessores harum? arbitreris tamquam spongiâ è mortalium tabulâ deleri, ita nec vestigia persistant, quantumuis scrutere, tenuia. quære. nec nomine Inde Venusstraet.

 viuunt.

viuunt. vbi enim nulla benefacti memoria, nec nominis est. Vultis etiam post mortem viuere? vna munificentia æternabit vitam; nescit mori, & ad cuiusque Lectoris oculos redanimabit monumentum.

Inde Keyser-straet.

Testamento quattuor domus accesserunt pauperum ærario. dos abest. & quidquid extra nudos parietes, ærarium subministrat. nomen loco, *Den Maesen ganck.*

Inde Jesus-straet.

QVINQVE ANNVLI nomen est. septem domus sunt. dos nulla. industriâ proinde suâ viuunt, quæcumque hîc viuunt.

ALMERAS, fundatoris ostendit nomen. sex mulieribus ædiculas reliquit, singulis singulas. de suo victitant. Quod deest tolerandæ vitæ, Eleëmosynariorum erogatur liberalitate.

Sequuntur ea quæ extra Eleëmosynariorum curam aliorum subsunt imperio.

Inde Nieu-straet.

NAVTICA tribus sacellum struxit, ædes adiecit, & leuandæ egestati suorum non postrema donaria.

Inde langhe Nieu-straet.

S. NICOLAI sacellum tribus MERCIA condidit: domus adhærent, viris feminisque inopiâ laborantibus tutelares.

Inde Keyser-straet.

Nec minùs benè apteque commensuratum habes

habes ſacellum à PANNARIA aut FVLLONIA tribu, in quâ olim bina de die ſacra, domuſque variè duodecim egenis paratæ.

S. IVDOCI ſacellum Pelliones ædificarunt, & præſunt loco opificij decuriones. Inde Wolstraet.

CORIARIORVM ſacellum Coriarios conditores habuit anno MCCCCXIX. imperantque Coriarij & Sutorij decuriones. Inde Hupuetterstraet.

D. VIRGO LAVRETANA. Diego Pardo inſtituit anno MDCI. ſeptem mulieribus egeſtate ad alienam miſericordiam compulſis. Inde langhe Nieustraet.

SEPTEM DEIPARÆ DOLORVM. ſeptem mulierum domicilium hîc eſt: *Canonici* præſident. *Maria Feys* ære ſuo inſtituit. Ouer de Minnebroeders.

PETRVS VAN DAEL ſex egentibus domum dedit, dotem addidit anno MDXCVIII. preſunt conditoris heredes.

S. BARBARÆ. *Nicolaus Boot* ædes & ſacellum tribuit anno MDIV. feminis octo. Inde langhe Nieustraet.

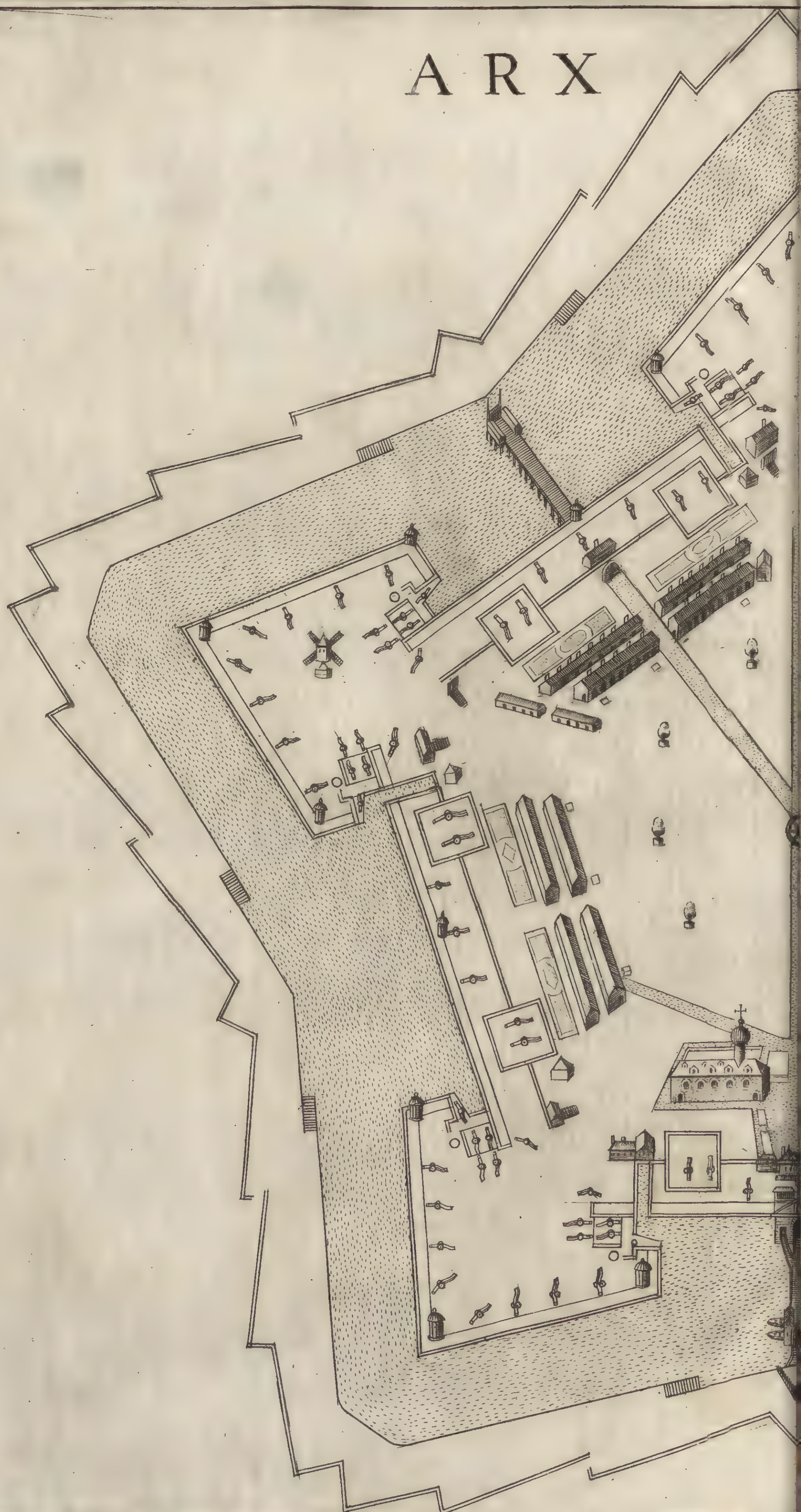
NICOLAVS VAN STIILEN ſub annum MDXVIII. extra mœnia ſex mulieribus ædes attribuit, annuumque cenſum qualem ea tempora poſtulabant. periit ſub Roſſemio. areolam deinde Inde Hofstraet.

nouo extruendo domicilio in ipsâ vrbe emit *Adrianus Nicolai* nepos anno MDXLIII. in hac Ioannes fratresque domum fabricarunt.

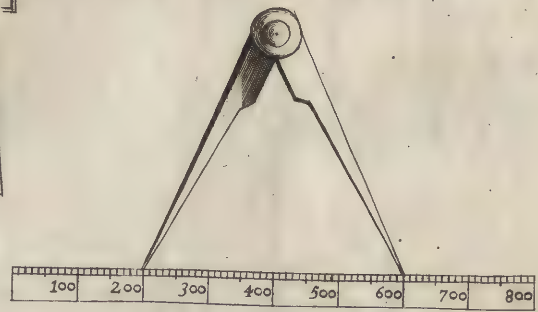
CAPVT XIV.

Varia in vrbe loca, quæ famam merentur.

INGENTIA non vno loco terrarum miracula reperies, fluctuantes terras, nec minùs in Belgio nostro quàm in agro Cæculo, Reatino, aut Calaminis insulis, quas non ventis solùm sed & contis quò lubet impelli videmus. Maius in Nymphæo portentum, cùm in symphoniæ cantu, ad ictus modulantium pedum, mouentur insulæ, Saltuariæ dictæ. Nec inferiora montes dabunt: Hephæstij sanè tædâ flammante attacti, flagrant adeò, vt riuorum lapides in ipsis ardeant aquis: & duos circa Indum legimus, quorum ille ferrum omne trahit, hic respuit. Neque prodigiis suis nemora carent: habes ad aquas Cutilas siluam, quæ non die non nocte eodem loco visitur. Nec saxa frustrantur miraculis: iuxta enim Harpasa horrenda cautes, vno mobilis digito; eademque si impellatur, corpore resistit. Magna hæc naturæ prodigia. at ego nescio an ab humano natum ingenio minus. Inter prima sanè operum humanorum ARX est vrbis huius: quinque validissimis firmata propugnaculis mutuum defensantibus: mon-

ARX

ANTVERPIENSIS.

montibus deinde, qui omnem circa regionem agrumque retegant, & ab hostili procursione, ingentibus tormentis bellicis, arceant, mœnibus inclusis, in tutelam raramque amœnissimi prospectus venustatem se in immensum attollit. Sed & extra mœnia humilia propugnacula egestâ terrâ equiti procursum præbent, tutumque receptui locum. armamentaria verò, & commeatuum reconditoria ad miraculum in immanem excurrunt vastitatem. stabulandis etiam equis ingens laxitas: & super hæc militi certa tutaque domicilia, qualia in medio magnarum vrbium desideres: & millibus facilè tribus locum præbeant; pluribus etiam, si qua necessitas arctare cogat domus. templum hîc non maximum, sed pulcrum inter plurima est, scitè & ex arte constructum. Laxissima in Arcis medio area militari delectui commodissima, quæ iusto etiam exercitui satis sit.

TVRRIS D. VIRGINIS nobilissimum, si quod vsquã opus, quo nec basilica Paulli Phrygibus mirabilior columnis, nõ Augusti forum, non Vespasiani Pacis templum. audeo. non obeliscus Eraphicus quadragenûm octonûm, non Philadelphicus octoginta cubitorum, cumq. in ingentem surgat cælo molem, pedum CCCCXX. cubitorum nimirum CCLXXXVIII. tantâ passim pellucet amœ-

nitate,

nitate, tantâ mutuò ſuperſtantium columnarum varietate, vt & ſolaribus vndique radiis tranſuerberetur, & luci quaquâ parte viam proſpectu prębeat lætiſſimo. Cœptam ædificari inuenio anno MCCCCXXII. ac XCVI. annis ære publico ædificatam, cùm Ægyptiam pyramidem ampliſſimam, quæ octo iugera occupauerat ſoli, annis XX. conſtructam acceperimus, treſq. alias ſpectatiſſimas, quæ orbem totũ nomine impleuerunt, annis LXXVIII. menſibus IV. Datum deinde initium alteri turri, audaci potentiæ facto. nec initia tantùm; nam & faſtigium ſuperat templi, & ſuperbo vertici auguſtam ceruicem præbet. quis imponet illum? adſint animi, non deerunt opes in tam diuite non vno loco priuatorum receſſu.

HOROLOGIVM. quod M. Varro primùm Romæ in publico ſtatutum ſcribit anno Vrbis CCCCLXX. nec aliud quàm ſolare, cùm in nubilo ac nocte nullæ horæ eſſent, donec primus Naſica aquâ diuiſit horas noctium æquè ac dierum, anno vrbis IↃXCV. (tamdiu enim Romæ indiſcreta lux fuit) atque hoc non niſi oculis ſubſidiarium; hoc in omnibus iam propè vrbibus etiam auribus medetur, cùm audiendi auiditatem explet, nuſquam tamen venuſtiore quàm hîc concentu. tam ſuaui modulatione anteambulus cuique horę ludus eſt, tam plena ſymphonia, vt admirationem ſtupo-

Anno 595.

remque

poremq;aduentãtibus inædificet. & quidquid alibi humanæ modulantur voces; quidquid tibiæ, reliquaq́ue muſica, hoc æs campanum tam exprimit doctè, vt nullum extra illud modificatorem deſideres. Cogita quidquid vbiq; in quacumque gente primum, habes in vno hoc anteludio horarum pulſu. vis Æolium ſimplicem ſuauemq́ue? vis Lydium querulum ac quaſi ſringultientem? vis Phrygium religioſum, ac tamquam turturalem? vis bellicoſum armaq́ue intonantem Dorium? hîc inuenies: ac ab vnius hominis manibus pedibuſq́ue, tot quaſi animari vno tempore & pulſu campanas, tamq́ue varium acuto ſonitu, graui bombo, medio flexu concentum miſceri muſicum, vt cùm vnam videas manum, mireris varietatem, nullaq́ue non diei noctiſq́ue horâ. Alibi fors eadem reperies. neſcio an pari concentu, arte ſimili. imò nuſquam pari. quæ cauſſa, quòd admirationem aduentantibus excitet, quã tam nulla res alia: maximè in portentoſâ illâ altitudine, quâ concentu non vrbem modò, ſed & vicinos complet agros. & ingens ſanè illa eſt, cùm, vti dixi, minimùm in 420. pedes ſurgat: cui ſi impoſitum adnumeres culmen, inſertamq́ue culmini ſexdecim pedum crucem, prioribus nihilo ignobiliorem, 461. pedes expleat. rarum etiam, in hoc opere, 622. de ſolido lapide gradus recenſeri.

Cvria, Senatoria domus: cum quocumque ſcalptili Phidiæ marmore, Praxitelicâ Gnidiâ, Neptuno Scopæïo, quocumque Artemiſiæ Mauſoleo componenda, ad inuidiam reliquarum propè gentium, vario opere interludente, Tuſcano, Dorico, Ionico, Corinthio. elegans ſtructura, è maculoſo candicante marmore, liuidiore tamen, ſparſimq́ue circumuolutâ canitie, ac quaſi ſi vndatim in criſpos vortices agatur. Marmora hæc Menander, diligentiſſimus Luxuriæ interpres, longè maximo in pretio habuit, Romaniq́ue veteres. Plura qui volet, Antuerpiam meam conſulat. Fusè dedi. nec addo nunc aliud. ędificari cœpta anno M.D.LX. igne perijt anno M. IↃ.LXXVI. redditaq́ue annis ſequentibus.

Bvrsa. Nihil compono cum veteribus, cum Regum pecuniæ otiosâ & ſtultâ oſtentatione, quâ orbem terrarum impleuêre famâ. Hoc dico, elegans per omnia opus eſſe, quadraginta & tribus è patrio marmore ſubſtructum columnis, quas diſſoluere nec ſæcula quidem videantur poſſe. æuum inſcriptio tradit: longitudo in centum octoginta pedes protenditur, latitudo in centum quadraginta.

Officina vitri. Æternus hîc ignis eſt, continuis fornacibus materiam liquantibus, cùm alia flatu figuratur, alia tamquam torno teritur, alia

DOMVS SENATORIA
ANTWERPIENSIS.

INSTAVRATA
M. D. LXXXI.

BV
S. P. Q. A.
IN VSVM NEGOTIATORVM
CVIVSCVMQ. NATIONIS AC LINGVÆ
VRBISQ. ADEO SVÆ ORNAMENTVM
ANNO M. D. XXXI.
A SOLO EXTRVI CVR.

S A

DOMVS HANSAE
TEVTONICAE

SACRI ROMANI IMPERII.

alia argenti modo cælatur, alia denique auro opulentatur, tinguiturque colore quocumque, & ad quemcumque vſum; ad eſcaria etiam vaſa. nec eſt alia nunc materia ſequacior, in quam voles formam; ita ingenioſa ſolertia eſt. inuenit hîc in arenâ, in herbâ, in vario puluere, quod ignibus prouocaret in aliam aliamque faciem. In quo illud mihi ſuccurrit mirari, nihil pænè non igne perfici. ignis accipit arenas, à quibus hîc vitrum; alibi argentum, minium, plumbum, alibi pigmentorum & medicamentorum genera fundit. Magis etiam mirandum in eadem materiâ aliud gigni primis ignibus, aliud ſecundis, aliud etiam tertijs, aliudque non rarò ſequentibus. Sanè Tiberio Principe vitri temperamentum variâ materiæ mixtione, igniſque certâ temperie, flexibile excogitatum fama fuit, officinamque abolitam, ac interdictum his ignibus, ne metallorum pretia detraherentur.

OOSTERLINGA DOMVS. inſigne elegantiæ & opulentiæ monumentum. patet in longitudinem CCXXX. plus minus pedes, latitudo minor eſt. complectitur ambitu ſuo CCC. cubicula, ſingula ſingulis gentis illius mercatoribus percommoda.

CASTELLVM AQVARIVM. operoſa res: ambigas ingenio, an vtilitate maior: diſpenſandæ

in vniuersam vrbem nouam, per subterraneas formas tubósve, aquæ, mirâ dexteritate ac velocitate insignis. indefecta hîc aqua est: tamque diuite nocte quàm die venâ fluit, expletque omnem vrbe totâ cacaborum auidam ac propè inexplebilem sitim.

TYPOGRAPHIA. quanta ea hac vrbe, res loquitur: & me tacente magnitudo se prodit. Inhibe ignem, preme, impositâ fatiga mole, exsurget violentior: idem hîc eueniet. Typographiam hanc quicumque illaudatam transierit, silentio texerit, inuidentiâ presserit, extollet magis. eueniet que quod ignibus Chimeræ, quos aquâ accendi Plinius tradidit: ita illa, quo inimico ore & calamo magis lassata, eo publicatione librorum suorum se extollit violentiùs. & sanè quicumque PLANTINIANAM cogitauerit, rem vnam omnium maximam cogitauerit: maiorem etiam, si viderit. Centum hîc propè characterum genera. nobile opus, & quod raritate & elegantiâ suâ admirationem prouocet: sunt Syriacorum duo, Hebræorum decem, Græcorum nouem, Latinorum septem & quadraginta, variarum linguarum & gentium reliqua: sunt & musicorum plurima, omnicanæ modulationi commoda. extra hæc imagines æri ac ligno faberrimè incisæ sculptæque ingenti numero. Denique quidquid pluri-

plurimis Typographiæ prælis exſudatur, quidquid extruditur, adeò ad limam lineamque redactum, vt nec ex libitinis malignißimis, nec ex inuiſoribus peſſimis quiſquam habeat quod meritò deſideret. Inſpice quicumque artem amas, & vide quàm nitidâ locatione, quàm propè prodigiosâ emendatione, quàm tereti ambitu, quàm preſsâ rotunditate, quàm ſcito interuallo mutuum ſplendorem augeant; quàm nullâ protubulatione è reliquorum cœtu quidquam emineat: an non laudabis tam numerosâ induſtriâ multiſcios, tam emendatæ peritiæ, tot vtenſilium arti ſubſeruientium Dædalos? Longum eſſet ſigillatim ac diſcretim ſingula, ſatis erit etiam curioſo lectori cunctim hæc ac coaceruatim tetigiſſe. hoc addam, Plantinum quidquid hîc eſt, auctorem venerari. & patriſſant in artificio filij & nepotes.

VRBIS MOENIA, octo validiſſimis in mutuam tuitionem procurrentibus propugnaculis ſolidata; quà verò agros foſſaſque ſpectant, è perpetuo viuo lapide ita ad firmitatem ſtructa, vt etiam ad lautitiam arbitreris; ita arboribus in ſummo centum pedum vertice conſita, vt meritò in hoc ſublimi nemore dubites, robur an elegantia præſtet. Iam lapides alibi in venuſtatem ſectos, ſolidis alibi glebis in roboramentum poſitos videbis. Portæ operi reſpondent, firmitate, ele-

gantiâ, æmulâ laude. Sunt verò vniuerſim tredecim: agrariæ quinque; reliquæ ad flumen ducunt: his ſinguli reſpondent *Kai*, tamquam prominentes è littore aggeres: fora dixeris littoraria, & protuberantia in ſubſidium capita, variâ frequentata merce; pro quarum varietate nomen plurimùm ſortiuntur. hîc namque onere leuantur naues, hîc receptaculum orbe toto aduectarum mercium. nec ſimile huic reliqua dabit Europa; ac neſcio an reliquæ orbis partes. fortiter hoc teſtantur qui obnauigarunt orbem audaci conatu.

FLVMEN. Scio aquarum miracula. & in quo elemento maiora? In Silaro non virgulta modò, ſed & folia lapideſcunt; & in non vltimâ Belgij parte, aqua: in Dodone, immerſas cùm extinguat faces; extinctas ſi admoueris, accendit fons gelidus: in Faliſco pota candidos aqua boues facit, in Bœotio Melas oues nigras, Xanthus rufas. Lynceſtius potus temulentos reddit; hinc illud Ouidij:

Quem quicumq; parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat quàm ſi mera vina bibiſſet.

Iam Belgicas aquas medicabulas quis ignorat? neſcio tamen minúſne in hoc flumine quàm in prioribus illis portentum; dum Oceano trahitur auido hauſtu, portentoſâ ad paſſuum ſexaginta millia reciprocatione, paribus quo ille interuallis. Reflua flumina quis vidit, ac per tot ſtadia ancil-

ancillantia mari? Amnes retrò fluxiſſe Neronis Principis annis ſupremis pro portento fuit. & per tot paſſuum millia reciprocis vndis violentari hoc flumen, minus portentum? Sed & latitudo pro miraculo eſt: cùm non vno loco, quà vrbem præterfluit, mille & ſexcentos pedes expleat. & reſpōdet latitudini profunditas, pedum minimùm ſexaginta: vt quantumuis onerarias nullo negotio vehat, tantâ exonerandi onerandique facilitate, vt nauticæ rei periti, nullam ſe orbe toto parem expertos teſtentur, cùm manibus, è littore, maximæ etiam onerariæ, onere quocumque leuari poſſint. Ab hoc flumine oſtia octo, ſinuſque octo, atque hinc nauium in ipsâ vrbe receptacula octo, quę & grandiores onerarias centum de facili excipiant, emittantque. Rarum omnino opus, & quale fors nulla dabit vrbium reliquarum.

Plura poſſem. quamquam ſingula propè hæc talia ſint, vt quemcumq; alium nobilitare poſſint locum. Magnum hoc tamen, & inter memoranda recenſendum, cùm ductiles vrbe pænè totâ videas foſſas, flumine medium oppidum interfluente, ſubterque non rarò ciuitatem nauigatam aliquot etiam paſſuum millibus.

CAPVT

CAPVT XV.

SENATVS *Populusq́ue Antuerpiensis.*

MAgna cum Romanis affinitas, vt consanguineum arbitreris populum. Partitio apud illos ciuium, pro rerum, dignitatum, munium, opum discrimine, varia. In *Patres* & *Plebeios*; in *Tribus*, in *Curias*, in *Centurias*; demum in *Senatores, Equites, Plebem*, notissima est. hinc illud Ausonij:

Martia Roma triplex, Equitatu, Plebe, Senatu.

Senatores dicti qui in Senatum lecti, *Patritij, Equites, Plebeiíve* fuissent. *Patritios* Romulus statuit. cuius imperio singulæ *Tribus*, tres delegerant ætate, prudentiâ, opibus primos. nouem ergo primi Senatores: creuit numerus & centum creati: adeoque sub eodem *Romulo*, adnitente *Tatio*, CC. inuenio; sub *Tarquinio Prisco*, CCC. vt quisque nimirum è populo, robore, diuitijs, sapientiâ præstabat. Accesserunt, referente *Graccho* Tribuno plebis, *Equites* CCC. auctus post hæc numerus sub *Cæsare*, & excreuit in IↃCCCC. *Patritij* ex his dicti, quorum maiores à *Romulo Tatióque* in Senatum lecti, *Patrésq;* vocati, & maiorum gentium Patritij: gentium verò Patritij minorum, quorum maiores à *Prisco* adlecti; *Patres* demum *Conscripti*, qui *Bruto* & *Valerio* Consulibus in demortuorum

rum primorum locum ſucceſſerant. Patuit verò Senatus primùm Patritijs, Equeſtri deinde Ordini, & tandem etiam Plebeio.

Equites erant quibus equeſtris cenſus erat, opes nimirum ſupra reliquum vulgus. his publicus equus, annuluſque Ordinis ſymbolum, à Cenſore datus. Plebeij reliqui.

Eadem hîc reperio, ſimilemque partitionem. Trium enim hîc generum ordinumque ciues. *Senatorij* qui aliquando lecti in Senatum. Ex his *Patritij*, qui è vetuſtâ nobilitate, aut Conſulari aut Senatoriâ longâ retrò maiorum ſerie noſcibiles. reliqui Equeſtris ordinis ſunt. è quo ſolo poſt Patritios legi in Senatum poſſunt. *Equites*, quibus meritò hoc nomen tribuo, vulgò *Poorters:* à cenſu enim, ab opibus, ab honeſtiore negotiationis vitæque genere nomen gradumque ſortiuntur. *Plebeij* per XXIIX. nobiliora *Corpora*, vulgò *Ambachten*, partiti, quæ ſingularibus præ reliquis prærogatiuis gaudent.

Percurram ſingulos veteris illius noſtræque Reipublicæ Ordines. ac primò de *Senatoribus*, omnibuſque qui Magiſtratum in Republicâ geſſerunt, mihi verba. Et erant Magiſtratuum apud Romanos genera varia.

Qui ſtatis temporibus ſemperque in Republicâ legebantur, Ordinarij dicti. quales *Conſules, Prætores, Tribuni, Aediles, Quæſtores.* Qui pro re

natâ; vt *Censores*, *Dictatores*, *Magistri equitum*, *Interreges* , *Tribuni militares* ; Extraordinarij habiti .

A Conditione etiam, à quâ quisque adlectus, nomen sortiti. hinc *Patritij*, aut *Plebeij* dicti: quòd aut Patritijs aut Plebeijs concessi. Fuit aliquando tempus, cùm conditionum maxima ratio habita: solisque Patritijs maiores Magistratus concessi. transierunt deinde ad Equites, ac tandem ad Plebem, anno V. CCCLIII. cùm *Tribuni militum* Consulari potestate creati, adeoque *Consules* etiam anno V. CCCXXCVIII. quin & *Dictatores*, anno V. CCCXLVIII. ac demum *Censores*, anno V. CCCCIIII.

Pro dignitate demum maiore, minoréve, nomen inditur. Maiores inuenio *Interreges, Censores*, *Dictatores*, *Consules*, *Præfectos Vrbis*. Minores *Quæstores ærarios*, *Tribunos plebis*, *Aediles*, *Curatores Tribuum*, *Triumuiros nocturnos*, *Triumuiros monetales*, *Præfectos Prætorio*, *Præfectos vigilum*, *Curatores Regionum*, *Magistros vicorum* XIV. Regionum Vrbis.

Ministri Magistratuum *Scribæ*, *Accensi*, *Præcones*, *Lictores*, *Viatores*.

Interreges. quinquedialis hic Magistratus, nec aliter quàm Comitiorum caussâ creatus. quasi medius inter duos Reges, abeuntem & adlectum. creatio huius è Patribus tantùm.

Interreges hîc nulli: nec vlli maiorum ætate fuerunt.

fuerunt.ſed neque Interregni nomen notum,aut ex vſu Reipublicæ huius.

Cenſores. nomen à munere datum. horum enim arbitrio populus cenſebatur. creati primò in annos quinque, inde lege cautum ne plus quàm annua & ſemeſtris cenſura foret, anno V.CCCXX.munera horum ad duo potiſſimùm deduci poſſunt, opum & morum æſtimationem. Pœna pro *Cenſoris* voluntate poſteriori adiuncta: Senatu eijcere, equum adimere, tribu mouere, idque ex honoratiore in inferiorem, aut in totum mouere & ærarium facere.

Cenſoris nomen hîc nullum eſt, omneque huius imperium in *Senatu* reſidet. qui adlectos in Militaria ciuium collegia, quæ *Gildas* vocant, ſi quâ labe aſperſi, loco mouent, ac quaſi ærarios ſtatuunt; quin & in grauioribus delictis è ciuium numero expungunt. nec fas ciuem pro quocumque etiam ſcelere morte mulctare, niſi ſollemni antè ritu expopulatum.

Dictatores. dicti aliquando *Magiſtri populi*, *Prætores maximi*. ſeditio & ab hoſte metus, creationis cauſſa. vnus legebatur, cuius ampla per omnia poteſtas,ac ſolo propè nomine à regiâ diſcreta. Exercitus ſcribere,educere, dimittere, omniaq; arbitrio ſuo Reipublicę negotia gerere poterat. iuſque illi in vitam caputq; ciuium. Edicebatur verò *Dictator* à *Conſule*, iſque è Conſularibus.

Omnis hæc dignitas in Principe degit. *Magistri* tamen populi Cōnsules dicti, *Borgher-meesters*. Sed & *Prætores maximi* dici possunt, quòd inter eos qui aut de Republicâ cōnsultationibus, aut iuri dicendo præsunt, illi primi summique sint.

Consules. duo, annui, summâ parique potestate. *Prætores* aliquando dicti, quòd summæ rei preessent, inde *Iudices*, ac *Consules* tandem; mansitque hoc nomen. eleganter Cicero: *Regio imperio duo sunto, iiq́ꝫ præeundo, iudicando, consulendo, Prætores, Iudices, Consules appellantor. militiæ summum ius habento: nemini parento: ollis salus populi, suprema lex esto. Duo* designati, ne si vni imperium committerent, purpuram cogitaret. *annui,* ne insolescerent imperandi consuetudine. Benè Florus: *Ex perpetuo imperio, annuum placuit; ex singulari, duplex; ne potestas solitudine vel morâ corrumperetur.*

Consules hîc duos habemus. verùm cùm illi Regibus successissent, etiam in ius Regum venerant: hinc vitæ necisque in ciues potestatem habebant: pacem bellúmve indicere, fœdera sancire aut rumpere illis sollemne. at accisa hęc in nostris; & Principis sunt. Imminuta tamen etiam apud Romanos Cōsularis potestas Tribunitiâ intercessione, ac antè prouocatione ex lege Valeriâ. Sub Imperatoribus sanè, pari propè cum nostris iure vsi. hinc nata inter illos nostrosque parilitas quædam:

dam: I. Capita vtrobique ciuium. II. Senatus etiam capita. III. Obstrictos sibi ciues habent. IV. Minores magistratus statuunt, non soli, sed è Senatus sententiâ. V. Ius Senatum Populumque cogendi habent. VI. Iuri dicendo *Consul Internus* præest, gubernacula Reipublicę reliqua *Consul Externus* tenet. VII. Coërcent improbos, delicta puniunt. VIII. Annalis vtrobique dignitas. IX. Illi, quo die creabantur *Consules*, in leges iurabant, vt & reliquus Magistratus, nec fas quemquam Magistratum gerere iniuratum. Faciunt idem nostri in manibus *Amanni*; adstantibus quos Magistratui denuntiando Principes destinarunt.

Discrimen in vtrisque quòd par apud Romanos in vtroque potestas, eademque. Primum tamen apud eos habitum arbitror, qui ætate maior esset; cùm enim lege Valeriâ XXIV. fasces, nimiæ Regiæ potentiæ indices, mutatæ in XII. essent, ab ætate prærogatiua fuit. In nostris discrimen in imperio video. Primus *Consul* quem *Externum* vocant, quæ vrbis administrationem tangunt, sedulus curat, præsidetque: alter quem *Internum* seu *Oppidanum Consulem* dicunt, iuri dicendo præest.

Prætor, quòd præesset, aut præiret, dictus. Cicero: *Iuris disceptator, qui priuata iudicet, iudicaríve iubeat, Prætor esto. is iuris ciuibus custos esto.*

huic poteſtati parento. Cauſſa *Prætorem* creandi, quòd Conſulibus bello diſtentis deeſſet qui in vrbe ius diceret; ergo *Prætor* creatus qui huic muneri vacaret. ac primò *Prætor* vnus fuit, anno vero V. C. ıↄı. acceſſit alter. ſed prior ciuibus, poſterior peregrinis ius dicebat: hinc nomina *Vrbanus*, *Peregrinus*. Sex deinde creati *Prætores*, Cenſorino & Manilio Coſſ. octo ſub Syllâ, decem ſub Cæſare, & XVI. etiam; qui & ſub Auguſto: duos Claudius adiecit. XIIX. ergo fuerunt, qui iuri dicendo præeſſent. & ſtetit hic numerus quàm diù ſtetit imperium; vbi minui cœpit, minuti etiam *Prætores*.

Nomen deeſt, rem poſſidemus. quid enim aliud *Internus* ſeu *Oppidanus Conſul*, quàm Iuris diſceptator, qui iudicat, iudicaríve iubeat, ciuium iuris cuſtos, & cuius poteſtati pareant? hæc enim *Interni* hîc *Conſulis* munia: cùm *Externus Conſul* alijs diſtineatur Reipublicæ rebus. Iam Prætores XIIX. quid ſunt aliud quàm *Senatores* noſtri XIIX. è quibus *Conſul Internus* vnus, princepſque reliquorum? iuri enim dicendo vt illi, ita & noſtri præſunt. reſpondet numerus, & res ipſa. nomen deeſſe inter minima pono. quamquam & *Quæſitores* dici poſſint. erant hi apud illos, qui Iudicijs, quæ quæſtiones olim dictæ, præerant; quales primi fuerunt Reges, inde Conſules, pòſt à Senatu populoque huic muneri deſtinati, ſelecti nimirum *Iudices*,

Iudices, qui iurati ſententiam ferrent; quorum decreta pro tribunali *Prætor* pronuntiaret. hos quotannis lectos non obſcurè indicat *Cicero* in Verrem; *Nunc Iudicem ex Kal. Ianuarijs non habemus.* annuus ergo hic Magiſtratus, annuus & noſter eſt. Ex his omnibus illud euincas, *Senatores* noſtros è Romanâ formulâ *Prætores*, *Quæſitores*, *Iudices* meritò dici & haberi poſſe. Olim ſeptem tamquam Septemuiri. nec plures *Iudices* aut *Scabinos* Prætoriâ ac Conſulari poteſtate lego: quorum tunc delectus è Nobilitate, Equitatu, Plebe. & ſtetit hic numerus in annum MCCCLV. cùm ſub *VVenceſlao* & *Ioannâ* Brabantiæ Ducibus, duodecim *Scabini* ſeu *Iudices* tamquam *Duodecemuiri* dati; additique ſex è primis ſex Patritijs Antuerpienſium familijs, qui Prætorio huic, duodecemuiro Senatui, conſilijs adeſſent. (quale nunc munus *Penſionariorum* duorum, qui mihi in illorum locum lapſu temporum ſucceſſiſſe videntur; aut ſanè duodecim primorum *Decurionum* ſeu *Decanorum* Corporum Reipublicæ, qui hebdomadatim omnibus diebus Lunæ conſultationibus de Republicâ interſunt.) imperatumque vt annis ſingulis ſex in Senatum adlegerentur, ſex è duodecim Magiſtratu abeuntibus; tres etiam in Conſilium adoptarentur, tribus è ſex prioribus dignitate hac abdicatis. *Conſules* deinde *Antonio* Duce anno M.CCCC.X. deſignati. factumque vt ex ſex

Senato-

Senatoribus, qui in Magistratu anno altero perstarent, duo ex Equitatu, quattuor ex Artificum Collegijs essent. firmauit eadem *Maximilianus* Dux & Imperator, anno MCCCCLXXX. nisi quòd in noui annuâ Senatus creatione, à Senatoribus, ex Equitatu sex, & ex eodem ordine à Vico-magistris tres, ab Artificum verò Collegijs non nisi tres generis sui denuntiarentur. nec multo pòst, anno nimirum MCCCCLXXXVI. omni Senatorio adlectui Corpora seu Artificum Collegia renuntiarunt: statutumque vt extra Patritios, è solo Equitatu vulgò *Poorters* adlegi in Senatum possent. Demum auctus Senatus anno MCCCCXC. adnitente in primis *Maximiliano*, filioque illius Archiduce *Philippo*, & XIIX. in Senatum adscripti; quos inter *Consul Internus* seu Oppidanus, Princeps Senatus in iure dicendo. additusque supra hunc numerum *Consul Externus*, qui quidquid politicam administrationem spectat, sedulus curaret.

Præfectus Vrbis. muneris huius erat, nummulariorum argentariorumq; fraudes coërcere, quietem populi curare, illicitos cœtus coërcere: spectaculorum disciplinæ præesse: in omne denique crimen, non in Vrbe modò, sed intra centesimum ab Vrbe lapidem commissum, inquirere. Primus sub *Augusto* creatus. Scio alium fuisse sub Regibus, cùm profectis domo Regibus, ac mox Magistra-

giſtratibus, ne Vrbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac ſubditis moderaretur. Verùm hæc dignitas extraordinaria erat: illa ordinaria, qualis eſt *Marchionis* noſtri.

Duos vrbis huius *Præfectos* meritò hîc aſſignem. Primum *Marchionem*, cuius viua in Romano Præfecto expreſſio eſt. quem & *Triumuirum Capitalem* ſtatuo. Alterum *Amannum*, cuius curæ omnis priuatarum ciuilium actionum diſquiſitio commiſſa eſt, facultaſque Senatum ſuper his conueniendi, ius poſcendi, iudicatum exſequendi.

Diſcrimen inter hoſce eſt. quòd *Præfectus Romanus* in crimen inquireret, agnoſceret, ſententiam ferret: *Marchio* noſter nomen deferat, crimina aut maleficia priuata, publicáve denuntiet, ius poſcat (nullum dicat) datum exſequatur; & quidquid publicam quietem bonumque tangit, ſeriò curet. *Amannus* eadem quæ *Marchio* peragit, ſed in alio actionum genere, ciuili nimirum, idque priuatorum. Illud hîc memoriâ digniſſimum; prudenti Principum noſtrorum conſilio, Ius omne, cuius laxiſſima ſpatia cognitionem & exſecutionem rerum in quæſtionem vocatarum ambitu ſuo complectuntur, bipartitò diuiſum; vt cognitionem omnem tam capitalium quàm ciuilium mixtarumque rerum Senatui, denuntiationem & exſecutionem *Marchioni* &

Amanno demandarent: neque tamen hanc omnem, aut promiſcuè, aut vni: ſed *Marchioni*, quidquid vbique criminis aut maleficij aut ſanè publici iuris eſſet; *Amanno*, quidquid extra crimen, priuatorum ius faſque tangeret: ne ſi omnis iuris latitudo, in vno reſideret, in nimiam metuendamque potentiam excreſceret. Simul etiam, quo cuique certiùs ius ſuum conſtaret, quod non ab vnius voluntate, ſed à plurium impoſiti inter ſe muneris quadam æmulâ concertatione pugnantium, dependeret.

Quæſtores ærarij, qui & *Præfecti ærarij*, ſub *Numâ* fuerunt. horum erat ærario præeſſe, curam illius gerere, pecuniam publicè & priuatim erogare, in tabulas accepti & expenſi referre. Duo creati P. Valerio Poplicolâ Cos. *Vrbani* dicti. duo additi anno V.CCXXXII. octo deinde creati circa annum V.CCCCXCIII. viginti ſub Sullâ: XL. demum ſub Cæſare. Auguſtus verò omnem ærarij adminiſtrationem tribus *Prætorijs* ſorte lectis ad triennium mandauit.

Vnus hîc *Quæſtor* ſeu *Præfectus ærarij* eſt; cui eadem quæ Romano, munere, curâ, erogatione conceſſa. Tres tamen ſunt quibus ad triennium omnis ærarij hîc adminiſtratio credita: inter quos ille primus, duo reliqui è ciuium numero ſunt. delectus autem formula hæc eſt. Tres Senatorij ordinis, à *Senatu* deſignantur, è quibus *Decuriones*

Corpo-

Corporum ciuitatis, vulgò *Ambachten*, in tres principes Tribus relati, vnum deligunt. Hic *Quæstor* ſeu *Præfectus ærarij* eſt, dicique Senatorius poteſt, cùm è Senatorio ordine deſumatur. In inferiorum delectu pugnat ex diametro cum priore, modus. *Decuriones* enim, tres ordinis ſui deſignant, è quibus *Senatores* vnum deligunt; hic plebeius dici poteſt: qui vbi triennium munus obiuit, altero triennio Plebeij ſeu ſecundi *Quæstoris* ac *Præfecti ærarij* munere fungitur, ac demum ſexennio expleto magiſtratu abit.

Tribuni. nomen horum æquale Vrbi. ſub Romulo enim *Tribunos Celerum* lego, & *Tribuum præfectos*. Vox hæc initium duxit à ternario numero, cùm tres tantùm tunc populi partes, *Tribus* dictæ, quibus qui præerant *Tribuni* vocati. Fuerunt & *Tribuni militum*. primi tamen inter *Tribunos* poteſtate, dignitate,

Tribuni plebis. ſacroſanctus hic magiſtratus, quē violare capitale erat. è plebe creati, iuris plebeij vindices. duo primùm, mox tres additi, inde quinque: vniuerſi ergo decem, quibus nudum primùm ius auertendi vim Superiorum, & intercedendi decretis, donec paullatim populari fiduciâ progreſſi, in immoderatam lapſi licentiam, ingentium materiem turbarum & diſſenſionum dederunt. Fracta hæc ſub Imperatoribus poteſtas, donec vniuerſim ſub *Conſtantino* ſublata.

Tribunos Tribuum præfectos hîc habes è veteri Romanâ formulâ; trium primarum Tribuum, quæ reliquarum capita & principes ſunt, *Tribunos* tres. *Tribunos militum* extra belli tempora ne quære, niſi *Gildarum* ſex Capita vel Decuriones, & Corporum Reipublicæ militares duces, Tribunos dici velis. & dici poſſunt. *Tribuni* verò *Plebis* Romanâ poteſtate hîc nulli.

Ædiles, varij. *Plebeij* duo in ſubſidium *Tribunorum Plebis* creati anno V. CCLX. munus horum, ædificia priuata, publica, ritè fierent, ritè ſtatuerentur. cloacæ, aquæductus, mundi, integri aſſeruarentur; pondera iniqua, menſuræ malignæ tollerentur; quæ quis ad venalium forum detuliſſet, ea verò vitio carerent. anno deinde CCCXXCVII. creati è Patritijs

Ædiles Curules duo, ludorum maximè cauſsâ. quos Curatores Vrbis, ludorumque ſollemnium voluerunt. ſed & ornatus Vrbis, templáque Deorum horum curæ fideique commiſſa.

Aediles Cereales duo, Cereales dicti quòd frumentariæ rei præeſſent. è Patritijs hos anno V. IↃCCX. C. *Cæſar* inſtituit.

Aediles hîc tres. Senatorij duo, & à *Senatu* dati, tertius à *Principe*. quattuor deinde additi è populo, qui de corruptæ potiſſimùm rei vitio cognoſcerent.

Extra hos video hîc *Aediles ſacros*, quibus Diuorum

uorum templa concredita. duos in *Aede summâ*, in *D. Iacobi* duos, in reliquis *Parochijs* ſingulis vnum, Senatorios omnes eoſque perpetuos, niſi quòd in Æde ſummâ ſint annales. His in Eccleſijs ſingulis iunguntur è populo *Aediles* quattuor. Præter hos, duodecim *Aediles* qui dixerit, non aberrauerit, Senatorios omnes, qui *Xenodochio, Beginaſio*, D. *Iuliani* Hoſpitali, *Leproſorum* cœtui, *Infirmariæ*, *Cæruleis Fratribus*, bini ſingulis præſunt. annuuſque hic magiſtratus eſt, & ſortitò obuenit è duodecim Senatoribus ætate munereque primis.

Triumuiri nocturni incendijs arcendis præerant. Sex hîc *Senatores*, delectu in *Senatum* poſteriores, qui arcendis incendijs præſunt, *Triumuiri nocturni* dici poſſunt.

Triumuiri Monetales præfuerunt cudendæ monetæ, dicti Triumuiri A. A. A. F. F. Auro, Argento, Ære, Flando, Feriundo.

Eoſdem hîc habeo, vario diſcretos munere. Sunt *Magiſtri Monetales*, qui vniuerſim imperant. Sunt *Zygoſtatæ*, quos *VVardeyns* vocant, qui probatorias pyxides ac cuiuſque officinæ omnis metalli ſpecimina expendunt: ſunt metallorũ *Exploratores*, vulgò *Aſſayeurs*. Sunt *Præfecti Monetales*, qui cudendæ præſunt monetæ. hi cruda adhuc & informia excipiunt metalla, reddunt cuſa. nec aberrauerit qui Patritios ac Senatorios dixerit. nã

reliqui ferè è populo ſunt, qui metallis flandis feriundis operam locant. habentque hi Senatum ſuum annalem, duos *Prætoriâ* quadam poteſtate, ſeptem tamquam *Iudices* iuratos.

Præfectus Prætorio militibus præerat, quos Imperatores in ſui cuſtodiam adlegerant. Quattuor inuenio ſub *Conſtantino* creatos ex Equitibus, mox etiam è Senatoribus.

Huius loco Prætoriâ quadam poteſtate præſunt hodie *Conſules* duo, & è reliquâ nobilitate duo, militaribus contubernijs, quæ *Gildas* vocant. Diſcrimen tamen aliquod in noſtris. *Conſules* ſinguli duobus contubernijs præſunt annali poteſtate; reliqui vni, ſed perpetuâ.

Præfectus vigilum. ab *Auguſto* inſtitutum reperio. qui cùm ſeptem cohortes oportunis locis conſtituiſſet, vt binas Regiones vnaquæque cohors tueretur, *Tribunos* eis præpoſuit: ac ſuper omnes *Præfectum vigilum.*

Præfectus, qui hodie cohortibus ſummâ poteſtate præeſt, *Conſul Externus* eſt: cui additus à Senatu Senator vnus. *Tribuni vigilum* quinque ſunt, vulgò *VVacht-meeſters* dicti.

Curatores Regionum Auguſtus creauit: qui cùm Vrbem in quattuordecim Regiones diuiſiſſet, inſtituerat vt annui illas Magiſtratus ſortitò tuerentur. duos verò ſingulis *Curatores* præfecit; qui Regionum, quibus pręerant, commoda curarent.

Cura-

Curatores hîc quattuordecem Regionum, in quas vrbs tota cum vicino pomerio diuiſa, videmus; & in ſingulis Regionibus duos tréſve è Senatorio ordine, annuoſque; delectu tamen Senatorio, non ſortitò præpoſitos.

Magiſtri vicorum, qui & *Vico-magiſtri.* quattuor per ſingulos vicos creabantur, vt eos tuerentur.

Duos hîc ſingulis vicis è populo præpoſitos habemus. vulgò *VVÿck-meeſters.* annales ſunt.

Scribæ, erant librarij; qui rationes publicas referebant in tabulas, actaque & leges perſcribebant. fuiſſe autem hunc ordinem in Republicâ perquam honeſtum, teſte Cicerone, vel ex eo patet, quòd illorum fidei, publicæ tabulæ, decretaque Magiſtratuum committerentur. *Scribæ* multi, vnde factum vt etiam in decurias tranſlati fuerint, Quæſtoriorum, Ædilitiorum, Prætoriorum, prout à *Quæſtoribus, Aedilibus, Prætoribus* eſſent lecti.

Varij hîc *Scribæ*, & ad varia munia tranſlati. *Quæſtorius* vnus, *Aedilitius* vnus, *Pupillaris* vnus, *Pacis* vnus, *Pannarius* vnus.

Inter Scribas, *Greffiarios* & *Secretarios* vrbis numero. Maior tamen horum apud Græcos quàm Romanos dignatio. apud nos etiam multò maxima. Sunt verò in hac Republicâ *Greffiarÿ* quattuor, *Secretarÿ* quattuor; illis ſcribæ ſex, his duode-

duodecim aſſignati, quos auguror Scribarum nomine apud Romanos deſignari.

Curatores operum publicorum, aluei, cloacarum, viarum. Munus horum, curare nequid detrimenti ex his Reſpublica caperet. Primus *Tarquinius Priſcus*, montibus ſuffoſſis, penſili non vno loco Vrbe, *Quatuoruiros curandarum viarum* ſtatuit, qui vijs vel muniendis vel ſternendis præeſſent. *Auguſtus* etiam ordinarium hunc Magiſtratum fecit, cùm antè non niſi extraordinarius eſſet. additi etiam *Quinqueuiri* turribus muriſque reficiendis.

Habemus hîc eadem. pro *Quattuoruiris* tamen *Quinqueuiriſq;* *Duumuiros*, vulgò *Commis* & *Contrerouleur*. quibus fora, mœnia, vici, pontes, aquæductus, ſimiliaque vrbis loca demandata.

Penſionarij, dignitate Senatoribus proximi. at nouum nomen, nec veteribus notum. æuo tamen poſteriore video Imperatoribus Iuris-cõſultos adhæſiſſe. Sanè Vlpianus Romæ Senatores quinque, Equites quinque, in conſilium Imperatoribus memorat adhibitos: audio & *Oratores* publicos deſignatos, ac tamquam perpetuos Imperatoriæ voluntatis *interpretes*. Horum munia *Penſionarij* hîc explent, Senatui à conſilijs, perenneſque apud Principes, Exteroſque, publicæ voluntatis interpretes, ac quaſi perpetua quædam memoriæ ac diſpoſitionum in Republicâ ſcrinia.

Extra

Extra hos, varios in hac Republicâ Senatorij Ordinis inuenio, qui aut varia obeunt in vrbe munia, aut iuri dicendo, non in tribunali de more summi Magistratus, sed in subsellijs considentes, præsunt. Ex his Senatorij duo, vulgò *Hooftmannen vande Poorterije*, capita nimirum *Equestris Ordinis*. vt non omnino aberrauerit, qui aut *Magistros Equitum*, aut *Tribunos Celerum*, aut *Præfectos Prætorio* dixerit; neque vltima in vtrisque similitudo. sanè par propè dignatio est. licet non ignorem reperiri in omnibus illis plurima, quæ negata nostris. stat tamen etiam nostris sua dignitas: & vt illi *Capita* ac *Præfecti Equitum* ac *Prætorio*, ita nostri *Equestris Ordinis Capita Principesq́ue* sunt. Senatorijs his, duo Equestris Ordinis iunguntur, par nomen sortiti.

Duo etiam *Pannariæ Curiæ* Senatorij *Curiones, Gul-dekens*: quibus iuncti ex Equestri Ordine duo, *VVardeyns* dicti. Horum munus inquirere, denuntiare, ius poscere, lege agere, exsequi quidquid ritè iudicio dictum decretumq́ue fuerit. Iuri verò dicendo præsunt Senatorij duo; delectiq́ue à *Senatu* ex *Equestri Ordine*, Seniores sex, *Oudermans*. Fuit cùm omnis horum delectus à Principe, nunc à Senatus voluntate pendet. Laecken Halle.

Quattuor deinde Senatorij *Concordiæ* præsunt. Peys camer.
Vestigium huius non vltimum apud Romanos. in *Concordiæ* enim templo, quod primus Camil-

Tt lus

lus ſedandæ ſeditioni vouit, ac dedicauit, ſolitos perpetuæ obliuioni odia ſacrare legimus, quod & de templo *Pacis* ſub Veſpaſiano poſito accepimus.

Weeſ-camer. Quin & duo qui *Tutelariæ Curiæ* præſunt, *Senatorij* ſunt; additur tertius *Equeſtris Ordinis*, quartus etiam ex aliquo *Artificum Collegio*. hi iudices ſunt. Habes apud Romanos, non leuia huius indicia; nam & *PræfectumTutelarem* ſub Antonino Philoſopho legimus, & leges de Tutelis varias, Attiliam, Lætoriam, Iuliam, Titiam, Claudiam.

Præter hos duo *Teſtimonijs* præſunt. Hi teſtium dicta audiunt, fidem explorant, vitam, mores, conditionem, animum; ſiue illi ſponte, ſiue iuſſi, iurati, iniuratíve, teſtimonium dixerint. nec leue munus, ſed induſtriæ magnæ, fideiq́ue hæc res eſt. quare *Senatorios* præeſſe Reſpublica voluit, de quorum prudentiâ & integritate nemo meritò dubitaret, cùm plurimorum non rarò ſalus, propoſitæque cauſſæ euentus fauſtus infauſtuſque, à prudenti circumſpectaque horum interrogatione pendeat.

Attexam hîc quædam Senatoribus eximia.

I. Nemo in *Senatum* adlegi poteſt extra Brabantiam natus. vetitum à *Ioanne* Duce anno M. CCCCXXII. vt arctiore nexu Patriæ inſertus, nec externa cogitet extraneo lactatus vbere.

II. Nemo alieno toro natus. ſtatuit *Joannes* Dux

Dux anno MCCCXXVI. Etiam in parente labes vitanda, ne quis aut à ſemine virus hauriat, aut degeneris frutex arboris, adultero originis fetu maculetur.

III. Nemo adulter. quod ſi adlecto aduenerit, abdicatione crimen luit, è veteri ſanctione. Quod enim ſcelus damnet, indulgens ſibi? aut quâ ſecuri è Republicâ libidinum ſiluam cædet, quâ excaudicabit, nec quidquam de reciduo fruticare permittet, coniugalis corporis defraudator? quomodo exhibebit linguam famulam in caſtimoniam Iuſtitiæ, qui membra ſua famula exhibuit immunditiæ? non poteſt iaculari cum Apoſtolo iuſtam ſententiam in luxuriæ & libidinis negotia, qui impuro alieno incendio ignes exſtinguit ſuos, qui corpus ſuum ſpeluncam facit mœchiæ, quique aliter quàm nuptijs illo vſus.

IV. Nemo Principi muneris alterius iureiurando obſtrictus. voluit *Antonius* Dux anno MCCCCXVI. cùm non rarò intercurrant quæ vtrumque haud patiantur.

V. Nulli patrueles, matrueles nulli, aut de vicinitate ſanguinis innexi. Lege cauit *Ioannes* Dux anno MCCCLIV. ne cognatus ſanguis, cognatas de ciuium capite ſententias eliciat; nec tam facinoris magnitudo, quàm agnationis cæcus impetus trahat in ſanguinem.

VI. Nemo qui non annum antè ſolidum ciui-

tate donatus. ſanxit *Ioannes* Dux anno MCCCLIV. quò firmiùs coaduleſcat vrbi, fertili immiſſus trunco, cuius opimitati reſpondeat: ne ſi externo inſeratur nucleo, aſper oleaſter pro miti oliuâ exoriatur; & dum de peregrino fructificat, ſilueſcat in hac areâ.

VII. Nulli è plebe in Senatorium ordinem adleguntur. Iuſſit *Maximilianus* anno M. CCCC. LXXXVI. Magnum apud Romanos ſeminarium turbarum, mixtim Senatum legi è Patribus plebeque: nec ſemel puditum cum plebe honores communicaſſe, pareſque ſummis infimos feciſſe.

VIII. Nemo auro aditum ſibi ad Senatorios faciat honores. *VVenceſlaus* tulit anno MCCCLV. ac ne prece quidem. quod & ſanctiſſimo interpoſito iureiurando firmatur à ſingulis auſpiciorum die. Nam qui alterius vitę neciſque poteſtatem pretio parauit, quã adferre in ferendis ſententijs integritatem poteſt? Aurum qui profudit, aurum ſperat; neque enim de nihilo erogatur illud: nam & largitiones plurimùm maiora ſpectant: aut quiſquam facilè fruſtratorium profudit aurum? Hamus hic eſt, eſcaq; vilis, in ſpem maiorum. ne fidite. auro ſi percutitur, auro vincitur, quicumque viam ſtrauit auro. nec alia manus medebitur huic vulneri, quàm quæ dedit; aurea latam plagam dedit, aurea cicatricem inducet. ſic qui proiecit humorem, quo irroratum corpus neſciebat ſitim, humore

nouo

nouo ſitim pellit; nec antè hanc ponit, quàm plus hauriat quàm ſparſit; ita appetentior in hauriendo quàm proijciẽdo natura eſt. & quam ſpem dabit incorruptæ mentis, qui à corruptelâ initiũ duxit? non vendet qui emit, ſi ſpes affulſerit lucri maioris? Auida omnis atque adeò inexplebilis plerumque auri ſitis eſt; quantoque plus ingeſſeris, plus appetet: febris eſt, nullo reſtinguenda potu. oleum ignibus inijce, ardebunt magis.

Senatum, *Senatorioſq;* ſequebantur apud Romanos, *Apparitores*, *Accenſi*, *Serui publici*, qui præſtò omnibus Magiſtratibus eſſent, qui accirent, qui ad miniſteria parati.

Quattuor in hac Republicâ primos in hoc numero reperio, *Corteroeden* dictos: Sex deinde iuratos Reipublicæ *Tabelliones*. Sed & ſingula Tribunalia ac ſubſellia, maiora minoraque, ſuos habẽt ſeruos. *Quæſtorij* quattuor, *Pacis* vnus, *Pupillarius* vnus, tres *Pannariæ Curiæ*, *Ædilitij* duo ſunt.

Tribus tres apud Romanos ſub *Romulo* reperio à tripartitâ populi diuiſione, Tribunoſque dictos qui *Tribubus* præeſſent. Singulas deinde in decem *Curias* diſpertitas, ſingulaſque *Curias* in *Decurias*, quibus ſinguli *Decuriones* præeſſent. Sub *Seruio Tullio* vrbanas quattuor, ruſticas quindecim *Tribus* video; in has verò vniuerſam turbam ruſticam, in illas vrbanum populum coniecit. ſingulari proinde prærogatiuâ

Vrbanæ Rusticis antestabant. Mutata post hæc dignatio est, & laudatissimæ habitæ *Rusticæ*, ingenuorum nimirum, & eorum qui rura possiderent; creueruntque crescente Republicâ, & triginta & vna numeratæ, cùm *Vrbanæ* libertinorum essent, ac non nisi quattuor.

Alia hîc *Tribuum* ratio. Ibi vniuersus populus Tribubus continebatur, Patres, Equites, Plebs tota. hîc populum vniuersum in tres classes dispertitum inuenio: *Senatores*, *Equites*, vulgò *Poorters*, *Corpora* seu Artificum Collegia, *Ambachten*. Et Equites quidem in *Vrbanas Tribus* tredecim, *Rusticam* vnam; illas digniores, hanc minùs laudatam: *Corpora* verò in octo & viginti nobiliora Collegia, quibus suffragio locus est, distributa reperio: quæ qui *Tribus* voluerit, non abnuam. isque quadraginta & vnam *Tribus* in Republicâ statuet, *Equitum* XIII. *Corporum* XXVIII. Propiùs tamen rem attigisse arbitrabor, qui XXVIII. *Corpora*, *Curias* dixerit; nam & qui præsunt *Decuriones*, vulgò *Decanos*, vocant: has verò *Curias* tribus contineri *Tribubus*. *Nautica* prima est, *Mercia* secunda, *Pannaria* siue *Fullonia* tertia; ac prima quidem & tertia nouem *Corpora* tamquam *Curias* nouem, secunda decem amplectitur.

Comitia, trium maximè olim generum. *Curiata* à *Curijs* dicta. in his populus per *Curias* diuisus sententiam rogabatur; vt quod plures *Curiæ*

riæ ſtatuiſſent, id iuſſum populi diceretur. Erant verò *Curiæ* triginta, in quas à *Romulo* populus diuiſus.

Centuriata à *Centurijs* dicta: in quibus populus per claſſium centurias diſtributus, ſuffragia ferebat; vt quod plures centuriæ cenſuiſſent, id demum ratum haberetur. *Seruium Tullium* auctorem tradunt, qui Romanum populum pro opum magnitudine in varias diuiſit claſſes: ſinguláſque in centurias, è quibus iuuentutem ad bella delegit.

Tributa: in quibus per *Tribus* ſuffragia ferebantur. colligebantur ea viritim, eaque *Tribus* ſententia renuntiabatur, in quam plures conſenſiſſent.

Diſcrimen hîc reperio. neque enim in vnam aliquam certamque Comitiorum naturam tranſire Rempublicam video. Sunt *Curiæ*, & Curiatim ſententiam dicunt ſi qua res grauior interceſſerit, quæ populi ſententiam poſtulet, & quidem viritim in ſuis ſinguli *Curijs* ſuffragium dicunt: eaque *Curiæ* ſententia habetur, quam numeroſiſſima ſuffragia comprobarunt. quamquam plurimùm id quod *Decani* ſeu *Decuriones* (qui duo in ſingulas *Curias*) curiatim ſenſerint, *Curiæ* ſententia habeatur.

Centurias non reperio. varias tamen claſſes hîc habeo, in quas populus relatus. Sunt *Artificum*

Collegia,

Collegia, ſeu Reipublicæ *Corpora*: ſunt qui dignitate præſtant, vulgò *Poorters*; ego è Romanâ conſuetudine, *Equites* dixero; atque hi in tredecim vrbanos *Vicos* diſcreti, quos qui *Tribus* aut *Claſſes*, aut *Curias* etiam dixerit, non aberrauerit. Singulis duo *Vico-magiſtri* præſunt, qui, ſi quid inciderit rei grauioris, & quod populi ſententiam poſcat, conuocatis in conſilium Regionis ſeu Vici ſui primoribus, mentem ſuorum explorant, indein locum conſultationibus deſignatum conueniunt; adſunt Ordinis huius *Principes* quattuor; *Exſenatores* etiam quotquot publico munere funguntur; deliberant de re propoſitâ. illaque Ordinis huius ſententia habetur, quam plures è XXVI. *Vico-magiſtris*, Principibus vulgò *Hooftmannen*, & *Exſenatoribus*, comprobauerint.

Tribus multas enarraui. verùm ſuffragia per Tributa viritim Comitia, non niſi rariſſima, & in rebus ingentibus. Quidquid enim maxima *Vico-magiſtrorum* pars, quidquid *Decurionum* ſeu Decanorum, & ſingulorum Corporum ſeniorum, quos *Oudermannos* vocant, ſenſerit; hoc *Tribus* omnes ſenſiſſe arbitrantur, manetque hæc, habeturque rata firmaque *Tribuum* ſententia.

CAPVT

CAPVT XVI.

Militaria ciuium Collegia instituta, hodieq́ perseuerant.

PRudenter à maioribus, ne marcesceret otio, arma ciui tradita, arcendo, si quando incurrisset, hosti. quod enim robur adferret, si quis casus posceret, ignaua & illæsa felicitas, quæ nullos antè labores, sudores, pericula sensisset? quem animum pectus voluptatibus lassum, lasciuijs fractum, eneruatum luxu? Vis magnum? admoue duris, præbe fortuitis: æstus, frigora, aspera, mollia, læta, tristia, certa & dubia, iuxtà tolerare doce. ille dehinc, vbi callum per hæc duxerit, quamcumque fortunam toto feret corpore, quemcumque hostem lætus excipiet: & si succiderint genua; de illis pugnabit, nec proijciet in acie animam nisi per vulnera. latæ hæ ianuæ sunt ad militarem gloriam. Institutæ ergo in hanc rem Fraternitates, quas *Gildas* vocant: duæ ballistis vtuntur, additumq́ue nomen nouæ & veteris, quibus externus Consul Tribunitiâ quadam militari potestate præest: arcu & sagittis duæ, pari veteris nouæq́ue nominis discretione, quibus Consul Internus pari quâ prioribus Consulum alter imperat potestate: sclopis vna; sexta gladijs, sed ingentibus & non nisi vtrâque manu vibrandis; singu-

lis his è nobilitate delectus, eo quo superiores iure præsidet: nec discrimen aliud, quàm quòd prioribus annuus, posterioribus perpetuus hic magistratus fiet: illis cum Consulatu imperium abit, his non nisi cum vitâ. Exercent hi se varijs diebus in suo singuli armorum genere, non tam in oblectationem & pompam, quàm Reipublicæ bono, loco à Senatu in hanc rem designato, aut coëmpto; nec desunt victori præmia. & olim etiam oppida inter se de peritiâ certabant, præmio, gloriâ, & remuneratione etiam aliquâ. Munus horum varium. olim Principi in custodiâ, & fida lateri manus; occursare etiam aduentanti, deducere abeuntem, honorario aut tutelari comitatu, sollemne aliquando, & nunc perstat. Si quid occurrat ab hoste grauius minarum aut bellorum, primi ad arma decurrunt, & intutissimo ac inualidissimo cuique loco præsidio sunt. & ferè lectissimum ex his ciuium robur, & certa spes victoriæ aut metus. Tenentur supra reliquos ciues, graui obstricti iureiurando, fidei in Deum, pietatis in patriam, parentiæ in Senatum; vt hoc quasi inenodabili vinculo arctiùs se innectant, quàm vt pauore, aut spe lucri, aliena à Republicâ cogitent, dum se sentiunt tam potenti diuini nominis nexu vinculatos. Duo annis singulis singularum Capita deliguntur, quos Decanos vocant. Sed & Rege decorantur, quem nulla ingenitæ

nitæ nobilitatis, opum, aut emendicatorum suffragiorum numerus, sed arma statuunt. Qui scopum certiùs sæpiusque percusserit, Rex esto. magnum hoc nomen proritamentum: & armorum acuit decus, dum singuli æmulâ depugnant laude. Hinc domesticæ natæ exercitationes, quibus vires augent, animos acuunt, peritiam parant. crescitque ab his ludicris & amicâ æmulatione, melior illa, quâ si eundum in hostem turpe putant vinci, dedecus à socio superari. nec res alia magis accendit arma, & victoriam spondet, dum in conspectu sociorum tota res agitur, qui testes & virtutum æmuli, laudatores aut vituperatores apud reliquos manent, famæque in posteritatem ituræ, secundæ aut aduersæ. nec deliguntur in hunc numerum alij quàm ciues, & qui quartum & vicesimum ætatis annum egressi, qui nullâ famâ laborauerint, quos nulla improbitas maculauerit, nullum maiorum crimen dehonestauerit. Trecenti verò in singulas has fraternitates aut contubernia olim adlegi, nunc ducenti possunt. Deliguntur verò ex militaribus triginta duabus ciuium cohortibus. & ferè optimus quisque, nec sexagenario maior. & deligendi ius apud Gildas est.

VOTVM PRO REPVBLICA.

PATITVR de cælo continens: nec illæſæ natant claſſes; nam & vbi luſere, ſorbentur: alibi maria mortem bibunt, eamdemq; littoribus, montibus, rupibus propinant; immittuntque regnis integris: ipſumque adeò ſolum ingluuie ſuâ inſatiatum, in ſe ſæuit acriùs, ſui depaſtor; ac tamquam vindice manu, paſcua, pecora, lætaſque & in primâ luxuriantes ſegetes iuuentâ, aut iam maturas falci, vnâ ſubducit horâ, tot exſpectatam ſolibus ruſticam ſpem ſudoremque fallens. quin & multorum ſæculorum opera, cælo inuidiam factura, momentum ſternit, æquatque ſumma infimis, dum ad humiles deducit arenas ſuperbos pyramidum vertices. Ita ludimus mortales, ludimurque cælo fabula, ac tamquam datariæ pilæ excutimur in incertum. Quid æterna iaculamur perituri vota? Vno *Tiberij* Principatu duodecim vrbibus proſtrata iacet *Aſia*, ingemitque depaſto velut vitis palmite: auulſam *Cyprum* Syriæ, *Eubæam* Bœotiæ, *Leucoſiam* Sirenum promontorio, luget orbis: merſam *Acarnaniam* Ambra-

Ambracio ſinu, *Achaiam* Corinthio vidimus; ſed & perrupit mare *Leucada*, *Antirrhium*, *Helleſpontum*, *Boſphoros* duos. iam *Pyrrham* & *Antiſſam* circa *Mæotim* Pontus abſtulit: *Elicem* & *Buram* Corinthius ſinus, & adhuc in alto veſtigia apparent. nec aliud. Aſpice ad *Palæſtinam*, quà Iordanis amnis finium arbiter; vaſtitas ingens, & fruſtrà ager eſt, & vrbes retrò, & populi frequentes, & ſola iam audit. Sed & hactenus *Sodoma* & nulla *Gomorrha*, & cinis omnia. nam & ſi quæ ibi arborum poma conantur, oculis tenus, ceterùm contactu cinereſcunt. *Hierapolim* ſanè & *Delon* & *Rhodon* & *Coon* inſulas multis cum millibus hominum peſſum abijſſe ſcimus: memoratque *Plato* maiorem *Aſiæ* & *Africæ* partem Atlantico mari ereptam: & mare Corinthium terræ-motus ebibit: & vis vndarum *Lucaniam Italiæ* abſciſſam in *Siciliæ* nomen relegauit. Quid, quod ex Inſulâ *Ceâ* triginta ampliùs paſſuum millia, abrupta terris, ipſaque adeò ſe condens terra, *Cybotum* altiſſimum deuorauit montem cum oppido *Curite*; *Phegiumq́ue* Æthiopiæ celſiſſimum iugum: tamquam non ſatis foret, ſi ſola infida graſſarentur maria. Nec ab ignibus tuta vbique receptacula. ardet *Aetna*, & tot *Jtaliæ* montes, tantoque æuo ignibus materia ſufficit, flagratque in *Bactris Cophanti* vertex: totque paſſim diſſiliunt ſuperbiſſimi montes ignis intrinſecus fœti: & cùm

diſſiliunt, cùm deuorantur, numquam tamen finiuntur. Non *Volſinios*, non *Pompeios* de ſuo monte perfudit ignis? Iam bellis quid non licuit? non quidquid aut non fraudauit mare, aut non ſubduxit terra, aut non ambuſſit texítve cælum, detotondit gladius, & crudeli verſurâ compenſatio facta eſt? quot Regna Regnis compulſata; quot externo internoque dilaniata ac viduata ferro vidimus? Piget referre hæc triſtia, & tot miſerandas Prouinciarum recenſere vices; ita in vnam rerum naturam tot aduerſantia, tot vbique pugnantia enata videntur in interitum; vt non immeritò VOTA hæc voueam DEORVM MAXIMO, auerruncandis malis, adprecandis bonis.

Auerruncatoriæ Vota.

PRimum. Nullo ſubſidat æuo Reſpublica: nec obruat redditis quæ alibi hauſit hiatus; neque ingluuie ſe ſuâ terra exſatiet.

II. Non egeſtis, vt alibi, molibus infelici iaceat conſepulta puluere.

III. Nulla immortalis diebus noctibuſque flamma vexet immerentem.

IV. Nec quod nunc ambit diuitatque flumen, auerſo depauperet curſu, aut peculiari inuidiâ naturæ perruptis deuerrat aggeribus.

V. Nulla

V. Nulla infida immani gurgite, aut immiti numquam ſatianda ſorbeant maria ſiti, quidquid hîc opulēto terra protrudit ſinu. Parcite ah! numquam impoſitura rapinæ modum? quamdiu minitabundo luditis vortice? quamdiu blando mentitoque alludentes repercuſſu, ſecura, ô nimiùm ſui, deflatis littora? hîc ſaltem gradum ſiſtite. nefas hos tranſilire limites, melioribus Deo ſacratos votis.

VI. Nulla impietas *Deum* mereatur cenſorem: nulla profanitas ignium depoſcat imbres, aut lenta cælo fulmina.

VII. Semel ferrum pauerit: nec vltrà. Ottomannicas emedullet terras, quidquid ab Iberâ manu Gallâve ſæuit acriùs: ſatis ſit tuliſſe ſemel; ac quidquid olim noxæ, diluiſſe ſanguinum flumine, nouercali heu nimiùm luxuriante ſpongiâ.

VIII. Si qua offenſa Numinis, auerte qui potes; ſi qua tamen, intra minora vindex ſtet DEI manus: patiaturque ſe vinci IVSTITIA, ab æmulæ ſororis MISERICORDIÆ imbelli dexterâ. non erit inglorium cecidiſſe hac manu, oliuaque ferrum domitum. quòd ſi perſtat, vindictâ incentrice, det tantùm moram malis properantibus, & in excidium inimico volutatu, cæco proruentibus impetu, donec thura Deo de penetrali cordis, odoratiora Nabathæo fundat cinnamo; donec Arabicis ſuauiolentiores ſpargat lacrymas,

ſuſpi-

ſuſpirioſo deductas pectore; donec Dauidis dilutorio cinere, Ezechiæ cilicio, Niniuiticâ inediâ, pro saginâ, aridâ iam cute loricata, elimatiſque delictis, læſuram abducat à diebus ſuis: omniſque poſteritas hereditariâ religione, cineris horrore, aſperitate ſacci, reciſi pabuli beneficentiâ gaudens, fortunatis maiorum veſtigijs inhæreat. Felix ſi melioribus exemplis, caſtigatione victus & cultus, à primordio homicidam gulam inediæ ſupplicijs puniat, omnemque laſciuiæ petulantiam, continentiæ fræno indutam, temperet in ſalutem; cunctiſque damnationis titulis pœnitentiâ deraſis, mundam pectoris domum DEO iam ſemel paſtam, SANCTIORI SPIRITVI paret, quo ſe ille cum cæleſtibus donis lubens æternum inſerat. Hoc *Voueo.* neque enim ſi ad delinquendum vllo vnquam tempore non puduit expandere frontem, pudere debet ad pœnitendum. nec quiſquam prudenter ſubduxit illam in dolorem, pudoris magis memor quàm ſalutis, qui explicauit in delictum. Sed neque ſatis habet ſi corde ſolo & animo ſuſpiriatur Deus, admouenda manus operi, exhibendum pretium eſt, ſi ad mercedem manum emittimus. olim Propheta Regius cineri incubat; oculos concupiſcentiâ ſordidatos, lacrymis tamquam flumine purgat; carnem illecebris irretitam, ſacco domat; ingemiſcentem, plangentem, mugientem ad Deum ſuum, dies inſomneſque

nesque sentiunt noctes. non pœniteat sequi, si imitari labentem lubuit. Misera erubescentia est, quæ occultatione auctorem perimit. Infelix verecundia, quæ ausa temerare mandatum, veretur integrare. Fatua benignitas, quæ inualetudinem passa, refugit medicinam; & medentium conscientiam vitat. Aut ergo pudoris sistat caussam DEVS, vetetque delictum; aut si quando peccatum, faciles ad preces aures porrigat; vt dum prodactæ saluti reformatur, dum pro delinquentiâ supplicat, numquam Iudicis, semper Patris sentiat manum.

Apprecatoria Vota.

PRimum *ab exemplo raræ felicitatis.* Vna *Pherenice*, filia, soror, mater Olympionicarum fuit. Vna *Curionum* familia, in quâ tres continuâ serie Oratores, pater, filius, nepos. Vna *Fabiorum*, in quâ continui tres Principes Senatus. Vna sit Antuerpia, cuius fortunatissimo exordio, media, finisque respondeat.

II. *à constanti perennitate.* Oliuæ, lauro, palmæ, myrtho, cupresso, ederæ, rhododendro folia tradunt non decidere; circa *Memphim Ægypti* nulli arbori, ne vitibus quidem. At ego in æternâ virtutum omnium fronde Rempublicam meliore *Voto Voueo.*

III. *à fecunditate ſoli*. In *Africa* medijs arenis, ciuitas magna, *Tacape* vocant: palmæ ibi prægrandi ſubditur olea, huic ficus, fico punica, illi vitis: ſub vite ſeritur frumentum, mox legumen, deinde olus, omnia eodem anno, omniaque alienâ aluntur vmbrâ. ſuper omnia tamen eſt, biferam vitem bis anno vindemiari: & niſi multiplici partu exinaniatur vbertas, perierint luxuriâ ſinguli fructus. nunc verò toto anno metitur aliquid. In propinquis Campiniæ teſquis, ciuitatem hanc magnam ſempiternam *Voueo.* fertili hîc piro ſubdatur malus, huic prunus, pruno ceraſus, illi corylus, ſub corylo frumentum, mox legumina, deinde olus, omnia eodem anno; ac ſuper omnia

Mella fluant illi, ferat & rubus aſper amomum, &
Sponte ſuâ ſandyx paſcentes veſtiat agnos.
Ipſæ lacte domum referant diſtentia capellæ
Vbera.

biſque veniat omnis ad mulctram vitula,
—— *binos alat vbere fetus.*
Et duræ quercus deſudent roſcida mella:

verboque vno, —— *omnis ferat omnia tellus.*

ſed & in ijſdem agris ruſticam videam ſobolem laniciam depectentem canitiem, vnde lætus pòſt virginibus duplex labor, redordiendi rurſuſque texendi fila, tam multiplici quàm grato opere.

IV. *à pro-*

IV. *à prodigijs.* Vitem & malum punicam ſtirpe fructum tuliſſe, non palmite & ramis; oliuam in totum ambuſtam reuixiſſe; populum albam in nigram tranſiſſe; ficum in lauro natam memorant veteres. Ego *Rempublicam* non palmite modò & ramis, rarè nimirum ſparſis ciuibus, ſed trunco toto ſolidos virtutum fructus protrudere *Voueo*: ambuſtamque temporum malignitate, tamquam peſtilenti aëre, feliciore vitâ reſurgere; albamque ætate, & quadam canitie niueam, in robuſtiorem iuuentam tranſire: demum in perenni laureo virore fructus proferre; non inani foliorum florumque virore, aut odore, ſed centuplicato fructuum fenore, vſurariâ prodigioſaque fecunditate.

V. *ex voto L. Metelli* II. *Cos. Dictatoris, votum meum*. Voluiſſe illum tradunt I. primarium bellatorem eſſe. II. Oratorem optimum. III. fortiſſimum Imperatorem. IV. auſpicio ſuo res maximas geri. V. maximo honore vti. VI. ſummâ ſapientiâ eſſe. VII. ſummum Senatorem haberi. VIII. pecuniam magnam bono modo inuenire. IX. multos liberos relinquere. X. clariſſimum in ciuitate eſſe. Hæc contigiſſe illi, nec vlli alteri, poſt Vrbem conditam, narrant hiſtorici. Paria ego vrbi veſtræ. I. bellatricem maximam eſſe. II. doctiſſimam eſſe & haberi. III. fortiſſimè imperare. IV. auſpicio illius ſum-

mas res geri. V. maximis honoribus vti. VI. summâ sapientiâ præesse. VII. nobilissimam Rempublicam censeri. VIII. pecuniam maximam bono modo inuenire. IX. optimis ciuibus repleri. X. clarissimam inter Europæas vrbes numerari.

VI. *Votum ex eâdem domo.* Rarum inter humanas felicitates exemplum *Q. Metellus* L. F. nam præter honores amplissimos cognomenque è Macedoniâ, à quattuor filijs illatus rogo est: Prætore vno, Consularibus tribus, duobus Triumphalibus, Censorio vno. *Reipublicæ* ex hoc *Voto Voueo*, vt præter honores amplissimos nomenque MAGNÆ, quattuor summis virtutibus inseratur æternitati: *Moderatione* in suos, *Fortitudine* in hostes, *Pietate* in Deum, *Prudentiâ* in omnes. Ita *Voueo*. firmetque hæc *Vota Deus* æterno nutu.

VII. *Votum à maiorum Religione.* vt infracta fides maneat, quam accepimus à *Materno*, anno CL. à *Nauito*, *Marcello*, *Metropolo*, *Seuerino*, *Florentio*, *Valentino*, à *Seruatio*, anno CCCXLVI. à *Gaugerico*, anno IↃXXX. à *Candido*, à *Domitiano*, anno IↃXL. à *Monulpho*, anno IↃLXX. à *Godulpho*, à *Perpetuo*, ab *Huberto*, ab *Amanno*, anno IↃCXL. à *Fredigando* & *Foilliano*, anno IↃCL. ab *Eligio*, anno IↃCLX. à *VVillibrordo*, anno IↃCXC. magnis *Tungrorum*, *Traiectensium*, *Aduaticorum*, *Ambiuaritorum*, *Gallorum*, *Belgarumque* Apostolis. Hos habemus

bemus fidei quam tuemur auctores. qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio quod inducerent elegerunt; sed acceptum ab *Apostolis*, Apostolicisque viris, *Belgis* omnibus fideliter assignarunt, quaque fide acceperant, certa, tuta, tradiderunt. Nihil hîc seductionis: nulla transfiguratio in Angelum lucis: nulla doctrina prurientibus auribus nata à prudentiâ sæculi, à curiositate vanâ, à carnis stimulo, quæ temeraria semper interpres est diuinæ dispositionis.

Et quis integræ mentis credat errasse hos omnes, & in tam concordi sæculorum sensu errasse tamen, & errasse in re salutis, tanto fuso sanguine nobiles, aut vitæ morumque integritate, aut variâ litteraturâ, aut prophetiæ spiritu & sanctimoniâ magnos? aut credam Deum patrocinatum mendacio, qui tam ingentibus mundum traxerit in errorem, & tot sæculorum errorem? Credam errasse in re salutis, & æternitatis omnes? credam *Ignatium, Polycarpum, Dionysium, Iustinum, Cyrillum, Gregorios, Nicenum* & *Nazianzenum, Athanasium, Basilium, Chrysostomum, Ephrem, Epiphanium, Theodoretum, Damascenum,* vtrumque *Clementem, Cyprianum, Hilarium, Damasum, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Paullinum, Isidorum, Prosperum, Fulgentium, Prudentium, Leonem Romanum, Saluianum, Sidonium, Fortunatum, Anselmum, Bedam,* & tot magna

cælo terraque nomina? At illi iuxtà cum illis nostris, & nobiscum senserunt omnes. cum his conspirat doctrina nostra; horum verò cum Apostolicis Ecclesijs originalibus fidei, cum Apostolis ipsis, à quibus aut ipsi acceperunt, aut ab horum successoribus indiuiduis, cum illis in comitatu, in disciplinatu socijs. Nostra ergo quam profitemur doctrina, de Apostolicâ traditione censenda: reliqua omnis de mendacio præiudicanda est. aut si hæc non de mendacio, ad originem fidem suam deducant, ostendant antecessores suos; vnum nimirum ante Lutherum qui eadem quæ Lutherus & eadem omnia, vnum ante Caluinum qui eadem cum Caluino omnia, vnum ante Mennonem qui eadem cum illo omnia senserit, docuerit. neque mihi à Luthero, Caluino, Mennone, saliant in Apostolos. non est hìc saltus diuinæ in humanum genus prouidentiæ; non est sponsionis diuinæ, promittentis Petri fidem non lapsuram, Ecclesiam semel sibi sanguine sponsatam non destituendam: quindecim proinde sæculis ostendant vnum, vnum qui per omnia eadem, cum Luthero, Caluino, Mennonéve senserit. Vbi tot ætatum doctrinæ horum fideique Episcopi, ab Apostolico æuo per successiones in Lutherum, Caluinum, Mennonem decurrentes, à quibus Lutheri, Caluini, Mennonis maiores in eâdem cum illis fide contesserantes, aut ipsi aliquando

Luthe-

Lutherus, Caluinus, Menno, in Euangelij propagationem missi? Ostendant mihi tot sæculis Apostolicæ doctrinæ in nouitate doctrinæ suæ traduces, quibusque riuulis fons ille in Lutheri, Caluini, Mennonísve fluxerit pascua. Nos in omnibus orbe toto Ecclesijs, continuâ successione, in Apostolicos viros, in Apostolos, in Christum ipsum excurrimus. hi fontes, limites, origines; hæc possessio nostra, ab ijs accepta quorum fuit res. heredes sumus horum, illi Apostolorum. sicut illi testamento cauerunt, sanguine non pauci signarunt, morte omnes firmarunt, ita tenemus.

Scripturas obtendunt, ad eas prouocant: quâ audaciâ non paucos mouent, plurimos fatigant, infirmos capiunt, quosdam cum scrupulo dimittunt. Verùm à quo sensum hauriunt Scripturarum? Clara est, aiunt, tenebræ hîc nullæ: solem nimirum quærimus in meridie. Hunc solem quindecímne sæculorum viderunt Patres? viderunt fidei apud Belgas parentes primi? viderunt mille, & qui excurrunt, annis, maiores nostri? an tot ætatibus Ægyptia nox, & in salutis negotio tam densa Pharaonia nox, vt diem quærerent in meridie, aut solem sole medio? aut tot sæculorum viri magni commigrarunt in oculos cæci nati, & commigrarunt omnes? Iam si Scriptura, suâ claret luce, nec alieno eget sole aut sidere, quid dissentiũt opinionibus Lutherus, Caluinus, Menno? quid

quid in tantâ luce alium ſinguli vident ſolem, Scripturæ nimirum ſenſum alium? quid procurrunt in tantam opinionum inuicem pugnantium, interimentium, varietatem? Quid Doctoribus compulſant pulpita, quid Academias magiſtris replent? Si clarent omnia, ſi ſol in Scripturis in meridie eſt, quid opus Doctore? nemo in meridie ſolem quærit, vt opus ſit commonſtratore. nemo magiſtro eget à quo diſcat ſolem eſſe, lucere in meridie. Et ſanè omnium, qui vſquam vllâ ætate fuerunt, vno ſenſu, abditus ſacrarum Scripturarum ſenſus, recondita mens eſt. quis eruet ſenſum verum? ſi quindecim ſæculorum in vnum ſenſum conſpiratio non ſatis eſt ad veritatem retegendam, quę ætas ſufficiet? aut quid de veritate cenſebitur, ſi tot ſęculorum ſenſus vnus, de mendacio pręiudicandus eſt? denique quid verum, quod de arbitrio quiſque ſuo, an quod de tot ætatum ſenſu tenemus? nam ſi non de arbitrio quiſque ſuo, de cuius Lutherus, Caluinus, Menno Scripturarum pugnantem expoſitionem ſuxerunt? quis enim ignorat in vnâ non rarò Republicâ tot varietates ſententiarum, tot palęſtras opinionum, tot quęſtionum ex pugnantibus propagines, tot tamque dubias in ſummis fidei capitibus implicationes, natas non ex alio, quàm ex cuiuſque arbitratu? vt etiam in vnâ non infrequenter familiâ, tot propè opinio-

nionum quot capitum diſcrimina reperias, dum ſinguli è ſuo ſenſu Scripturæ ſenſum eliciunt; & ex arbitrariâ mentis ſuæ curioſitate, feminæ iuxtà viriq́ue, de germano illius ſenſu digladiantur, gloriam de hoc curioſitatis ſuæ ſtudio venantes. Cedat curioſitas veritati, cedat gloriola ſaluti: certè aut non obſtrepat, aut quieſcat aduerſus tot ætatum exercitum, tot ſęculorum ſenſum vnum. Hunc ſenſum æternum *Vobis*, *Reipublicaq́;* veſtræ *Voueo*: hunc candidum purumq́ue, nullo poſtumo infuſcatum flatu, nullo nouitio nidore deuenuſtatum. Nam hæc nupera, dormientibus tunc plurimis in ſimplicitate doctrinę, à Luthero, agro Dominico ſuperſeminata, à Caluino & Mennone fota, quis de Veritate arbitrabitur? audiamus Tertullianum: *Poſteritatem*, ait, *mendacitati deputandam ex illius parabolæ patrocinio, quæ bonum ſemen frumenti à Domino ſeminatum primò conſtituit, auenarum autem ſterilis feni adulterium ab inimico diabolo poſteà ſuperducit: ita ex ipſo ordine manifeſtatur id eſſe Dominicum & verum, quod ſit priùs traditum; id autem extraneum & falſum, quod ſit poſteriùs immiſſum. Ea ſententia manebit aduerſus poſteriores quaſq́; hæreſes, quibus nulla conſtantia de conſcientiâ competit ad defendendam ſibi veritatem. Ceterùm ſi quæ audent interſerere ſe ætati Apoſtolorum, edant origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſionem ab origine*

Depræſcr. adu. hæret.

 gine

gine decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tum cum Apostolis perseuerauerint, habuerit auctorem, & antecessorem. hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt. Eleganter Tertullianus. Videamus nunc, quæ prior, quę posterior apud Belgas fides: Romana; an Luthero, Caluino, Mennone nata. Intueamur parentes fidei doctrinæque nostrę primos: *Maternum, Seruatium, Gaugericum, Hubertum, Amandum, Fredigandum, Eligium, VVillibrordum, Vedastum, Audomarum, Piatonem, Florebertum, Vrsmarum, Bertulphum, Maurontum, Bertinum, Bauonem, Lauinum, Rumoldum*, reliquosque longâ serie. Nemo inter hos Lutheranus, Caluinista, Mennonista nemo, omnes veteris Romanæque fidei fortes assertores, propugnatores validi. plerique monasticam professi, omnes sacris nostris initiati. ab his quam profitemur fidem hausimus, nullo degenerem gradu. Nec quisquam tam duri oris & frontis est, tam mentis & rationis excors, qui aut illos cum Luthero, Caluino, Mennone sensisse, aut aliud à nobis sensisse audeat affirmare. Hos ergo cùm habeamus nostros, fideique quam profitemur apud Belgas auctores primos, quid de veritate ambigamus? quid de Apostolico censu dubitemus? quid denique de Scripturarum genuino germanoque sensu hęreamus incerti? Hęc Tertulliani Regula est, contra

contra quam nulla ingeniosa hostilitas, nulla subdola vafrities quidquam possit. I. *Nostra prior est: & his seminatoribus latè semen bonum sparsum Belgico inseminatum est agro; nostra ergo Dominica & vera est.* II. *Lutheri, Caluini, & Mennonis posterior est, priori superseminata; Lutheri ergo, Caluini, & Mennonis extranea, & falsa est:* Tertulliano teste. De nostrâ illud dici potest, à tot antè recensitis, sanctitate morum, integritate vitę inculpatę, eruditione magnis, vt & Gallię vniuersę, Anglię, Germaniæ, ab *Areopagitâ, Valerio, Martiali, Irenæo, Frontone, Trophimo, Mansueto, Felice, Nicasio, Rufo, Eucherio, Lupo, Remigio, Hilario, Martino, Germano, Iosepho, Augustino, Mellito, Iusto, Laurentio, Columbano, Patritio, Euchario, Bonifacio, VVillebaldo, Burchardo, Adelberto, Othomaro*, alijsque innumeris: *Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit.* anathema ergo Luthero, Caluino, Mennoni, qui aliud ab illis euangelizauerunt Belgis, Gallis vniuersis, Anglis, Germanis. Denique credamus Paulli voce à primis fidei nostræ parentibus nos compellari: *Et licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquã quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* anathema ergo Luthero, Caluino, Mennoni, qui diuersum à parentum nostrorum euangelicâ denuntiatione, denuntiauerunt & euangelizauerunt nobis. Addam è Tertulliani verbis: *Edant* Lutherus,

Gal. 1.

Ibid.

Caluinus, Menno *origines Ecclesiarum suarum; euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab origine decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, habuerit auctorem & antecessorem.* nam qui ante Lutherum, Caluinum, Mennonem Episcopi Lutheranam, Caluinianam, Mennonianam fidem professi sunt? vbi est successio Episcoporum illorum ab Apostolis Apostolicisque decurrens viris? recenseant suos; edant Luthero, Caluino, Mennone Episcopos priores, qui eadem per omnia quæ illi senserunt, docuerunt. Quod si non possunt, confiteantur se non esse Apostolicos; doctrinamque quam tradunt non esse Apostolicam; Scripturarumque sacrarum quem denuntiant sensum non esse Apostolicum. At contrà nostra omnia Apostolica esse, fidem, doctrinam, Scripturarum sensum; qui & Ecclesiarum nostrarum origines damus, & Episcoporum ordinem per successionem ab origine decurrentem, ita vt primus Episcopus ex Apostolis Apostolicisque viris habuerit auctorem & antecessorem; ac in eadem doctrinæ fideique regulâ, in eodem sacrarum Scripturarum sensu, iam inde ab origine fidei nostræ. Hanc fidem æternam Vobis, & Reipublicæ vestræ VOVEO.

AVDI VOTA DEVS.

APPRO-

APPROBATIO.

R*Euerendi Patris Caroli Scribani, Societatis* IESV *Theologi*, ANTVERPIA & ANTVERPIENSIVM ORIGINES, *prudenti ingenio concinnatæ, nihil habent, quod aut Religioni, aut cuiuſpiam honori deroget; quin multis, quales eſſe debeant, inſinuent. Meritò igitur in publicum prodibunt. Quod teſtor* XIV. *Nouembris*, M. DC. IX.

Egbertus Spitholdius S. T. L. Canonicus & Plebanus Antuerpienſis, librorum Cenſor.

SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ, *Archiducum Austriæ, Ducum Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Serenissimorum Belgicæ Principum, Priuilegio cautum est, nequis* Caroli ScribanI è Societate IESV Antuerpiam, & Origines eius, *præter voluntatem Ioannis Moreti Typographi Antuerpiensis excudat, aut alibi excusas in Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalésve habeat. Qui secùs fecerit, confiscatione librorum, & aliâ graui pœnâ mulctabitur, vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ,* XVI. *Nouembris,* M. DC. IX.

Signat.

I. Fourdin.

LABORE ET CONSTANTIA

